

มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีการบังคับ
ให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

ทิพย์มล ไพชำนาญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2549

ISBN 974-671-363-9

Legal Measures to Promote the Political Parties in Thailand : A Case Study of
Compulsory Rule for Member of Parliament Candidates to be Members
of a Political Party for Not Less Than Ninety Days

Tipmon Paichamnan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2006

ISBN 974-671-363-9

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของ อาจารย์ ดร.พีรพันธุ์ พาลุสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์ รวมทั้ง ศาสตราจารย์ ดร. ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ โลจายะ รองศาสตราจารย์ชูศักดิ์ ศิรินิล และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรชัย เลื่อนฉวี ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ในการแก้ไขวิทยานิพนธ์ เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุริยัน สุวรรณราช และ คุณทำนุทอง แก้วกุล ที่ให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการค้นหาข้อมูลทางวิชาการ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ที่ให้คำแนะนำและบริการที่ดี รวมทั้งเพื่อนๆ ร่วมชั้นเรียนที่คอยให้กำลังใจ และสุดท้ายขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดา ที่ให้ความรัก ความห่วงใย ตลอดจนเป็นกำลังใจอันยิ่งใหญ่และได้ให้โอกาสและสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาที่ดีตลอดมา และขอขอบคุณทุกคนในครอบครัวที่เป็นกำลังใจตลอดมา

อนึ่ง หากวิทยานิพนธ์นี้มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษา และการพัฒนาระบบการเมืองของไทย ผู้วิจัยขออุทิศคุณความดีให้แก่ บพทรี ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน แต่หากมีข้อผิดพลาดและบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ทิพย์มด ไพชำนาญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๘
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.5 ระเบียบวิธีการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2. สิทธิในทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ส.ส. กับพรรคการเมือง และการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	7
2.1 สิทธิในทางการเมือง.....	7
2.1.1 กำเนิดของสิทธิมนุษยชน.....	7
2.1.2 วิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชน.....	8
2.1.3 สิทธิเสรีภาพในทางการเมืองตามเอกสารสิทธิมนุษยชนของ สหประชาชาติ.....	10
2.1.4 สิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย	12
2.1.5 สิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย	14
2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองและ ส.ส. กับพรรคการเมือง	16
2.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองกับพรรคการเมือง	16
2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่าง ส.ส. กับพรรคการเมือง	23

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.3 การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในต่างประเทศ	27
2.4 การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในประเทศไทย	33
2.5 การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 90 วัน	39
3. หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	
ไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน และผลจากการบังคับ.....	49
3.1 หลักเกณฑ์ตามมาตรา 107 (4)	50
3.2 การลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	66
3.3 การตรวจสอบระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	67
3.4 ผลจากการบังคับใช้.....	69
3.5 การวินิจฉัยคุณสมบัติในการเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง.....	77
4. วิเคราะห์ผลจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	
ไม่น้อยกว่า 90 วัน.....	79
4.1 การบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ.....	79
4.2 ผลเสียจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	
ไม่น้อยกว่า 90 วัน.....	81
4.3 ผลดีของการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	
ไม่น้อยกว่า 90 วัน.....	103
4.4 เปรียบเทียบผลดีและผลเสีย.....	106
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	109
5.1 บทสรุป.....	109
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	112
บรรณานุกรม.....	116
ประวัติผู้เขียน.....	121

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 จำนวนสมาชิกและสาขาของพรรคการเมือง	21
3.1 บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่ขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัคร รับเลือกตั้ง	62
3.2 บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ไม่มีชื่อ ในประกาศรับสมัคร	64
3.3 รายชื่อ ส.ส.ปี 2544 ที่ลาออกไปสมัครรับ เลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่น	71
3.4 บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่ขาดคุณสมบัติ ตามมาตรา 107 (4)	74
3.5 บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ขาดคุณสมบัติ ตามมาตรา 107 (4).....	76

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน
ชื่อนักศึกษา	ทิพย์มล ไพชำนาญ
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.พีรพันธุ์ พาลุสุข
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2548

บทคัดย่อ

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่า 90 วัน ซึ่งเห็นว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวน่าจะเกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนและระบบการเมือง จึงได้ทำการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา หลักเกณฑ์ของกฎหมาย เจตนารมณ์และการบรรลุผลตามเจตนารมณ์ รวมถึงข้อดี ข้อเสีย และผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า จากตำรา หนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ สื่อ สิ่งพิมพ์ต่างๆ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมการเมืองของไทย ซึ่งเป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษา พบว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวกำหนดขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้ ส.ส. ย้ายพรรค แต่เมื่อได้มีการนำมาใช้ในการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ปรากฏว่ามี ส.ส.ย้ายไปสังกัดพรรคอื่นถึง 46 คน และมีการยุบรวมพรรคกันอีกหลายพรรค จึงเป็นบทพิสูจน์ได้ว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่สามารถบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการป้องกันไม่ให้ ส.ส. ย้ายพรรคได้ และเมื่อนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวไปวิเคราะห์กับหลักสิทธิมนุษยชนและหลักเกณฑ์พื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะพบว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ทำให้สิทธิในการสมัคร ส.ส. ของประชาชนต้องตกไปอยู่กับการตัดสินใจของพรรคการเมือง และเมื่อวิเคราะห์กับหลักความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. ก็พบว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้ ส.ส. ขาดความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ทางการเมือง อีกทั้งยังทำให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาพรรคการเมืองและการปฏิบัติหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าว ก็ยังมีผลดี บางประการคือ ทำให้ ส.ส. มีความผูกพันกับพรรคการเมือง

ทำให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งขึ้นเนื่องจากมีอำนาจในการควบคุม ส.ส. และทำให้พรรคการเมืองมีเวลาในการคัดเลือกตัวผู้สมัคร ส.ส.

เมื่อพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจริงซึ่งไม่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญ และเปรียบเทียบระหว่างข้อดีกับข้อเสีย รวมทั้ง หลักเกณฑ์การใช้อำนาจของรัฐในทางมหาชนเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว เห็นว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวก่อให้เกิดผลเสียต่อประชาชนและระบบการเมืองมากกว่าผลดี จึงเสนอแนะให้ยกเลิกการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 90 วัน แต่ยังคงต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวไว้

Thesis Title	Legal Measures to Promote the Political Parties in Thailand : A Case Study of Compulsory Rule for Member of Parliament Candidates to be Members of a Political Party for Not Less Than Ninety Days
Author	Tipmon Paichamnan
Thesis Advisor	Dr. Phiraphan Phalusuk
Department	Law
Academic Year	2005

ABSTRACT

Since the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2540 compels a Member of Parliament (MP) candidate to consecutively be a member of a political party for not less than ninety days until the day to be a MP candidate and, in the opinion of the author, such principle may affect the people's rights and liberties and the political system, this thesis is to study the background, legal principles, and intention including advantages, disadvantages and other impacts. The study and research are done through texts, books, articles, academic documents, media, publications and true circumstances of political society in Thailand. It is qualitative research.

From the study, it is found that the abovementioned principle is established to prevent the MPs from switching parties. However, when such principle was implemented in the general election on February 6, 2005, it appeared that there were up to 46 MPs who had switched to other parties and many political parties were dissolved and merged. Consequently, this was to prove that such principle failed to attain the intention of the Constitution, which aims to prevent MPs from switching parties. In addition, when such principle is analyzed with the principles of Human Rights and the fundamental principles of democratic administration, it is found that such principle restricts the people's fundamental rights and liberties, causing the people's rights to be a MP candidate dependent on the decision of the political parties. Moreover, when such principle is analyzed with the principle of functional freedom, it is found that with such principle, the MPs have no freedom to perform their political functions. This also affects the development of political parties and the functional performance of parliament. However, in such principle,

there are some advantages; MPs have commitment with the political parties, the political parties are stronger due to controlling powers over MPs and the political parties have time to select the MP candidates.

When considering the true consequence which failed to attain the intention of the Constitution and comparing the advantages and disadvantages, including the principle to use the State's public power to restrict the people's rights and liberties, it is found that such principle is more disadvantageous for the people and the political system than advantageous. It is, therefore, suggested that the compulsory rule for MP candidates to be members of a political party for not less than ninety days be repealed, but the principle of having to be a member of only one political party should remain the same.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 สภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยคณะราษฎรได้นำระบบรัฐสภามาเป็น รูปแบบในการปกครองประเทศ ระบบรัฐสภาของไทยก็ล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยสาเหตุหลายประการ ดังเช่น ความไม่พร้อมของประชาชนกับการเปลี่ยนแปลงในระยะเริ่มแรก ความไม่เข้มแข็งของพรรคการเมือง การไม่มีระเบียบวินัยของ ส.ส. การแก่งแย่ง ช่วงชิงผลประโยชน์ของนักการเมืองจนนำไปสู่การปฏิวัติรัฐประหารและการปกครองโดยคณะทหารหลายครั้งหลายหนเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้ระบบรัฐสภาของไทย ตลอดจนสถาบันทางการเมืองต่างๆ ไม่สามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง

ระบบพรรคการเมืองของไทยได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สาม หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วถึง 14 ปี โดยได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 14 ให้บุคคลมีเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย จึงมีกลุ่มบุคคลรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมือง จำนวน 10 พรรค¹ โดยไม่มีการจดทะเบียนเพราะยังไม่มีกฎหมายพรรคการเมืองออกมาบังคับใช้ แต่พรรคการเมืองดังกล่าวก็ต้องสลายไปเมื่อมีการรัฐประหารเกิดขึ้นในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 และในปี พ.ศ. 2498 ก็ได้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีกครั้งเมื่อรัฐสภาได้มีการตรา พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 ออกบังคับใช้ โดยมีกลุ่มบุคคลมาขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองถึง 30 พรรค แต่พรรคการเมืองของไทยก็ต้องสลายตัวไปอีกเป็นครั้งที่ 2 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองในวันที่ 20 ตุลาคม 2501²

¹ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. (2524). พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย. หน้า 64.

² จักย์ พันธุ์ชูเพชร. (2545). การเมืองและการปกครองไทย : มิติทางประวัติศาสตร์และสถาบันการเมือง. หน้า 193.

ประเทศไทยได้วางเว้นจากการมีพรรคการเมืองไปเป็นเวลานาน นับตั้งแต่ วันที่ 20 ตุลาคม 2501 จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 และได้มีการตรา พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ.2511 ออกบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2511 จึงทำให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีกเป็นระลอกที่ 3 จำนวน 17 พรรค³ แต่ในที่สุดพรรคการเมืองดังกล่าวทั้งหมดก็ต้องยุติบทบาททางการเมืองและยุบตัวเองไปเมื่อ จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ทำการรัฐประหารตนเองยึดอำนาจการปกครอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 และได้ออกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 9 ลงวันที่ 19 พฤศจิกายน 2514 ห้ามมิให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง

นับจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึง การปฏิวัติในปี พ.ศ.2514 เป็นเวลา 39 ปี พรรคการเมืองไทยได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองเพียง 3 ช่วงระยะเวลาสั้นๆ ที่ไม่ต่อเนื่องกัน รวมระยะเวลาได้ทั้งหมด ประมาณ 11 ปี โดยระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในช่วงเวลาดังกล่าว ยังไม่มีการบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง สภาผู้แทนราษฎรจึงประกอบไปด้วย ส.ส.ที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองและ ส.ส. อิสระที่ไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นมีลักษณะเป็นพรรคของกลุ่มบุคคลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนบุคคลใดบุคคลหนึ่งในทางการเมือง ไม่มีลักษณะเป็นพรรคมหาชน ส.ส. ภายในพรรคไม่มีระเบียบวินัย มีการรวมกลุ่มกันเพื่อต่อรองผลประโยชน์และอำนาจทางการเมืองทำให้พรรคการเมืองอ่อนแอส่วน ส.ส. อิสระก็ไม่มีจุดยืนทางการเมืองคอยแต่แสวงหาผลประโยชน์ จนทำให้ระบบการเมืองของไทยขาดเสถียรภาพนำไปสู่การปฏิวัติรัฐประหารและยึดอำนาจการปกครองจากฝ่ายทหารหลายครั้งหลายครา

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว มีการสรุปว่าสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ระบบการเมืองของไทยไม่มีเสถียรภาพเกิดจากการที่ ส.ส. ไม่มีระเบียบวินัย พรรคการเมืองไม่สามารถควบคุม ส.ส. และ ส.ส.อิสระก็เร่งขายตัวมุ่งหวังแต่ประโยชน์ส่วนตัว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 จึงได้กำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองและให้พรรคการเมืองมีอำนาจจับ ส.ส. ออกจากพรรคได้ โดย ส.ส. จะสิ้นสมาชิกภาพความเป็น ส.ส. หากลาออกจากพรรคการเมือง หรือถูกขับออกจากพรรคการเมืองหรือพรรคการเมืองถูกศาลสั่งให้ยุบพรรคแล้วไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกพรรคใหม่ได้ภายใน 60 วัน ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง สามารถควบคุม ส.ส. ได้ และไม่มี ส.ส. อิสระ ดังนั้น ส.ส.ที่เคยเป็น

³ แหล่งเดิม.

ผู้สมัครอิสระ จึงต้องเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ จนมีการจดทะเบียนพรรคการเมืองในระยะเริ่มแรกถึง 43 พรรค⁴

รัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มา ที่มีบทบัญญัติให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งก็ยังคงยึดถือในหลักการเดิมคือการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ทุกคนต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การลาออกจากพรรคการเมืองหรือถูกพรรคการเมืองขับออกจากพรรค ก็จะหมดสมาชิกภาพของความเป็น ส.ส. และได้เพิ่มบทบังคับเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนผู้สมัคร ส.ส. ที่พรรคการเมืองจะต้องส่งสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อต้องการให้พรรคการเมืองมีขนาดใหญ่ขึ้น แต่ในสภาพความเป็นจริง เหตุการณ์ทางการเมืองยังมีความวุ่นวายตลอดมา ส.ส. ยังขาดระเบียบวินัย แข็งแรงผลประโยชน์ แย่งชิงตำแหน่งทางการเมือง มีการขายตัว การย้ายไปเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ให้ผลประโยชน์ที่ดีกว่า ทำให้รัฐบาลอ่อนแอ ขาดเสถียรภาพ นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง โดยการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 211 เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ โดยมีการจัดให้ประชาชนเลือกตั้งคณะบุคคลขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อทำการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งเรียกว่า สภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.)⁵ และมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วประเทศได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง จนสำเร็จเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน

ในการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว มีจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งคือการสร้างเสถียรภาพให้แก่รัฐบาลโดยการอาศัยพรรคการเมือง โดยปรัชญาที่ว่าการพัฒนาการเมืองก็คือการพัฒนาพรรคการเมือง จึงมีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้หลายประการเพื่อให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพ เช่นการนำเอาหลักการเดิมที่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ คือ การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การลาออกจากพรรคหรือการถูกขับออกจากพรรคจะทำให้ขาดจากสมาชิกภาพความเป็น ส.ส. และยังได้บัญญัติหลักเกณฑ์เพิ่มขึ้น โดยการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันเพื่อป้องกันไม่ให้ ส.ส. ย้ายพรรคหรือเร่ขายตัว และเพื่อให้ ส.ส. ได้มีความใกล้ชิด มีเวลาศึกษา อุดมการณ์ นโยบาย และวัฒนธรรมของพรรคการเมือง นั้นๆ

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ กระมล ทองธรรมชาติ และ เขาวนระ ไตรมาส. (2548). วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน. หน้า 65.

การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ไม่ได้นำเงื่อนไขการกำหนดระยะเวลา 90 วันมาใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกหลังจากรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ แต่ได้เริ่มนำมาใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548 ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงว่าก่อนการเลือกตั้งมี ส.ส. ย้ายพรรคการเมืองเป็นจำนวนมาก โดยมีข่าวเรื่องของการใช้เงินเพื่อซื้อ ส.ส. จากพรรคการเมืองหนึ่งมาเป็นสมาชิกพรรคของอีกพรรคการเมืองหนึ่งหรือการให้ผลตอบแทนในทางการเมืองปรากฏออกสู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง และนอกจากนั้นยังมีการยุบพรรคการเมืองมารวมกับพรรคการเมืองอื่นที่มีศักยภาพที่สูงกว่าในด้านความนิยมของประชาชนและด้านการเงิน ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นตัวบ่งชี้ในเบื้องต้นให้เห็นว่ามาตรการที่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ไม่อาจบรรลุผลได้ตามความมุ่งหมาย แต่มาตรการดังกล่าวกลับก่อให้เกิดปัญหาเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ปัญหาในการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ปัญหาต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. ปัญหาต่อการพัฒนาพรรคการเมืองและปัญหาต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทางการเมือง จึงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยเพื่อให้ทราบถึงผลดี ผลเสีย และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการดังกล่าว

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา หลักเกณฑ์ของกฎหมาย และเจตนารมณ์ ที่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน และหลักเกณฑ์ทางกฎหมายอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกับเรื่องดังกล่าว
2. เพื่อศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นจริงจากการ บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ว่าสามารถบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่
3. เพื่อให้ทราบถึงข้อดี ข้อเสีย และผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อ ส.ส. ประชาชน และระบบพรรคการเมือง

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

มาตรการทางกฎหมายที่กำหนดระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาดำเนินการไม่น้อยกว่า 90 วันของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ไม่สามารถป้องกันการย้ายพรรคได้ แต่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน และทำให้พรรคการเมืองมีอิทธิพลครอบงำการตัดสินใจในการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. และเกิดผลกระทบต่อการพัฒนาทางการเมือง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษามาตรการทางกฎหมายที่ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งในอดีตและฉบับปัจจุบัน เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัคร ส.ส. วิธีการรับสมัคร ส.ส. และการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
2. ศึกษามาตรการทางกฎหมายที่ปรากฏตาม พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ. 2498 พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ. 2511 พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ. 2517 พ.ร.บ. พรรคการเมือง พ.ศ.2524 พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 และ พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541
3. ศึกษาจากปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

1.5 ระเบียบวิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมทั้งตัวบทกฎหมาย ข้อบังคับพรรคการเมือง และปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริง มาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงที่มา วัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ ของมาตรการทางกฎหมายที่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาดำเนินการไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

2. ทำให้ทราบผลของการนำมาตรการดังกล่าวไปปฏิบัติว่าสามารถบรรลุผลได้จริงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญหรือไม่ อย่างไร

3. ทำให้ทราบถึงข้อดี ข้อเสีย และ ผลกระทบ ที่เกิดจากการใช้มาตรการทางกฎหมาย บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

D
P
U

บทที่ 2

สิทธิในทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ส.ส. กับพรรคการเมือง และการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

2.1 สิทธิในทางการเมือง

สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เป็นสิทธิในทางการเมืองประการหนึ่งนอกเหนือจากการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง การจัดตั้งพรรคการเมือง หรือการแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง ซึ่งสิทธิในทางการเมืองเป็นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประการหนึ่งของพลเมืองในประเทศนั้นๆ เป็นสิทธิที่มีการพัฒนามาจากสิทธิตามธรรมชาติที่มีอยู่ติดตัวมากับมนุษย์ทุกคน และเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน ในการศึกษาถึงสิทธิในทางการเมืองจำเป็นต้องศึกษาถึงความเป็นมาของสิทธิมนุษยชน

2.1.1 กำเนิดของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน มีกำเนิดที่มาจาก “สิทธิตามธรรมชาติ” ซึ่งถือว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งตาย ซึ่งสิทธิดังกล่าว ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาค ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่สามารถ โอนให้แก่อันใด และใครจะล่วงละเมิดมิได้ สิทธิตามธรรมชาติมีที่มาจากแนวความคิดในเรื่อง “กฎหมายธรรมชาติ” ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อจำกัดอำนาจของรัฐหรือผู้มีอำนาจปกครอง ไม่ให้รัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองล่วงล้ำเข้าไปใช้อำนาจปกครองในอาณาเขตที่สงวนไว้⁶ ซึ่งถือว่าเป็น “แดนแห่งเสรีภาพ” (Sphere of Individual Liberty) โดยภายในแดนแห่งเสรีภาพของตนนี้ แต่ละคนจะคิดหรือกระทำการได้โดยอิสระปลอดจากการแทรกแซงตามอำเภอใจของผู้อื่นโดยเฉพาะผู้ใช้อำนาจรัฐ⁷

⁶ วีระ โลจายะ. (2532). กฎหมายสิทธิมนุษยชน. หน้า 1.

⁷ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. หน้า 13-14.

ดังนั้น สิทธิมนุษยชน ในระยะเริ่มแรก จึงได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และ ความเสมอภาค

2.1.2 วิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชน

ความหมายของสิทธิมนุษยชนแบบดั้งเดิม ที่มุ่งหมายถึงการจำกัดการใช้อำนาจของรัฐ ได้เปลี่ยนแปลงไปตามผลกระทบและการวิพากษ์จากแนวความคิดของลัทธิมาร์กซิสม์ แนวความคิดในทางสังคมของศาสนาคริสต์และแนวความคิดในทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ซึ่งทำให้สิทธิมนุษยชนมีความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจากความหมายดั้งเดิม คือ⁸

(1) สิทธิมนุษยชนหมายความรวมถึง “สิทธิเรียกร้องต่อรัฐ” เป็นความหมายที่เพิ่มขึ้น จากความหมายดั้งเดิม ซึ่งมีขอบเขตเพียงการจำกัดการใช้อำนาจรัฐเพื่อเป็นหลักประกันมิให้รัฐ เข้ามาใช้อำนาจเกินขอบเขต ซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐหรือผู้ใช้อำนาจปกครองมีหน้าที่ควรงดเว้นไม่ใช้อำนาจ เกินขอบเขต แต่ความหมายดั้งเดิมก็ได้รับการโต้แย้งว่าในสิทธิบางประการประชาชนจะต้องมีความ พร้อมในทางวัตถุเพื่อการใช้สิทธินั้นด้วย เช่น สิทธิเสรีภาพในเคหสถานจะไม่มีคามหมายหาก ประชาชนไม่มีที่อยู่อาศัย หรือเสรีภาพในทางความคิดก็ไม่อาจมีได้หากประชาชนไม่ได้รับการ ศึกษาอันจะทำให้เขามีความคิด สิทธิเสรีภาพในความหมายดั้งเดิมของสิทธิมนุษยชน จึงเป็น สิทธิเสรีภาพของคนบางคน และเป็นเสรีภาพในทางทฤษฎีที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ ดังนั้น ประชาชนจึงต้องมีสิทธิเรียกร้องต่อรัฐ ให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ประชาชนมี หลักประกันขั้นต่ำสุด ที่จะดำรงชีพอยู่ในสังคมด้วยความผาสุก

(2) สิทธิในทรัพย์สินหมดสภาพของการเป็นสิทธิเด็ดขาดและสูงสุด แต่เดิมสิทธิใน ทรัพย์สินเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิที่สูงสุดและเด็ดขาด แต่จากพัฒนาการ ที่เปลี่ยนไป ทำให้สิทธิในทรัพย์สินหมดสภาพจากการเป็นสิทธิสูงสุดและเด็ดขาด ผู้ทรงสิทธิใน ทรัพย์สิน กลับต้องมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย หรือเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ดังเช่น ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญของประเทศอิตาลี มาตรา 42 ว่า “ข้อจำกัดในทรัพย์สินเป็นไป ตามบทบัญญัติของกฎหมาย” และในรัฐธรรมนูญของประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน มาตรา 14 บัญญัติ ว่า “การใช้ทรัพย์สินต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม”

(3) สิทธิมนุษยชนหมายความถึงสิทธิของกลุ่มบุคคลด้วย สิทธิมนุษยชนได้มีวิวัฒนาการ รวมไปถึงสิทธิของกลุ่มบุคคลด้วย เช่น การรองรับสิทธิของครอบครัวไว้ในรัฐธรรมนูญของ ประเทศอิตาลี มาตรา 29 “สาธารณรัฐรับรองสิทธิอันมีอยู่เฉพาะของครอบครัว” หรือการที่รัฐธรรมนูญ

⁸ วีระ โลจายะ. เล่มเดิม. หน้า 45-54.

ของประเทศต่างๆ มักจะมีบทบัญญัติรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งสมาคม การก่อตั้งสหภาพแรงงาน และเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง

วีระ โลจายะ เห็นว่าจากความหมายดั้งเดิมของสิทธิมนุษยชนและวิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชนทำให้สามารถกำหนดขอบเขตความหมายของสิทธิมนุษยชนในความหมายอย่างกว้างๆ ได้ว่า “สิทธิมนุษยชนคือสิทธิทั้งหลายซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในประเทศที่มีอารยธรรมว่าเป็นสิทธิพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ และในการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ เป็นสิทธิที่มีการคุ้มครองป้องกันในทางกฎหมายเป็นพิเศษกับความสำคัญของสิทธิดังกล่าว”⁹ ซึ่งสิทธิมนุษยชนนั้น รวมถึงสิทธิเสรีภาพในทางการเมืองด้วย

ในประเทศเยอรมัน Georg Jellinek ได้แยกสิทธิขั้นพื้นฐานออกเป็น 3 ประเภท คือ¹⁰

(1) status negativus เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เป็นการปฏิเสธอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นสิทธิที่ปัจเจกบุคคลดำเนินการไปได้เองโดยรัฐไม่ต้องเข้ามาดำเนินการใดๆ ซึ่งสิทธิดังกล่าวจะออกมาในรูปแบบของสิทธิป้องกันอันเป็นการคุ้มครองต่อการแทรกแซงของรัฐหรือการละเมิดของรัฐ และยังสามารถเรียกร้องให้มีการแก้ไขเยียวยาจากรัฐได้ ในกรณีที่มีการแทรกแซงหรือเกิดการละเมิดจากรัฐ หรืออาจเรียกร้องให้รัฐละเว้นจากการกระทำดังกล่าวได้ ดังเช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการสื่อสาร สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพในทางวิชาการ เป็นต้น

(2) status positivus เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เป็นการเรียกร้องต่อรัฐ ซึ่งเป็นสิทธิที่โดยสภาพการณ์ ปัจเจกบุคคลมีอาจจะบรรลุจุดมุ่งหมายได้หากปราศจากการเข้ามาดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของรัฐ ซึ่งสิทธิประเภทนี้ ได้แก่ สิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สิทธิในการได้รับการบริการทางสาธารณสุข สิทธิในการที่จะได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เป็นต้น

(3) status activus หมายถึงสภาพการณ์ที่ปัจเจกบุคคลใช้สิทธิของตนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างเจตน์จำนงทางการเมือง หรือเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรของรัฐ สิทธิขั้นพื้นฐาน

⁹ วีระ โลจายะ. เล่มเดิม. หน้า 54-55.

¹⁰ Pieroth/Schlink, Grundrechte, Staatsrecht il,9 Aufl.,S.21. อ้างใน บรรณเจ็ด สิงคะเนติ. (2541,สิงหาคม). “หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่.” วารสารกฎหมายปกครอง,17,2. หน้า 31-32.

ประเภทนี้ ได้แก่ สิทธิของผู้เลือกตั้ง สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการสมัครเข้ารับราชการ สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง รวมถึงสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองอื่นๆ

2.1.3 สิทธิเสรีภาพในทางการเมือง ตามเอกสารสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ

สิทธิเสรีภาพในทางการเมืองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน ได้มีการกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยองค์การสหประชาชาติ เพื่อใช้เป็นกติกาสากลให้ประเทศที่เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติถือปฏิบัติ โดยจัดทำในรูปของสนธิสัญญา กติกา ความตกลงหรือเอกสารระหว่างประเทศในรูปแบบต่างๆ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเฉพาะเรื่อง และเปิดโอกาสให้รัฐที่เห็นชอบร่วมลงนามเป็นคราวๆ ไป¹¹ ซึ่งเอกสารเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติที่กล่าวถึงสิทธิเสรีภาพในทางการเมือง ที่สำคัญมี 2 ฉบับ คือ

2.1.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ.2491 เป็นเอกสารที่ได้พิจารณาร่างขึ้นจากการประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ โดยมีผู้แทนรัฐบาลไทยได้อยู่ร่วมในที่ประชุมและมีมติให้ความเห็นชอบร่างปฏิญญาดังกล่าวเมื่อคืนวันที่ 10 ธันวาคม 2491 ซึ่งที่ประชุมสมัชชามีมติเพียงว่าปฏิญญาดังกล่าวเป็นความพยายามที่จะกำหนดมาตรฐานสิทธิมนุษยชนและมาตรการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเท่านั้น หากได้มีสภาพบังคับอย่างจริงจังแน่นอนในทางกฎหมายระหว่างประเทศและไม่ว่าให้เกิดพันธะทางกฎหมายใดๆ แต่ศาสตราจารย์เรอเน่ กาสแซง นักกฎหมายชาวฝรั่งเศส ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ร่างปฏิญญา ก็ยืนยันว่าปฏิญญาดังกล่าวมีค่าบังคับมากกว่าเป็นเอกสารชี้แนะอยู่บ้าง เพราะในมาตรา 56 ของกฎบัตรสหประชาชาติที่รัฐสมาชิกทั้งปวงให้คำมั่นว่าจะดำเนินการร่วมกันในการร่วมมือกับองค์การเพื่อให้บรรลุผลแห่งความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในมาตรา 55 ซึ่งที่สำคัญคือการส่งเสริมให้มีการเคารพในสิทธิมนุษยชนซึ่งดูแล้วเหมือนประเทศสมาชิกมีความเห็นพ้องกันแบบกึ่งเอกฉันท์¹²

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 ได้บัญญัติถึงสิทธิเสรีภาพในทางการเมืองไว้ใน ข้อ 21 ว่า

“(1) บุคคลมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในรัฐบาลแห่งประเทศของตนไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยผู้แทนซึ่งผ่านการเลือกอย่างเสรี

¹¹ คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนและสันติภาพ. (ม.ป.ป.). เอกสารสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ. หน้า 147.

¹² เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2547). หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. หน้า 133.

(2) บุคคลมีสิทธิเข้าถึงเท่ากันในบริการสาธารณะในประเทศของตน

(3) เจตจำนงของประชาชน จะเป็นฐานแห่งอำนาจรัฐ เจตจำนงนี้จะแสดงออกโดยการเลือกตั้งเป็นครั้งคราวอย่างแท้จริง ด้วยการให้สิทธิออกเสียงอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันและโดยการลงคะแนนลับหรือวิธีการลงคะแนนอย่างเสรีที่คล้ายคลึงกัน”

จากบทบัญญัติดังกล่าว เป็นบทบัญญัติที่ยอมรับสิทธิของประชาชนในการที่จะเข้ามีส่วนร่วมในรัฐบาลแห่งประเทศของตน ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยผู้แทน ซึ่งการเข้าร่วมโดยทางผู้แทนจะต้องผ่านการเลือกตั้งโดยเสรี ซึ่งโดยนัยดังกล่าว การเลือกตั้งอย่างเสรี ย่อมประกอบด้วย การมีเสรีภาพในการสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องมีความเป็นอิสระมีเสรีภาพในการใช้สิทธิของตนในการสมัครรับเลือกตั้ง โดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรือการครอบงำจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหรือพรรคการเมือง และ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งอย่างเสรี โดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรือการครอบงำจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด

2.1.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

สมัชชาใหญ่สหประชาชาติ ได้รับรองกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2509 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2519¹³ ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัตร เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 โดยมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยในวันที่ 30 มกราคม 2540¹⁴

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในทางการเมือง ดังนี้

ภาค 1 ข้อ 1.

“1. ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองโดยอาศัยสิทธิขั้นพื้นฐานประชาชนจะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนอย่างเสรี รวมทั้งดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเอง”

บทบัญญัติ ดังกล่าวเป็นการรองรับถึงการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างเสรี โดยประชาชนสามารถกำหนดสถานะของตนเองในการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะอยู่ในสถานะของ

¹³ อัจฉรา ฉายากุล และคณะ. (2546). พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของไทย. หน้า 20.

¹⁴ แหล่งเดิม. หน้า 22.

ผู้สนใจทางการเมือง การเป็นผู้ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง หรือการเป็นผู้ใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งประชาชนสามารถกำหนดสถานะและบทบาทของตนเองได้โดยเสรี

โดยสรุป ปฏิกฤษฏาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 และ กติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิ เสรีภาพ ในทางการเมืองไว้ อย่างชัดเจนซึ่งรวมถึงสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นผู้แทนในการเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน

2.1.4 สิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

Austin Ranney ได้นำเสนอหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยไว้ 4 ประการคือ

(1) หลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน (Popular Sovereignty) หมายถึงประชาชน ใน ชุมชนนั้น มีอำนาจในการตัดสินใจและการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองอย่างแท้จริง โดยพิจารณา ถึงที่มาของอำนาจซึ่งจะต้องได้รับความยินยอมจากชุมชนนั้นๆ ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจโดยชอบธรรม (Vestment in the people) หรือจะต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจจากชุมชนอย่างชัดเจน จึงจะเป็น อำนาจที่มีความชอบธรรม

(2) หลักความเสมอภาคทางการเมือง (Political Equality) โดยพิจารณาจากโอกาสของ สมาชิกในชุมชนและการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันในลักษณะของการใช้สิทธิ เลือกตั้งแบบ one man, one vote และความเสมอภาคของสมาชิกในชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วม ทางการเมืองที่แท้จริง

(3) หลักการฟังเสียงปวงชน (Popular Consultation) ซึ่งรัฐบาลจะต้องรับฟังเสียงของ ประชาชนทั้งจากการวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงประชามติ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ ซึ่ง นโยบายสาธารณะจะต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน อีกทั้งรัฐบาลจะต้องจัดให้มี กลไก สำหรับการวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงประชามติ การเรียนรู้และการควบคุมต่อการดำเนินนโยบาย สาธารณะ

(4) หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก (Majority Rule) ซึ่งหมายถึงการตัดสินใจของ รัฐบาลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่หรือเป็นนโยบายสาธารณะต้องทำตาม ความต้องการของเสียงส่วนมาก เสียงส่วนมากต้องไม่ไปละเมิดสิทธิ เสรีภาพ ขึ้นพื้นฐานของเสียง ส่วนน้อยหรือปัจเจกชนโดยต้องมีหลักประกันและการยอมรับเสียงส่วนน้อยด้วยความเคารพ¹⁵

¹⁵ Austin Ranney. (1966). *The Governing of Men*. (revised edition). pp. 89-95.

สุขุม นวลสกุล ได้กำหนดหลักประชาธิปไตยว่า จะต้องพิจารณาถึง อุดมการณ์ ประชาธิปไตย การปกครองแบบประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตย เป็นประเด็นสำคัญ 3 ประการ

(1) อุดมการณ์ประชาธิปไตย จะต้องยึดหลักการสำคัญในเรื่องความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพที่ทุกคนจะต้องมีโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิเสรีภาพในการพูด การพิมพ์ และการโฆษณา เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการสมาคมหรือรวมกลุ่ม สิทธิในทรัพย์สิน สำหรับในส่วนของความเสมอภาคนั้น ทุกคนจะต้องมีความเสมอภาคกัน โดยความเสมอภาคทางการเมืองจะรวมถึงสิทธิที่จะสมัครเข้ารับเลือกตั้งเมื่อมีคุณสมบัติ วัตถุประสงค์ครบถ้วนตามที่กำหนด ความเสมอภาคในโอกาส ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาคต่อการปฏิบัติของกฎหมาย และความเสมอภาคทางสังคม

(2) การปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งได้แยกพิจารณาออกเป็น

- รัฐบาล จะต้องเป็นรัฐบาลที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชน โดยการเลือกตั้งนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสนอตัวเข้ารับเลือกตั้งและรัฐบาลจะต้องมีวาระการดำรงตำแหน่งที่ไม่ยาวนานจนเกินไป

- การเลือกตั้ง ต้องเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเสนอตัวเข้ารับใช้ส่วนรวมโดยการสมัครรับเลือกตั้งและเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิในการเลือกตั้งโดยเสรี โดยผู้เลือกตั้งจะต้องมีความเสมอภาคในการออกเสียงเลือกตั้งคือแต่ละคนมีหนึ่งเสียงเท่ากัน และการเลือกตั้งจะต้องมีกำหนดระยะเวลาที่เป็นการแน่นอน

- การปกครองโดยเสียงข้างมาก เป็นการยึดถือหลักเสียงข้างมากโดยถือว่าความเห็นของเสียงข้างมากเป็นสิ่งที่ถูกต้องโดยเคารพว่าคนทุกคนมีศักดิ์ศรีใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจด้วยความเที่ยงธรรมและชอบด้วยเหตุผล แต่ในขณะเดียวกัน ก็ต้องมีหลักประกันสำหรับเสียงข้างน้อย ซึ่งหมายถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของเสียงข้างน้อยจะต้องได้รับการเคารพ เสียงข้างมากจะละเมิดหรือก้าวท้าวสิทธิของเสียงข้างน้อยไม่ได้

(3) วิถีชีวิตประชาธิปไตย เป็นส่วนประกอบสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะอุปนิสัยของคนในสังคมและวิถีดำเนินชีวิตโดยการเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล การรู้จักประนีประนอม การมีระเบียบวินัย และการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีส่วนช่วยเหลือเลี้ยงระบบประชาธิปไตยทางการเมือง¹⁶

¹⁶ วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุขุม นวลสกุล. (2544). การเมืองและการปกครองไทย. หน้า 11-22.

วิสุทธิ โปธิแทน ได้ให้คำนิยามของระบอบประชาธิปไตยไว้ว่า “ระบอบประชาธิปไตย หมายถึงระบอบการเมืองการปกครองรูปแบบหนึ่งที่รัฐบาลซึ่งรับผิดชอบและสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน รัฐบาลนี้ประกอบด้วยบุคคลอันเป็นตัวแทนของประชาชนที่ให้ความยินยอมเห็นชอบโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งอย่างแท้จริงและเป็นไปอย่างเสรี ซึ่งมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน อีกทั้งยึดหลักความเสมอภาคและทั่วถึงในการเลือก นอกจากนี้ยังเป็นรัฐบาลที่ ปกครองโดยยึดหลักนิติธรรมอันกำหนดถึงสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมในหมู่ประชาชน ดำเนินการปกครองโดยยึดถือหลักเสียงข้างมากที่เคารพเสียงข้างน้อย”¹⁷

จากหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งในทัศนะของ Austin Ranney สุขุม นวลสกุล และ วิสุทธิ โปธิแทน จะเห็นว่าหลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย คือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง หรือการใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไม่ว่าจะในฐานะผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งหรือในฐานะผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องเป็นไปโดยเสรีและมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนที่ยอมรับการใช้สิทธิในทางการเมืองของประชาชน

2.1.5 สิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยทุกรัฐได้บัญญัติรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพด้านต่างๆ ที่มนุษย์แต่ละคนจำเป็นต้องมีซึ่งสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ความรับรองและคุ้มครองแก่ราษฎรนี้นิยมเรียกกันว่า สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights and Liberties) หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights)¹⁸

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นหลักเกณฑ์สำคัญไว้ในมาตรา 4 ความว่า

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง “

และยังได้บัญญัติรับรองไว้ถึงรายละเอียดของสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้ในหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

สำหรับสิทธิและเสรีภาพในทางการเมือง ได้บัญญัติไว้ดังนี้

¹⁷ วิสุทธิ โปธิแทน. (2524). *ประชาธิปไตย แนวความคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ*. หน้า 48-49.

¹⁸ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). *เล่มเดิม*. หน้า 14.

- มาตรา 47 กำหนดให้บุคคลมีเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน

- มาตรา 98-120 กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิในการเลือกตั้ง ส.ส. สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. และกำหนดวิธีการในการเลือกตั้ง ส.ส. รวมทั้งการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.

- มาตรา 121-135 กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิในการเลือกตั้ง ส.ว. สมัครรับเลือกตั้ง ส.ว. และกำหนดวิธีการในการเลือกตั้ง ส.ว. รวมทั้งการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ว.

สำหรับการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ไว้ในมาตรา 107 ดังนี้

“มาตรา 107 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็น

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา

(4) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

(5) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลา ติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(ข) เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

(ค) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

(ง) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปีการศึกษา

(จ) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัคร

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกพรรคการเมืองและ ส.ส. กับพรรคการเมือง

2.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองกับพรรคการเมือง

William Goodman ได้อธิบายว่า พรรคการเมืองมีคุณลักษณะ 6 ประการ คือ ¹⁹

(1) พรรคการเมืองเป็นรูปแบบของ สมาคมหรือกลุ่มของปัจเจกบุคคลที่รวมตัวกันอย่างอิสระ โดยสมัครใจ

(2) พรรคการเมืองเป็นองค์การที่สมาชิกอยู่ร่วมกันด้วยวินัยและความจงรักภักดีซึ่งมีอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน สมาชิกจะมีบุคลิกที่เหมือนกันต่อพรรค ต่อประวัติศาสตร์ของพรรค การต่อสู้ของพรรค และเป้าหมาย ซึ่งพื้นฐานของบุคลิกที่มีความจงรักภักดีต่อกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของพรรคการเมืองสมัยใหม่

(3) พรรคการเมืองเป็นกลุ่มองค์การในความหมายที่มีการสร้างสรรค์อย่างปราณีต และมีกลไกที่ลึกซึ้งเพื่อรองรับการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ระดับล่างจนถึงระดับชาติ

(4) พรรคการเมือง มีลักษณะเด่น คือจุดมุ่งหมายที่ต้องการชนะการเลือกตั้งตลอดจนการร่วมจัดตั้งรัฐบาล จุดมุ่งหมายของชัยชนะในการเลือกตั้งคือการเข้าไปบริหารจัดการรัฐบาล

(5) พรรคการเมืองเป็นลักษณะของการที่มีอยู่หลากหลาย ต้องมีการแข่งขันเพื่อเอาชนะการเลือกตั้ง

(6) พรรคการเมืองที่มีการพัฒนาจะต้องยึดถือผลประโยชน์ของชาติเป็นหลักเป็นสมาคมที่ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อบ้านเมือง

Austin Ranney ได้ให้ความหมายของพรรคการเมืองว่า "เป็นกลุ่มองค์การที่มีความเป็นอิสระเพื่อส่งคนลงสมัครรับเลือกตั้งและแข่งขันในการเลือกตั้ง โดยมุ่งหวังในขั้นสุดท้ายถึงผลประโยชน์และเข้าไปดำเนินการบริหารบุคคลากรและนโยบายในการปกครองประเทศ"²⁰

กนก วงษ์ตระหง่าน ได้อธิบายคำนิยามดังกล่าวว่า หมายถึง การที่พรรคการเมืองจะต้องมีความเป็นอิสระและสมาชิกสามารถกำหนดบทบาทหรือแนวทางของตนได้ด้วยตนเอง ในทางกลับกัน

¹⁹ William Goodman. (1956). **The Two-Party System in the United states.** pp. 4-6.

²⁰ Austin Ranney. Op.cit. p. 332.

พรรคการเมืองจะตกอยู่ภายใต้อำนาจหรืออิทธิพลของใครหรือกลุ่มใดที่อยู่นอกพรรคไม่ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นหลักประชาธิปไตยพหุนิยม คือพรรคการเมืองสามารถแข่งขันในการเลือกตั้งได้อย่างอิสระ²¹

จากคุณลักษณะของพรรคการเมือง ตามที่ William Goodman ได้ให้ไว้จะเห็นได้ว่าการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น จะต้องเป็นโดยสมัครใจ โดยอิสระ ไม่ถูกบังคับจากผู้อื่น เป็นการรวมตัวของบุคคลที่อยู่ร่วมกันด้วยวินัยและความจงรักภักดี ซึ่งมีอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน หรือจากคำนิยามของ Austin Ranney ซึ่งได้มีการอธิบายขยายความโดย กนก วงษ์ตระหง่าน ก็ให้ความว่า สมาชิกพรรคการเมืองย่อมมีอำนาจในการกำหนดบทบาทของพรรคการเมือง พรรคการเมืองจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของบุคคลอื่นนอกจากสมาชิกพรรคการเมืองไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีอิสระในทางความคิดและในการควบคุมพรรคการเมืองของสมาชิก

ในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีพรรคการเมืองใหญ่ที่ประชาชนให้ความไว้วางใจเข้าบริหารราชการแผ่นดินผลัดเปลี่ยนกันตามความนิยมของประชาชน จำนวน 2 พรรค คือ พรรคคอนเซอร์เวทิฟ กับพรรคเลเบอร์ โดยพรรคการเมืองดังกล่าวมีลักษณะเป็นพรรคมวลชน มีสาขาในทุกๆ ส่วนของประเทศ มีการเก็บเงินบำรุงพรรคเป็นประจำทุกเดือนหรือทุกปีจากสมาชิกพรรค ตามความศรัทธาและรายได้ของสมาชิก ซึ่งเคยมีการตีพิมพ์บัญชีของพรรคเลเบอร์ ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่ากว่าร้อยละ 80 ของรายได้มาจากสหพันธ์กรรมกร และเงินรายได้ประมาณร้อยละ 13 มาจากสมาชิกประเภทบุคคล สาขาพรรคในท้องถิ่นมีอำนาจในการเสนอตัวบุคคลแข่งขันเข้ารับการเลือกตั้ง มีการกระตุ้นให้สาขาพรรคกเถียงกันในเรื่องนโยบายพรรคและส่งเสริมไปวิพากษ์วิจารณ์กันในที่ประชุมใหญ่ประจำปี แต่ในทางปฏิบัติแล้วสาขาพรรคในท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อนโยบายของพรรคในระดับชาติเพียงเล็กน้อย²²

แต่เดิมก่อนต้นศตวรรษที่ 20 ก่อนที่จะมีการขยายสิทธิเลือกตั้งทั่วไปแก่ประชาชน พรรคการเมืองของอังกฤษมิได้มีลักษณะเป็นตัวแทนของปวงชนอย่างแท้จริง ดังเช่น พรรคคอนเซอร์เวทิฟ และพรรคลิเบอรัล เป็นพรรคที่เกิดในรัฐสภา สมาชิกของพรรคเกิดจากการรวมกลุ่มของชนชั้นผู้ดี อภิสิทธิ์ชน ขุนนาง และผู้มั่งคั่ง ไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะเปิดรับสมาชิกเป็นการทั่วไป การจัดการของพรรคไม่มีความสลับซับซ้อน ต่อมาเมื่อมีการขยายสิทธิเลือกตั้ง ในปี ค.ศ.1832 ได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ก่อให้เกิดสถาบันพรรคการเมือง และการจัดการพรรคการเมืองสมัยใหม่ขึ้น พรรคการเมืองมีการจัดตั้งสมาคมเพื่อลงทะเลเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อจัดการให้ผู้มี

²¹ กนก วงษ์ตระหง่าน ก (2536). พรรคการเมืองไทย. หน้า 16-17.

²² สนธิ เตชานันท์. (2529). ระบบการเมืองการปกครองของประเทศไทย. หน้า 34-36.

สิทธิเลือกตั้งที่สนับสนุนพรรคของตนได้ลงทะเบียนอย่างถูกต้อง จะได้มีสิทธิลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ซึ่งสมาคมเพื่อลงทะเบียนเลือกตั้งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดองค์การสาขาพรรคในระดับท้องถิ่น และ ค.ศ.1867 ได้มีการปฏิรูปกฎหมายขยายสิทธิเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง พรรคการเมืองของอังกฤษจึงได้เปลี่ยนจากพรรคแห่งชนชั้นมาเป็นพรรคแห่งปวงชน มีการจัดตั้งองค์การของพรรคการเมืองที่สลับซับซ้อน เพื่อให้สมาชิกของพรรคได้มีส่วนในการใช้อำนาจทางการเมืองตามหลักการประชาธิปไตย โดยพรรคคอนเซอร์เวตีฟ ได้จัดตั้งสหภาพคอนเซอร์เวตีฟและสมาพันธ์สมาคมแห่งชาติ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการร่วมมือและการประสานงานการปฏิบัติกิจกรรมระหว่างสมาคม (สาขา) ของพรรคในระดับเขตเลือกตั้งและเพื่อสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมดังกล่าวขึ้นในระดับท้องถิ่น ส่วนพรรคเลเบอร์ ซึ่งเกิดจากการแยกตัวของกลุ่มสหพันธ์กรรมกรออกจากพรรคลิเบอร์ล มีความต้องการที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชนชั้นกรรมมาชีพ และต้องการที่จะมีผู้แทนในรัฐสภาเป็นของตน การเกิดของพรรคเลเบอร์ถือเป็นแบบอย่างของพรรคการเมืองที่เกิดจากความต้องการของประชาชน และเพื่อต้องการให้เป็นพรรคระดับชาติ พรรคเลเบอร์ จึงเปิดรับสมาชิกจากบุคคลทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะสมาชิกจากสหพันธ์กรรมกรและองค์กรที่ขึ้นกับสหพันธ์กรรมกรเท่านั้น มีการจัดตั้งสาขาพรรคขึ้นในเขตเลือกตั้งจำนวนมาก²³

จะเห็นได้ว่าสมาชิกของพรรคการเมืองของอังกฤษ จะมีความสัมพันธ์กับพรรคในหลายระดับ อย่างน้อยที่สุดสมาชิกพรรคก็ให้การสนับสนุนพรรคโดยการจ่ายค่าบำรุงให้แก่พรรค พรรคมีการจัดองค์การเพื่อรองรับการทำกิจกรรมของสมาชิกพรรค สมาชิกพรรคมีโอกาสในการวิพากษ์วิจารณ์เสนอแนวความคิดต่อพรรคผ่านสาขาพรรค และที่สำคัญสมาชิกพรรคในระดับท้องถิ่นมี บทบาทในการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วย โดยโครงสร้างของพรรคและการจัดการของพรรคผ่านสาขาพรรคทำให้สมาชิกพรรคมีความผูกพันกับพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก

ในประเทศเยอรมัน ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่ากฎหมายพื้นฐาน (Grundgesetz) เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ.1949 และกฎหมายพรรคการเมือง (Parteiengesetz) เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ.1967 ระบบพรรคการเมืองของเยอรมัน ก็ได้มีการพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่เน้นความเสมอภาคของประชาชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้เข้าร่วมในชีวิตทางการเมือง จากเดิมที่ความเป็นไปในทางการเมืองถูกกำหนดโดยชนชั้นสูงก็เปลี่ยนมาเป็นการร่วมสร้างสรรค์ของประชาชนโดยอาศัยพรรคการเมืองเป็นสื่อกลาง²⁴ จากกระบวนการเลือกตั้งซึ่งประชาชนจะ

²³ สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2527). การเมืองการปกครองสหราชอาณาจักร. หน้า 47-50.

²⁴ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ ก (2542). การเลือกตั้งและพรรคการเมือง : บทเรียนจากเยอรมัน . หน้า 57-58.

กำหนดว่าพรรคใด นโยบายเช่นไร จะเข้ากุมบังเหียนอำนาจรัฐในช่วงเวลาหนึ่งๆ การบริหารงานจะต้องเป็นไปโดยเปิดเผยเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ การเลือกตั้งนั้นจะต้องเป็นการสร้างเจตจำนงที่ออกมาจากฝ่ายประชาชนไปสู่องค์กรของรัฐ พรรคการเมืองจึงไม่อาจผล่ออกจากประชาชนในสังคมเข้าไปอยู่ในหอคอยงาช้างได้ แต่ต้องทำตัวเป็นสื่อรับถ่ายทอดความคิดเห็นของประชาชนต่อไป²⁵

นอกจากนั้นสมาชิกของพรรคการเมืองในเยอรมัน ยังมีส่วนร่วมกับการเมืองโดยการจ่ายเงินค่าบำรุงให้แก่พรรคการเมือง โดยในปี ค.ศ. 1983 พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยเยอรมัน (SPD) ได้รับเงินค่าบำรุงพรรคจากสมาชิก เป็นจำนวน 70.9 ล้านมาร์ค ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 30 ของรายได้ทั้งหมด และพรรคสหภาพคริสเตียนประชาธิปไตย (CDU) ได้ค่าสมาชิก 62.3 ล้านมาร์ค คิดเป็นร้อยละ 24.6 ของรายได้ทั้งหมดของพรรค²⁶ นอกจากการเก็บค่าสมาชิกแล้วรัฐบาลยังได้ใช้มาตรการทางภาษีมาจูงใจให้มีการบริจาคเงิน ให้แก่พรรคการเมือง โดยเงินบริจาคและเงินค่าบำรุงพรรคสามารถนำไปหักลดหย่อนภาษีได้สูงสุด 1,800 มาร์คต่อปี

การเข้ามามีบทบาทของประชาชนในพรรคการเมืองเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 โดยกลุ่มอุตสาหกรรมและบุคคลชั้นสูงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายของพรรค สำหรับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่จำเป็นต้องสังกัดพรรคการเมือง ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ได้มีคำตัดสินว่าการกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง เป็นการขัดต่อหลักการคัดเลือกโดยเสรี และสิทธิในการเลือกตั้งนั้นจะมีลักษณะเสรีได้ต่อเมื่อการคัดเลือกสมาชิกพรรคเข้าสมัครรับเลือกตั้งกระทำในที่ประชุมสมาชิกพรรคหรือที่ประชุมกลุ่มการเมืองที่จะวางตัวแทนเข้าแข่งขันในการสมัครรับเลือกตั้งซึ่งหมายถึงจะมอบหมายให้คณะกรรมการพรรคเป็นผู้ตัดสินแต่เพียงผู้เดียวไม่ได้²⁷ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับสมาชิกพรรคโดยพรรคการเมืองจะต้องให้โอกาสแก่สมาชิกพรรคในการพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วย

สำหรับประเทศไทย พรรคการเมืองส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการและสนับสนุนจากผู้นำทางการเมืองหรือนายทุน มิได้เกิดจากความต้องการที่แท้จริงหรือสำนักทางการเมือง ขาดการสนับสนุนจากคนส่วนมาก ทำให้พรรคการเมืองไทยเป็นพรรครัฐสภามากกว่าพรรคมวลชน รูปแบบ

²⁵ แหล่งเดิม. หน้า 64.

²⁶ แหล่งเดิม. หน้า 75.

²⁷ แหล่งเดิม. หน้า 25.

ของพรรคจึงเป็นพรรคที่มีรูปแบบสำเร็จรูปมาจากเบื้องบนส่งลงมาให้เบื้องล่าง²⁸ ความเป็นพรรคยึดติดกับผู้นำเป็นส่วนใหญ่ เช่น พรรคพลังธรรม ซึ่งมีพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ก่อตั้งมีความเจริญรุ่งเรืองได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครอย่างท่วมท้นในการเลือกตั้งทั้งสองครั้งในปี พ.ศ.2535 แต่ภายหลังจากที่พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ลาออกจากการเป็นหัวหน้าพรรค พรรคพลังธรรมก็เสื่อมความนิยมแกนนำพรรคเกิดการแตกแยกจนหมดบทบาททางการเมืองในปัจจุบัน หรือกรณีของพรรคสามัคคีธรรม ที่เกิดจากการรวมตัวของนักการเมืองเพื่อรองรับบทบาททางการเมืองของ ร.ส.ช. โดยมีนายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นหัวหน้าพรรค ซึ่งชนะการเลือกตั้งได้ ส.ส. มากที่สุดในการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2545 ก็ต้องยุติบทบาทของพรรคไป เมื่อเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

พรรคการเมืองไทยในปัจจุบัน เริ่มมีการรณรงค์หาสมาชิกพรรคเพิ่มมากขึ้น เช่น พรรคไทยรักไทย มีสมาชิก 14,077,700 คน พรรคประชาธิปัตย์มีสมาชิก 4,018,286 คน พรรคชาติไทยมีสมาชิก 4,041,232 คน แต่พรรคการเมืองดังกล่าวยังมีสาขาพรรคอยู่น้อยมาก คือพรรคไทยรักไทย มีสาขาพรรค 10 สาขา พรรคประชาธิปัตย์มี 195 สาขา พรรคชาติไทย มี 17 สาขา รายละเอียดตามตารางที่ 2.1

²⁸ อวยชัย ชบา. (2531). เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 11 พรรคการเมือง. หน้า 690.

ตารางที่ 2.1 จำนวนสมาชิกและสาขาของพรรคการเมือง

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	สมาชิกพรรค	สาขา	วันที่จัดตั้ง
1	พรรคไทยรักไทย	14,077,711.00	10	24 กรกฎาคม 2541
2	พรรคชาติไทย	4,041,232.00	17	8 กรกฎาคม 2525
3	พรรคประชาธิปัตย์	4,018,286.00	195	11 มิถุนายน 2525
4	พรรคมหาชน	1,460,095.00	25	10 กุมภาพันธ์ 2525
5	พรรคคนขอปลดหนี้	545,987.00	216	9 ธันวาคม 2541
6	พรรคประชากรไทย	199,678.00	9	26 กรกฎาคม 2525
7	พรรคไทยช่วยไทย	123,074.00	26	8 ตุลาคม 2542
8	พรรคกิจสังคม	103,283.00	5	20 สิงหาคม 2525
9	พรรคพลังธรรม	87,857.00	4	9 มิถุนายน 2531
10	พรรคชาติประชาธิปไตย	83,069.00	317	15 สิงหาคม 2540
11	พรรคเพื่อฟ้าดิน	21,910.00	9	5 เมษายน 2543
12	พรรคความหวังใหม่	17,807.00	6	7 พฤษภาคม 2545
13	พรรคเผ่าไทย	17,673.00	16	21 สิงหาคม 2543
14	พรรคชีวิตที่ดีกว่า	13,829.00	23	6 ตุลาคม 2542
15	พรรคแผ่นดินไทย	13,186.00	51	7 เมษายน 2545
16	พรรคกสิกรไทย	13,046.00	18	10 กุมภาพันธ์ 2542
17	พรรคเกษตรไทย	11,472.00	11	16 กันยายน 2545
18	พรรคมวลชน	10,627.00	4	30 เมษายน 2545
19	พรรคกฤษไทยมั่นคง	9,872.00	7	30 กันยายน 2542
20	พรรคสยาม	9,729.00	7	22 พฤศจิกายน 2542
21	พรรครักถิ่นไทย	9,682.00	7	22 กุมภาพันธ์ 2545
22	พรรคธัมมาชอปไทย	8,991.00	4	13 สิงหาคม 2546
23	พรรคธรรมชาติไทย	7,969.00	5	29 สิงหาคม 2546
24	พรรคพลังประชาชน	7,709.00	12	9 พฤศจิกายน 2541
25	พรรครักแผ่นดินไทย	7,600.00	4	17 มีนาคม 2547
26	พรรคพัฒนาชาติไทย	7,077.00	5	29 ธันวาคม 2546
27	พรรคเสรี	6,431.00	4	13 กุมภาพันธ์ 2547

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อพรรคการเมือง	สมาชิกพรรค	สาขา	วันที่จัดตั้ง
28	พรรคประชาชนไทย	5,898.00	3	8 กรกฎาคม 2547
29	พรรคพลังเกษตรกร	5,656.00	4	12 เมษายน 2547
30	พรรคเกษตรกรไทย	781.00	4	14 มกราคม 2547
31	พรรคแรงงาน	21.00	-	4 ตุลาคม 2547
32	พรรคทางเลือกที่สาม	20.00	-	15 กันยายน 2547
33	พรรคผู้แจ้งเห็นจริง	18.00	4	10 กันยายน 2547
34	พรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า	16.00	-	24 มีนาคม 2548
35	พรรคพัฒนาสังคมไทย	15.00	-	5 ตุลาคม 2547
36	พรรคชาติพัฒนา	15.00	-	12 พฤศจิกายน 2547
37	พรรคประชาชนธรรม	15.00	-	8 กรกฎาคม 2547

ที่มา : ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 30 มีนาคม 2548

สำนักกิจการพรรคการเมืองและการออกเสียงประชามติ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

www.ect.go.th 11 มีนาคม 2548

ถึงแม้ว่าพรรคการเมืองไทยที่มีบทบาทในสภาจะมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก แต่สมาชิกของพรรคการเมืองดังกล่าวก็มีความผูกพัน มีส่วนร่วมกับพรรคการเมืองน้อยมาก สมาชิกส่วนหนึ่งได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองด้วยการชักจูงของบุคคลที่รู้จัก หรือบุคคลที่มีความเคารพนับถือกัน ไม่ได้เป็นสมาชิกเพราะมีความเลื่อมใสศรัทธาในพรรคการเมือง อีกทั้งพรรคการเมืองเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของสมาชิกต่อพรรคการเมืองแต่อย่างใด ซึ่งพิจารณาได้จากพรรคที่ไม่มีองค์กรสำหรับรองรับการทำกิจกรรมในทางการเมืองของสมาชิก มีสาขาพรรคจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิก พรรคไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองกับพรรคอย่างจริงจัง สมาชิกพรรคเองก็ไม่ได้มีความผูกพันกับพรรคการเมือง ไม่ได้เป็นผู้สนับสนุนทางการเงินแก่สมาชิกพรรค คงมีแต่เพียงสมาชิกพรรคที่มีความสัมพันธ์หรือมีผลประโยชน์ร่วมกับพรรคเท่านั้นที่มีการบริจาคเงินอุดหนุนพรรคเป็นจำนวนมากๆ

ดังนั้น หลักการของพรรคการเมือง ในส่วนของสมาชิก ที่การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้นจะต้องเป็นเรื่องของความสมัครใจของผู้สมัครโดยอิสระ จะต้องไม่มีอำนาจอิทธิพลใดๆ มาบังคับ และสมาชิกพรรคการเมืองย่อมมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น มีอำนาจในการควบคุมพรรคการเมือง จึงไม่สอดคล้องกับลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับสมาชิกพรรคการเมืองของพรรคการเมืองในประเทศไทย และเมื่อเปรียบเทียบกับการพัฒนาพรรคการเมืองตามหลักการของ ฮันติงตัน,พี.แชนมวาล²⁹ ซึ่งเห็นว่า การพัฒนาพรรคการเมืองจะต้องเป็นไปตามลำดับคือ การจับตัวเป็นกลุ่มย่อย การรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ การขยายตัว และสุดท้ายคือการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันทางการเมือง จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองไทยยังพัฒนาไปไม่ถึงขั้นตอนการเป็นสถาบันทางการเมือง

2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่าง ส.ส. กับพรรคการเมือง

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยทุกประเทศ จะต้องมีพรรคการเมืองเป็นกลไกสำคัญในระบบการเมือง พรรคการเมืองจะเป็นองค์กรที่สรรหาบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.

²⁹ ฮันติงตัน,พี.แชนมวาล. (2527). พรรคกับเสถียรภาพทางการเมือง. แปลจาก Political Order in Changing Societies. โดย ปรัชญา เวสารัชช. หน้า 21-31.

(เว้นแต่ผู้สมัคร ส.ส. อิสระ) พรรคการเมืองจึงแสดงบทบาทในสภาโดยผ่านทาง ส.ส. ของพรรค และพรรคการเมืองเป็นกลไกสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งความมีเสถียรภาพของรัฐบาลก็ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของพรรคการเมือง ดังนั้นบทบาทสำคัญประการหนึ่งของพรรคการเมืองคือการควบคุม ส.ส. ให้อยู่ในระเบียบวินัยของพรรค ปฏิบัติตามมติของพรรค ซึ่งพรรคการเมืองของแต่ละประเทศมีวิธีการในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับ ส.ส. โดยวิธีการที่แตกต่างกัน

2.2.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่าง ส.ส. กับพรรคการเมืองในประเทศอังกฤษ³⁰

ในระบบพรรคการเมืองของประเทศอังกฤษ จะเน้นในเรื่องการรักษาระเบียบวินัยของสมาชิกเป็นอย่างมาก นั่นคือต้องปฏิบัติตามนโยบายและมติของพรรคการเมืองที่ตนสังกัด พรรคการเมืองของอังกฤษจะใช้มาตรการในการควบคุม ส.ส. ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การควบคุมโดยวิปหรือการควบคุมโดยการลงโทษ

พรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลจะมีวิปไว้คอยประสานงานระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร่วมรัฐบาล หัวหน้าผู้คุมคะแนนเสียง และผู้คุมเสียง ซึ่งหัวหน้าพรรคการเมืองจะเป็นผู้เลือกด้วยตนเอง วิปจะเป็นผู้ควบคุมสมาชิกให้ปฏิบัติตามวินัยของพรรค โดยวิปจะส่งสำเนาเรื่องที่จะเข้าสู่การพิจารณาในสภาให้แก่สมาชิก เรื่องที่มีความสำคัญจะเน้นโดยขีดเส้นใต้ตามความสำคัญน้อยมาก โดยเรื่องที่ขีดเส้นใต้สามเส้นเป็นการบ่งบอกว่าสมาชิกต้องลงคะแนนทุกคน ยกเว้นเฉพาะที่มีเหตุสุดวิสัยจริงๆ เท่านั้น

ในการคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคการเมืองก่อนที่จะได้เป็นตัวแทนของพรรคต้องผ่านการคัดกรองจากโครงสร้างของพรรคการเมืองมาหลายชั้น และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดยส่วนรวม ส.ส. ในสังกัดของพรรคจึงต้องคำนึงถึงพรรคในการปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างมาก ซึ่งหาก ส.ส. ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามนโยบายหรือมติพรรค พรรคการเมืองก็อาจได้ตอบโดยการไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคนั้นๆ ซึ่งโอกาสที่บุคคลผู้นั้นจะได้รับการเลือกตั้งจะมีน้อยมาก

นอกจากการไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคนั้นๆ แล้ว พรรคการเมืองยังมีมาตรการสำคัญคือการขับสมาชิกที่ฝ่าฝืนนโยบายหรือมติของพรรคออกจากพรรคได้ แต่เนื่องจากประเทศอังกฤษ ไม่มีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เมื่อสมาชิกสภาผู้แทน

³⁰ อุดม หมีเทศ. (2542). การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับมติของพรรคการเมือง. หน้า 30-33.

ราษฎรถูกขับออกจากพรรคก็จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอิสระ คือยังคงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่จะไม่มีพรรคสังกัด และพรรคการเมืองนั้นก็จะไม่สนับสนุนอีกต่อไป

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าระบบการควบคุม ส.ส. ของพรรคการเมืองในประเทศอังกฤษ เป็นการควบคุมโดยวินัยของพรรค โดยใช้ความเข้มแข็ง ความเลื่อมใสศรัทธาต่อพรรคการเมืองของประชาชนเป็นเครื่องมือในการควบคุม ส.ส. โดยไม่มีการออกกฎหมายมาให้อำนาจแก่พรรคการเมืองในการควบคุม ส.ส. แต่อย่างใด

2.2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่าง ส.ส. กับพรรคการเมืองในประเทศเยอรมัน

กฎหมายพื้นฐานของเยอรมัน มาตรา 38 อนุมาตราแรก ประโยคที่สอง บัญญัติให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธรัฐของเยอรมัน เป็นผู้แทนของชาวเยอรมันทั้งหมด และในฐานะเช่นนี้เขาเหล่านี้ไม่ต้องมีความผูกพันใดๆ ต่ออาณัติหรือคำชี้แนะใดๆ และให้เชื่อฟังโน้มน้าวจิตใจของตนแต่เพียงประการเดียว ซึ่งหลักการนี้เป็นการมอบอำนาจของประชาชนให้ผู้แทนมีอิสระในการตัดสินใจ (Freis Mandat)³¹ แต่หลักการดังกล่าว นักกฎหมายรัฐธรรมนูญเยอรมันเห็นว่ามิได้กระทบการทำงานของพรรคการเมืองในกระบวนการของการบัญญัติกฎหมายแต่อย่างใด เนื่องจากภารกิจในทางการเมืองมีความซับซ้อน สมาชิกแต่ละคนไม่อาจตัดสินใจในทุกประเด็นได้ด้วยตนเองทั้งหมด แต่การตัดสินใจจะเกิดจากการร่วมกันทำงานภายในพรรคการเมืองของตนเอง การให้หลักประกันจึงเป็นแต่เพียงการกำหนดสถานะทางกฎหมายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น

จะเห็นได้ว่ากฎหมายพื้นฐานของเยอรมัน ได้บัญญัติรองรับความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. แต่ในขณะเดียวกัน การควบคุม ส.ส. ให้อยู่ในระเบียบวินัยของพรรคก็มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งเพราะจะต้องมีการต่อสู้ชิงไหวชิงพริบกันทางการเมืองระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายค้าน ประกอบกับบทบาททางด้านนิติบัญญัติในรัฐสมัยที่เพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดความจำเป็นที่ ส.ส. ในสังกัดของแต่ละฝ่ายจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน³² พรรคการเมืองจึงอาศัยวินัยของพรรค ควบคุมให้ ส.ส. ปฏิบัติตามข้อบังคับของพรรค ซึ่งหาก ส.ส. ได้กระทำการอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่พรรคการเมืองโดยกระทำผิดข้อบังคับของพรรค ซึ่งอาจเป็นข้อบังคับพื้นฐานของพรรคการเมืองโดยเจตนา พรรคการเมืองจะพิจารณาถึงความผิดมากน้อยแล้วแต่กรณี และจะมีมาตรการ

³¹ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ ข (2543, กันยายน-ธันวาคม). “เสรีภาพในการตัดสินใจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับพรรคการเมืองไทย.” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, 2, 6. หน้า 6-7.

³² อุดม หมีเทศ. เล่มเดิม. หน้า 42.

การลงโทษ เช่น ตักเตือน ภาคทัณฑ์ หรือหากความผิดหนักมากขึ้นก็อาจถูกตัดสิทธิบางประการ หรือหากเห็นว่าเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับหรือเป็นการกระทำความผิดต่อพรรคอย่างร้ายแรง พรรคการเมืองก็อาจลงมติให้ออกจากการเป็นสมาชิกพรรคได้ แต่ถึงแม้ว่า ส.ส. ผู้นั้นจะถูกขับออกจากพรรคก็ยังมีสถานภาพเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ แต่เนื่องจากชาวเยอรมันมักจะให้ความสำคัญกับพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคล โดยการเลือกตั้งที่ผ่านๆ มา มีผู้เลือกตั้งที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้งเพียงสามคนในการเลือกตั้งครั้งแรกเท่านั้น ดังนั้น ผู้ที่ถูกขับออกจากพรรคการเมืองก็ยากที่จะได้รับการเลือกตั้งกลับเข้ามาหากสมัครรับเลือกตั้งโดยอิสระ

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พรรคการเมืองจะสร้างกลไกในการควบคุม ส.ส. ของพรรคเอง แต่กลไกในการควบคุมดังกล่าวก็จะต้องสอดคล้องกับกฎหมายพื้นฐาน เช่น การกำหนดระเบียบภายในพรรคที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งเท่ากับว่าการสร้างเจตจำนงจะต้องมาจากพื้นฐาน โดยจะต้องให้ความสำคัญแก่สมาชิกพรรคการเมืองที่จะให้ได้รับการประกันให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการควบคุม ส.ส. ของพรรคการเมืองในเยอรมัน จะอาศัยกลไกของพรรคเอง โดยการสร้างระเบียบวินัยที่สอดคล้องกับกฎหมายพื้นฐานและความเข้มแข็งของพรรคเองซึ่งเป็นที่นิยมชมชอบของประชาชน โดยไม่ได้อาศัยอำนาจในทางกฎหมายมาใช้ในการควบคุม ส.ส. ของพรรคเลย

2.2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง ส.ส. กับพรรคการเมืองในประเทศไทย

เนื่องจากการคัดเลือกบุคคลเพื่อสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของพรรคการเมืองไทย โดยทั่วไปจะให้คณะกรรมการบริหารพรรคเป็นผู้มีอำนาจในการคัดเลือก สมาชิกพรรคโดยทั่วไปไม่มีบทบาทในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด ซึ่งการคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคการเมืองจะมุ่งถึงการชนะการเลือกตั้งเป็นสำคัญ โดยไม่ได้พิจารณาถึงอุดมการณ์ ความผูกพันต่อพรรค มักมีการเชิญชวนบุคคลอื่นที่เห็นว่าสามารถจะชนะการเลือกตั้งให้เข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อสมัครรับเลือกตั้ง แม้กระทั่งการชักชวน ส.ส. จากพรรคการเมืองอื่นให้มาสมัครรับเลือกตั้งในนามของตนเอง ผลจากการคัดเลือกบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งที่มุ่งหวังแต่เพียงชัยชนะในการเลือกตั้ง จึงทำให้ ส.ส. ที่ได้รับเลือกตั้งส่วนหนึ่งไม่มีความผูกพันกับพรรคการเมือง มักปฏิบัติตนออกนอกกรอบนอกทางเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ประกอบกับก่อนปี พ.ศ.2517 ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่บังคับให้ ส.ส. ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของพรรคการเมือง อีกทั้งพรรคการเมืองเองก็ยังไม่มีความเข้มแข็งพอ การชนะการเลือกตั้งของ ส.ส. พรรคการเมืองมีส่วนให้การช่วยเหลือน้อยมาก ดังนั้น พรรคการเมืองจึงไม่สามารถมีอิทธิพลมาครอบงำ ส.ส. ได้มากนัก ระเบียบวินัยของพรรคการเมืองก็ดูเหมือนจะไร้สภาพบังคับ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 ได้มีการนำมาตรการทางกฎหมาย มาควบคุม ส.ส. โดยให้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หากลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจะพ้น จากสมาชิกภาพการเป็น ส.ส. และในกรณีที่พรรคการเมืองมีมติให้ออกจากพรรคหากไม่สามารถ สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้ภายใน 60 วันก็จะต้องพ้นจากสมาชิกภาพการเป็น ส.ส. และ รัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มา ก็ได้ นำมาตรการทางกฎหมายมาบังคับให้ ส.ส. ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจ การครอบงำของพรรคการเมืองตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่าง ส.ส. กับพรรคการเมืองของไทย จึงเป็นไปในลักษณะ ที่กฎหมายให้อำนาจพรรคการเมืองในการควบคุม ส.ส. นอกเหนือจากข้อบังคับของพรรคที่กำหนด วินัยของพรรคไว้แล้ว เช่น การกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรค การเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน การให้อำนาจพรรคการเมืองขับ ส.ส. ออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งเมื่อ ส.ส. ถูกขับออก จากพรรคการเมืองก็จะหมดสมาชิกภาพการเป็น ส.ส. ไปโดยปริยาย เว้นแต่ศาลรัฐธรรมนูญจะ วินิจฉัยว่ามติของพรรคการเมืองนั้นขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. หรือขัดหรือแย้ง กับหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งจะทำให้ ส.ส. สามารถไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้และไม่ขาดจากการเป็น ส.ส. เป็นการผูกติดความเป็น ส.ส. ไว้กับการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือการให้อำนาจพรรคการเมือง ในการในการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ในทางนิติบัญญัติของ ส.ส. ไว้โดยตรง เช่นการเสนอร่าง กฎหมายจะต้องได้รับความเห็นชอบจากพรรคการเมือง

การนำมาตรการทางกฎหมายมาบังคับให้ ส.ส. ต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของพรรค การเมือง ไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างพรรคการเมือง กับ ส.ส. เป็นไปอย่างราบรื่น แต่กลับ สร้างความอึดอัดใจให้แก่ ส.ส. ทำให้ ส.ส. บางคนถึงกับคือแผลงไม่ยอมรับมติของพรรคการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่าง ส.ส. กับพรรคการเมือง โดยส่วนใหญ่จึงไม่ได้เป็นความผูกพัน ที่เกิดจาก ความเลื่อมใสศรัทธา จงรักภักดีต่อพรรคการเมือง หรือต่ออุดมการณ์ของพรรคการเมือง แต่เป็น ความสัมพันธ์ที่เกิดจากมาตรการทางกฎหมาย

2.3 การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในต่างประเทศ

ประเทศที่เป็นแม่แบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังเช่นประเทศ อังกฤษ อเมริกา เยอรมัน ไม่มีการบังคับให้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง โดย

ประเทศ ดังกล่าวได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ไว้แต่เพียงพื้นฐานที่บุคคลทั่วไปที่มีสิทธิเลือกตั้งสามารถที่จะเข้าถึงคุณสมบัติดังกล่าวได้โดยง่าย ดังเช่น

- ประเทศสหรัฐอเมริกา

สภาองเกรสของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นสภาที่ประกอบด้วย สภาเซเนต (Senate) และสภาผู้แทนราษฎร (House of Representative) โดยรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดคุณสมบัติของสมาชิกสภาเซเนต และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไว้ดังนี้³³

คุณสมบัติของสมาชิกสภาเซเนต จะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี และเป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกาอย่างน้อย 9 ปีก่อนวันเลือกตั้ง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นชาวอเมริกันโดยกำเนิด และต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐที่ตนสมัครรับเลือกตั้ง 90 วัน ก่อนวันเลือกตั้ง

คุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องมีอายุอย่างน้อย 25 ปีบริบูรณ์ เป็นพลเมืองสหรัฐมาแล้วอย่างน้อย 7 ปี ก่อนการเลือกตั้งแต่ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวอเมริกันโดยกำเนิด และต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ที่สมัครรับเลือกตั้ง 90 วัน ก่อนวันเลือกตั้ง

- ประเทศอังกฤษ

สำหรับผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาสามัญของอังกฤษ คือบุคคลที่มีคุณสมบัติของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งซึ่งได้แก่พลเมืองอังกฤษเกือบทุกคนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ยกเว้นขุนนางบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุก บุคคลวิกลจริต หรือผู้ที่ขาดคุณสมบัติเนื่องจากทุจริต หรือทำผิดกฎหมาย โดยบุคคลดังกล่าวจะต้องได้รับการรับรองจากผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 10 คน และจะต้องจ่ายเงินประกัน จำนวน 150 ปอนด์ แต่เงินจำนวนนี้สามารถรับคืนได้หากได้คะแนนเสียง 1 ใน 8 ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง³⁴ โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาสามัญเกือบทั้งหมดจะตั้งกัตุพรรค จะมีผู้สมัครอิสระเป็นจำนวนน้อยมาก³⁵

³³ สมบัติ ชำรงชฎวงศ์. (2545). การเมืองอเมริกา (พิมพ์ครั้งที่ 4). หน้า 208-209.

³⁴ สนธิ เตชานันท์. เล่มเดิม. หน้า 138-139.

³⁵ พฤทธิสถาน ชุมพล. (2544). ประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในอังกฤษ. หน้า 180.

- สาธารณรัฐเยอรมัน

รัฐธรรมนูญไวมาร์ ของสาธารณรัฐเยอรมัน ได้กำหนดให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปตามระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน ส่วนรายละเอียดให้เป็นไปตามกฎหมายเลือกตั้งแห่งอาณาจักรเยอรมัน ฉบับลงวันที่ 27 เมษายน 1920 ซึ่งกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องมีอายุครบ 25 ปี บริบูรณ์ ในวันเลือกตั้งและได้รับสัญชาติเยอรมันมาเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี³⁶ ซึ่งไม่มีการบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแต่อย่างใด

สำหรับหลักเกณฑ์การกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของสหพันธ์รัฐเยอรมันในปัจจุบัน ก็ไม่ได้กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองโดยกำหนดไว้แต่เพียงว่า ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วคือมีอายุ 21 ปี บริบูรณ์ (ตามมาตรา 38 II GG)³⁷ และเป็นคนเยอรมันมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี ซึ่งโดยทั่วไปพรรคการเมืองจะเป็นผู้เสนอชื่อ แต่ก็ยังมีผู้สมัครที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองซึ่งยื่นสมัครเองโดยจะต้องยื่นใบสมัครพร้อมกับบัญชีรายชื่อและลายเซ็นของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่มีใบรับรองจากนายทะเบียนว่าอยู่ในเขตเลือกตั้งนั้นๆ จำนวนอย่างน้อย 200 คน ที่สนับสนุนตน เว้นแต่ผู้สมัครจะเป็นชนกลุ่มน้อย แต่ในข้อเท็จจริงนับแต่มีการเลือกตั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมามีผู้ที่ยื่นสมัครโดยไม่สังกัดพรรคการเมือง ได้รับเลือกตั้งเพียง 3 คน ในการเลือกตั้งครั้งแรกเท่านั้น แต่ศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์ ก็ยังให้ความสำคัญแก่สิทธิดังกล่าว และเห็นว่าการจำกัดสิทธินี้เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญที่ไปประกันความทั่วไปและความเสมอภาคในการเลือกตั้ง³⁸

นอกจากประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเยอรมัน ซึ่งเป็นประเทศที่ถือเป็นแม่แบบในการปกครองในระบบประชาธิปไตยแล้ว ประเทศอื่นๆ ที่มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย ก็ไม่มีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแต่อย่างใด เช่น³⁹

ประเทศสมาพันธรัฐสวิส ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไว้ ดังนี้

1. ชาวสวิสที่เป็นฆราวาสและมีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิรับสมัครเลือกตั้งเป็น ส.ส.
2. สมาชิกสภาสูงไม่อาจเป็น ส.ส. ในเวลาเดียวกันได้

³⁶ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ ค (2530, กันยายน) “กฎหมายเลือกตั้งเยอรมัน.” วารสารนิติศาสตร์, 17, 3. หน้า 7.

³⁷ กมลชัย รัตนสกาววงศ์. (2541). “รัฐธรรมนูญประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน : 4 ประเด็น.”

วารสารกฎหมาย, 18, 2. หน้า 159.

³⁸ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ ค เล่มเดิม. หน้า 22-24.

³⁹ อมร รักษาศักดิ์. (2541). รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์. หน้า 103-105.

ประเทศสาธารณรัฐอิตาลี ได้กำหนดไว้ให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. บุคคลที่มีอายุครบ 25 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้งมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส.
2. ห้ามเป็นสมาชิกทั้งสองสภาในเวลาเดียวกัน

ประเทศสาธารณรัฐเวเนซุเอล่า ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัคร ส.ส. ไว้ ดังนี้
 ส.ส. ต้องเป็นผู้มีสัญชาติเวเนซุเอล่าโดยกำเนิดและมีอายุตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป

ประเทศออสเตรเลีย ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้ ดังนี้

1. มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์และต้องเป็นหรือมีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้ง ส.ส. และต้องมีภูมิลำเนาภายในอาณาเขตของเครือจักรภพเป็นเวลาจนถึงวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 3 ปี
2. เป็นคนในบังคับของราชินีอังกฤษไม่ว่าโดยกำเนิดหรือแปลงสัญชาติภายใต้กฎหมายอังกฤษหรือกฎหมายของอาณานิคมของอังกฤษซึ่งได้รับเอกราชหรือกฎหมายของเครือจักรภพหรือของรัฐใดในเครือจักรภพเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

ประเทศเบลเยียม ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไว้ ดังนี้

1. เป็นคนสัญชาติเบลเยียม
2. มีและสามารถใช้สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
3. อายุ 21 ปีบริบูรณ์
4. อาศัยอยู่ในประเทศเบลเยียมโดยชอบด้วยกฎหมาย

ประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ไว้ ดังนี้

1. ผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกรัฐสภาต้องมีสัญชาติเนเธอร์แลนด์ มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์และไม่ถูกตัดสิทธิในการเลือกตั้ง
2. ห้ามดำรงตำแหน่งอื่น เช่น เป็นสมาชิกทั้ง 2 สภาพร้อมกันหรือเป็นรัฐมนตรีหรือผู้พิพากษา

จากที่ได้ศึกษามาข้างต้น จะพบว่าประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยต่างให้เสรีภาพแก่พลเมืองของตนในการสมัครเข้ารับเลือกตั้ง โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ในลักษณะที่เป็นการกีดกันน้อยที่สุดเพื่อให้พลเมืองส่วนใหญ่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งได้ โดยไม่มีประเทศใดกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองเลย โดยเฉพาะประเทศเยอรมัน ถือว่าสิทธิเลือกตั้งและสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิพื้นฐานทางการเมืองของประเทศเยอรมัน⁴⁰ โดยศาล

⁴⁰ บุญศรี มีวงศ์โฆษ ก เล่มเดิม. หน้า 22.

รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ของเยอรมัน ได้มีคำตัดสินว่าการกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองนั้นขัดต่อหลักการเลือกตั้งโดยเสรี⁴¹ ดังนั้น โดยพื้นฐานของการปกครองในระบอบเสรี ประชาธิปไตยจะบังคับให้ ส.ส.ต้องสังกัดพรรคการเมืองไม่ได้⁴²

ในอดีตประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเคยมีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง คือ ประเทศเกาหลีใต้ และประเทศบังคลาเทศ

ประเทศเกาหลีใต้ ได้เคยมีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง โดยรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศเกาหลีใต้ คือ ฉบับ ค.ศ. 1948 (พ.ศ.2491) ซึ่งใช้บังคับมาจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 1988 (พ.ศ. 2531) ได้บังคับให้ผู้สมัครแข่งขันรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกของ National Assembly จะต้องเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง โดยพรรคการเมืองที่สังกัดจะต้องมีหนังสือรับรองในการสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 36

“ Article 36

(1)The National Assembly shall be composed of members elected by universal, equal, direct, and secret elections of the citizens.

(2) The number of the members of the National Assembly shall be determined by law within the range of no less than one hundred and fifty and no more than two hundred persons.

(2) Any person desiring to become a candidate for the National Assembly shall be recommended by the political party to which he belongs.

(3) Matters pertaining to the election of the members of the National Assembly shall be determined by law.”

และหากสมาชิกของ National Assembly ลาออกจากพรรคการเมืองหรือเปลี่ยนพรรคการเมืองหรือพรรคการเมืองยกเลิกไปก็จะสูญเสียสมาชิกภาพความเป็นสมาชิกของ National Assembly ยกเว้นกรณีที่มีการรวมพรรคกันหรือการถูกขับออกจากพรรค ตามมาตรา 38

“ Article 38:-

⁴¹ แหล่งเดิม. หน้า 25.

⁴² อมร จันทรสุมบุรณ์. (2547). “การเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 2 เรื่องการปฏิรูปการเมือง นักนิติศาสตร์หลงทางหรือ.” ปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 2. พรรคทางเลือกที่สามเพื่อการปฏิรูปการเมืองครั้งใหม่ ตามแนวความคิดของ ศ.ดร.อมร จันทรสุมบุรณ์. หน้า 30.

A person shall lose his membership in the National Assembly during his tenure when he leaves or changes his party, or when his party is dissolved. However, the provisions of this article shall not apply in cases of changes in party membership caused by amalgamation of parties or in case a person has been expelled from his party.”

แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวก็ไม่ได้ช่วยให้การบริหารงานของรัฐสภาเป็นไปโดยราบรื่น แต่ประการใด การบัญญัติกฎหมายแต่ละฉบับมีความยุ่งยากล่าช้า เนื่องจากกลุ่มนักการเมืองของพรรคต่างๆ ยังไม่เข้าใจวิถีทางการเมืองแบบตะวันตก ชาวเกาหลีใต้ก็มีความชื่นชมและลงคะแนนเสียงให้กับบุคคลที่ตนชื่นชอบมากกว่าการยอมรับนโยบายหรือหลักการทำให้สถานการณ์ทางการเมืองไร้เสถียรภาพ ขาดการสมานฉันท์นำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งนักการเมืองเกาหลีใต้เชื่อว่าเนื่องจากความไม่เหมาะสมของรัฐธรรมนูญ⁴³ รัฐธรรมนูญปี 1945 ของเกาหลีใต้ ถือกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการและไม่เป็นประชาธิปไตย (authoritarian and undemocratic constitution) และได้ถูกวิจารณ์อย่างมากในปี ค.ศ. 1983 (พ.ศ. 2526) แต่ยังไม่มีการเสนอให้มีการปฏิรูปการเมือง จนกระทั่งในช่วงปี 1984 เป็นต้นมาได้มีการพิจารณาการปฏิรูปการเมืองกันอย่างจริงจัง จนในปี ค.ศ. 1988 (พ.ศ.2531) จึงได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 2 ค.ศ. 1988 โดยมีการยกเลิกการสังกัดพรรคการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิก National Assembly⁴⁴

สำหรับประเทศบังคลาเทศ ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2516 บังคับให้ ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมือง แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวรัฐบาลบังคลาเทศก็ได้งดใช้ไปในปลายปี พ.ศ. 2517⁴⁵

จากที่ได้ศึกษามาข้างต้นจะพบว่าประเทศที่ปกครองในระบบประชาธิปไตยต่างให้สิทธิเสรีภาพแก่พลเมืองของตนในการสมัครเข้ารับเลือกตั้ง โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ในลักษณะที่เป็นการกีดกันน้อยที่สุดเพื่อให้พลเมืองส่วนใหญ่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งได้ โดยในปัจจุบันไม่มีประเทศใดกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นอกจากประเทศไทย

⁴³ จิตติพร ขำน้ำคู้. (2540). หลักประชาธิปไตยโดยทางผู้แทนกับระบบพรรคการเมืองไทย. หน้า 102.

⁴⁴ อมร จันทรสมนุญ. (2546). ความผิดพลาดในการออกแบบ (Design) ระบบสถาบันการเมืองในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540). เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่อง “ การปฏิรูปการเมืองไทยจะไปถึงจุดหมาย? ” สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2547. จาก <http://www.pub-law.net> .

⁴⁵ ปรีดี พนมยงค์. (2535). “รัฐธรรมนูญฉบับบังกะหล่า.” แนวความคิดประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์. หน้า 167-168.

2.4 การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในประเทศไทย

หลักเกณฑ์การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เริ่มมีการบังคับใช้ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ก่อนหน้านั้นนับตั้งแต่การเลือกตั้งครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 จนถึงการเลือกตั้งครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 ยังไม่เคยมีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมืองแต่อย่างใด ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งจึงมีผู้สมัครอิสระได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็น ส.ส. จำนวนหนึ่ง ดังเช่นในการเลือกตั้งเมื่อ 26 ก.พ. 2500 มีผู้สมัครอิสระได้รับการเลือกตั้งเข้ามาจำนวน 13 คน จาก ส.ส. ทั้งหมด 160 คน การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 15 ธ.ค. 2500 มีผู้สมัครอิสระได้รับเลือกตั้งเข้ามาจำนวน 58 คน จากจำนวน ส.ส. ทั้งหมด 160 คน การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 มีผู้สมัครอิสระได้รับเลือกตั้งเข้ามาจำนวน 71 คน จาก ส.ส. ทั้งหมด 219 คน⁴⁶

จากผลการเลือกตั้งดังกล่าวเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลปรากฏว่าพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลขาดระเบียบวินัย ไม่สามารถควบคุมดูแลพรรคได้ มีการเรียกร้องผลประโยชน์ในทางธุรกิจ เรียกร้องอำนาจหน้าที่ในทางการเมือง ส.ส. อิสระก็พยายามหาช่องทางแสวงหาผลประโยชน์ โดยการเข้าไปสนับสนุนพรรคการเมืองที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนสูง แม้กระทั่ง ส.ส. ที่สังกัดพรรคการเมืองก็ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองอื่นที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทน จนนำไปสู่ความวุ่นวายรัฐบาลขาดเสถียรภาพ นำไปสู่แนวความคิดในการให้พรรคการเมืองมีอำนาจในการควบคุม ส.ส. เพื่อให้พรรคการเมืองมีความมั่นคงสามารถเป็นฐานรองรับรัฐบาลให้มีเสถียรภาพได้

แนวความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ กนก วงษ์ตระหง่าน ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพรรคการเมือง การเลือกตั้ง พบว่าการจัดตั้งรัฐบาลในระบบรัฐสภาในช่วงที่ไม่มีมีการบังคับให้ ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมืองได้มีการพิสูจน์หลายครั้งแล้วว่าจะนำไปสู่ปัญหาการไร้เสถียรภาพของรัฐบาล เพราะการจะกำกับให้ ส.ส. เป็นรายบุคคลโดยไม่มีฐานองค์กรใด รองรับให้อยู่ในกรอบแห่งวินัยย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก⁴⁷ แต่อย่างไรก็ตามการพยายามสร้างพรรคการเมืองให้มีความสำคัญต่อระบอบประชาธิปไตยโดยการบังคับให้ ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมือง เป็นการใช้มิติทางกฎหมายมาเป็นตัวกำหนดการพัฒนาของพรรคการเมือง เพื่อให้พรรคการเมืองเป็นไปตามกรอบที่กฎหมายกำหนดซึ่งเป็นการกำหนดในด้านรูปแบบ แต่ในสภาพความ

⁴⁶ วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุขุม นวลสกุล. เล่มเดิม. หน้า 285.

⁴⁷ กนก วงษ์ตระหง่าน ก เล่มเดิม. หน้า 296.

เป็นจริง การพัฒนาของพรรคการเมืองไม่อาจก้าวทันตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนดเพราะความพยายามที่จะพัฒนาพรรคการเมืองในมิติทางกฎหมายก้าวล้ำมิติของความเป็นจริงไปมาก⁴⁸ การควบคุมบทบาทของ ส.ส. ในความเป็นจริงมาตรการทางกฎหมายไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้จริงจัง แต่กลับขึ้นอยู่กับความสามารถของพรรคการเมืองที่สามารถสนับสนุนให้ผู้สมัคร ส.ส. ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง แต่เงื่อนไขที่ให้อำนาจพรรคการเมืองในการจับ ส.ส. ออกจากพรรคกลับทำให้ ส.ส. อยู่ในสถานะที่อึดอัดกับพรรคการเมืองที่สังกัด ส่งผลให้ ส.ส. จำนวนไม่น้อยต้องย้ายพรรคการเมืองเมื่อมีการเลือกตั้งใหม่⁴⁹ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการให้อำนาจแก่พรรคการเมืองในการควบคุม ส.ส. ไม่ใช่เครื่องมือที่จะทำให้พรรคการเมืองสามารถรักษาสมาชิกของตนไว้ได้อย่างมั่นคง

2.4.1 การบังคับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่มีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่เพียงพรรคเดียว โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 117 (3) ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ในอดีตที่ไม่มีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. และ ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ทำให้เกิดความวุ่นวายในสภาพรรคการเมืองไม่สามารถควบคุมสมาชิกพรรคได้ ส.ส. อิสระมุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ และ ส.ส. อิสระก็ไม่สามารถนำแนวความคิดของตนไปทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้ จึงมีแนวความคิดที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่พรรคการเมืองโดยมาตรการทางกฎหมาย เนื่องจากเห็นว่าการปล่อยให้พรรคการเมืองวิวัฒนาการด้วยตนเองต้องใช้เวลาานมากและอาจไม่มีความเหมาะสมกับประเทศไทย จึงจำเป็นต้องกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และให้อำนาจพรรคการเมืองในการควบคุมสมาชิก แต่อย่างไรก็ตามในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ สภานิติบัญญัติแห่งชาติก็มีความเห็นที่แตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้าน โดยทั้งสองฝ่ายมีเหตุผลสนับสนุน ดังนี้⁵⁰

ฝ่ายที่สนับสนุน ได้ให้เหตุผลสามารถสรุปได้ ดังนี้

(1) เพื่อเป็นการส่งเสริมการปกครองให้เป็นระบบพรรคการเมืองและให้พรรคการเมืองอยู่ในฐานะพร้อมที่จะทำหน้าที่จัดตั้งรัฐบาล

⁴⁸ แหล่งเดิม. หน้า 179.

⁴⁹ แหล่งเดิม. หน้า 240.

⁵⁰ จูติพร ขำน้ำอู่. (2540). หลักประชาธิปไตยโดยทางผู้แทนกับระบบพรรคการเมืองไทย. หน้า 103-105.

(2) พรรคการเมืองถือเป็นสถาบันสำคัญในระบบรัฐสภา เพราะสามารถสร้างเสถียรภาพของรัฐบาลได้ และเสถียรภาพของรัฐบาลจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีระบบพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภาซึ่งจำเป็นต้องใช้กฎหมายบังคับ ไม่อาจรอวิวัฒนาการได้

(3) ในเรื่องของสิทธิเสรีภาพ เห็นว่าสิทธิ เสรีภาพทุกอย่างจะต้องมีขอบเขตจำกัดทั้งสิ้น การจำกัดสิทธิ เสรีภาพบางอย่างเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองส่วนรวม มีความจำเป็นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

(4) ทำให้ประชาชนได้รู้จักและเห็นความสำคัญของพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคล

(5) มีกฎของพรรคการเมืองคอยควบคุมมิให้ ส.ส. วิ่งเต๋นแก่งแย่งกันเป็นรัฐมนตรี เพราะถ้าไม่สมหวังลาออกไปสังกัดพรรคการเมืองอื่นก็จะหมดสมาชิกภาพ และที่สำคัญไม่มี ส.ส. อิสระให้รัฐบาลซื้อเสียงได้

(6) ระบบพรรคการเมืองมีความสำคัญเพราะทำให้ ส.ส. อยู่ในกรอบความคิดพอสมควรมุ่งไปตามนโยบายพรรค การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปโดยสะดวกไม่ล่าช้า พรรคการเมืองทำให้ประชาชนเข้าใจว่าเขาควรเลือกใครเป็นรัฐบาล

ฝ่ายคัดค้าน ได้ให้เหตุผลสรุปได้ดังนี้

(1) เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง ผู้ที่มีนโยบายไม่ตรงกับพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งจะหมดโอกาสสมัครรับเลือกตั้ง

(2) เป็นการผูกมัดไม่ให้มีการเมืองมีอิสระภาพได้เต็มที่ นักการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น จำเป็นต้องมีเสรีภาพในการเลือกนโยบายของตนเอง

(3) พรรคการเมืองไม่ได้ทำให้คุณภาพของ ส.ส. ดีขึ้นและระบบพรรคการเมืองจะทำให้พรรคการเมืองตกเป็นเครื่องมือของรัฐบาลได้ง่าย การให้อำนาจแก่รัฐบาลมากเกินไปทำให้รัฐบาลมีผลประโยชน์ที่จะมาจูงใจ ส.ส. ให้สนับสนุนรัฐบาล

(4) เป็นการเปิดโอกาสให้นายทุนที่มีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจเข้ามาบริหารบ้านเมือง และกำหนดนโยบายเพื่อประโยชน์ของตน

(5) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจในพรรคการเมืองเลือก ส.ส. ได้ตามชอบใจ ซึ่งเป็นช่องทางให้เกิดเผด็จการในพรรคได้

อย่างไรก็ตามในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ได้มีการลงมติในที่ประชุมของสภานิติบัญญัติเห็นชอบในหลักการให้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิก

พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง หลักเกณฑ์ดังกล่าว จึงได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 117 ซึ่งมีความว่า

“บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

(1) มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลสัญชาติไทย และมีสัญชาติอื่นด้วยในขณะเดียวกันก็ดี บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว

(2) อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี บริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว”

ผลจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ทำให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของพรรคการเมืองที่มีอยู่แล้วหรือต้องการจะเป็นผู้นำพรรคการเมืองเอง ก็จะทำการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่เพื่อให้ตนเองมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ทำให้ในการเลือกตั้งในวันที่ 26 มกราคม 2518 มีพรรคการเมืองส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 43 พรรค จากพรรคการเมืองที่มีการจดทะเบียนทั้งหมด 43 พรรค และมีพรรคการเมืองที่มีสมาชิกได้รับการเลือกตั้ง จำนวน 22 พรรค และในการเลือกตั้งในวันที่ 4 เมษายน 2519 มีพรรคการเมืองส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 39 พรรค จากพรรคการเมืองที่มีการจดทะเบียนทั้งหมด 57 พรรค และมีพรรคการเมืองที่มีสมาชิกได้รับการเลือกตั้ง จำนวน 19 พรรค⁵¹

การเลือกตั้งทั้งสองครั้ง ไม่มีพรรคการเมืองใดได้รับเสียงข้างมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ โดยในการเลือกตั้งครั้งแรกพรรคประชาธิปัตย์ได้ร่วมกับพรรคเกษตรสังคมจัดตั้งรัฐบาลขึ้น แต่รัฐบาลชุดนี้ไม่ได้รับความไว้วางใจในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาจึงเป็นอันต้องพ้นจากตำแหน่งไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงได้รวบรวมพรรคการเมืองต่างๆ จัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นมาบริหารราชการแผ่นดิน⁵² แต่ต้องประสบปัญหาในระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลจึงต้องยุบสภา ส่วนในการเลือกตั้งครั้งที่ 2 พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งเข้ามามากที่สุด จึงได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล

⁵¹ นิเวศน์ หาญสมุทร. (2539). พัฒนาการทางการเมืองกับการเลือกตั้ง : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการจัดตั้งแบบสังกัดพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งแบบอิสระ. หน้า 121.

⁵² ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. เล่มเดิม. หน้า 75.

รัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าว ต้องประสบปัญหาถึงความไม่เป็นระเบียบของพรรคร่วมรัฐบาล พรรคร่วมรัฐบาลไม่สามารถควบคุม ส.ส.ที่เป็นสมาชิกพรรคได้ พรรคร่วมรัฐบาลพยายามเรียกร้องผลประโยชน์ต่างๆ จากรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคเล็กๆ ได้ฉวยโอกาสที่รัฐบาลจำเป็นต้องอาศัยเสียงสนับสนุนของตนเรียกร้องตำแหน่งและผลประโยชน์ต่างๆ เป็นเครื่องตอบแทนถึงกับจะร่วมมือกับฝ่ายค้านเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลโดยหวังผลประโยชน์และตำแหน่งทางการเมืองเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่⁵³ โดยเฉพาะการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2519 ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งเข้ามามากที่สุด จึงได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่มีเสียงสนับสนุนมากถึง 215 เสียง จาก ส.ส. ทั้งหมด 279 เสียง แต่ก็ต้องประสบปัญหาต่างๆ เช่น ภัยจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ การเดินขบวนเรียกร้อง แต่ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลมากที่สุด คือการไม่สามารถควบคุมสมาชิกของพรรคร่วมรัฐบาล ให้อยู่ในระเบียบวินัยและมีแนวทางปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันได้⁵⁴

กระมล ทองธรรมชาติ และ เขาวนระ ไตรมาส ได้ศึกษาวิจัยพบว่า การกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนหรือขนาดของพรรคการเมืองที่มีสิทธิส่งสมาชิกของพรรคลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ทำให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองกันขึ้นใหม่มากกว่า 50 พรรค ซึ่งผู้ก่อตั้งมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อให้ตัวผู้ก่อตั้งมีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนั้นเท่านั้น โดยมีได้มีเจตนาที่จะใช้พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือในการรวมประชาชนที่มีความเชื่อหรือเป้าหมายทางการเมืองอย่างเดียวกัน⁵⁵

ซึ่งผลจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ไม่สามารถทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพได้ เพราะรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นเป็นรัฐบาลผสม พรรคร่วมรัฐบาลโดยเฉพาะพรรคเล็กๆ จึงปฏิบัติตนไม่ต่างจาก ส.ส. อิสระที่คอยแสวงหาผลประโยชน์จนทำให้รัฐบาลสั่นคลอน ไม่มีเสถียรภาพ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเข้าสู่ยุคการปกครองโดยทหารอีกวาระหนึ่ง

2.4.2 การบังคับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

หลังจากที่ทหารเข้ายึดอำนาจการปกครอง ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ก็ไม่ได้จัดให้มีการเลือกตั้งอีกจนกระทั่ง มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

⁵³ จูดีพร ขำน้ำคู้. เล่มเดิม. หน้า 106-107.

⁵⁴ จักร พันธุ์เพชร. เล่มเดิม. หน้า 108.

⁵⁵ กระมล ทองธรรมชาติ และ เขาวนระ ไตรมาส. เล่มเดิม. หน้า 39.

ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ก็ยังคงยืนยันในหลักการเดิมที่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง แต่ได้เพิ่มเติมหลักเกณฑ์ขึ้นบางประการเพื่อต้องการให้พรรคการเมืองที่มีขนาดใหญ่เท่านั้นที่สามารถดำรงอยู่ได้ โดยบัญญัติไว้ใน มาตรา 95 ให้พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่จะพึงมีในการเลือกตั้งครั้งนั้น

แต่อย่างไรก็ตามในการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522 และวันที่ 18 เมษายน 2526 ซึ่งอยู่ในช่วงของการบังคับใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ก็ยังเป็นการเลือกตั้งที่ไม่มีการบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เนื่องจากอยู่ในระหว่างการใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 204 และในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522 ก็ยังไม่มีการตราพระราชบัญญัติพรรคการเมืองออกบังคับใช้

ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522 พรรคการเมืองต่างๆ จึงดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามของกลุ่มการเมือง ซึ่งการเลือกตั้งครั้งดังกล่าว มีผู้สมัคร ส.ส. ที่ไม่สังกัดกลุ่มการเมือง ได้รับการเลือกตั้ง จำนวน 36 คน จากจำนวน ส.ส. ทั้งหมด 301 คน และในการเลือกตั้ง ส.ส. ในวันที่ 18 เมษายน 2526 ซึ่งได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 แล้ว จึงมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง แต่ในการเลือกตั้งยังไม่มีการบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองตามบทเฉพาะกาล เช่นเดียวกับการเลือกตั้งในวันที่ 22 เมษายน 2522 จึงมีผู้สมัครในนามอิสระโดยไม่สังกัดพรรคการเมือง จำนวน 412 คน และได้รับการเลือกตั้ง จำนวน 24 คน⁵⁶ จากจำนวน ส.ส. ทั้งหมด 324 คน⁵⁷

ในการเลือกตั้งครั้งต่อๆ มา ผู้สมัคร ส.ส. จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ มาตรา 95 แต่การเมืองไทยก็ยังขาดเสถียรภาพเช่นเดิม รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นยังคงเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรค ที่มีการแก่งแย่งช่วงชิงผลประโยชน์และตำแหน่งทางการเมืองเกิดการขัดแย้งกับฝ่ายทหาร จนนำไปสู่การเข้ายึดอำนาจของฝ่ายทหาร ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

⁵⁶ สีดา สอนศรี. (2547). การเลือกตั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย. หน้า 247-249.

⁵⁷ วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุขุม นวลสกุล. เล่มเดิม. หน้า286.

2.4.3 การบังคับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534

หลังจากที่ฝ่ายทหารเข้ายึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ก็ได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 และต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งยังคงรับเอาหลักการเดิมในการบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 และฉบับ พ.ศ.2521 โดยกำหนดไว้ในมาตรา 111 (3) ว่า

“(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ตามมาตรา 112 หรือพรรคการเมืองตามมาตรา 121 พรรคสอง พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว”

ในช่วงการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ผู้สมัคร ส.ส. จึงต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง แต่หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แล้ว การเมืองไทยก็ยังคงอ่อนแอ รัฐบาลยังคงขาดเสถียรภาพ จนนำไปสู่การเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง

นิเวศน์ หาญสมุทร⁵⁸ ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการเลือกตั้งแบบสังกัดพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งแบบไม่สังกัดพรรคการเมืองของไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2517 ถึงปี พ.ศ. 2538 พบว่าการเลือกตั้งแบบสังกัดพรรคการเมืองมีผลต่อการพัฒนาทางการเมืองในด้านความเป็นสถาบันทางการเมืองและด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการเมืองมากกว่าการเลือกตั้งแบบไม่สังกัดพรรค แต่มีผลต่อการพัฒนาทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนน้อยมาก⁵⁸

2.5 การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 90 วัน

การบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน เป็นแนวความคิดที่ต้องการให้พรรคการเมืองเข้มแข็ง สามารถควบคุม ส.ส.ให้อยู่ในระเบียบวินัย และป้องกันการย้ายพรรค เพื่อเป็นฐานในการสนับสนุนให้รัฐบาลมีเสถียรภาพเป็นมาตรการบังคับที่สืบเนื่องจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมืองซึ่งมีมาก่อนหน้านี้แต่ไม่ประสบผลสำเร็จในการควบคุม ส.ส. ของพรรคการเมืองเท่าที่ควร

⁵⁸ นิเวศน์ หาญสมุทร. เล่มเดิม. หน้า 191-193.

หลังจากเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง ซึ่งต่อมารัฐบาลของนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 211 ต่อรัฐสภา ซึ่งที่ประชุมรัฐสภาได้ลงมติรับหลักการ และในที่สุดที่ประชุมรัฐสภาได้มีมติเห็นชอบให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 มาตรา 211 (ซึ่งต่อมาก็คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2539) โดยมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้มี“สภาร่างรัฐธรรมนูญ” เพื่อทำหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสนอต่อรัฐสภาเพื่อปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองขึ้นใหม่ให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยยังคงรักษาระบบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยบุคคล จำนวน 99 คน โดยเลือกตั้งจากผู้สมัครรับเลือกตั้งจังหวัดละ 1 คน รวม 76 คน และเลือกตั้งจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์จากสาขาต่างๆ รวม 23 คน ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้มีการตกลงร่วมกันถึงวิธีการทำงานว่าให้แต่งตั้งคณะกรรมการสามัญ จำนวน 5 คณะ คือ⁵⁹

- (1) คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
ทำหน้าที่กำหนดและนำเสนอกรอบความคิดพื้นฐาน หลักการ และสาระสำคัญที่ควรจะมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อนำไปรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน และเมื่อได้รับฟังความคิดเห็นมาแล้วให้ทำหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญ
- (2) คณะกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ ทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นจากประชาชนแล้วรวบรวมและนำเสนอสภาร่างรัฐธรรมนูญต่อไป
- (3) คณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล การดำเนินงาน และความเคลื่อนไหวของสภาร่างรัฐธรรมนูญ
- (4) คณะกรรมาธิการวิชาการข้อมูลและศึกษาแนวทางการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่ศึกษาแนวทางการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นแนวทางสำหรับรัฐสภาในการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่
- (5) คณะกรรมาธิการจดหมายเหตุ ตรวจสอบงานการประชุม และกิจการสภา ทำหน้าที่ในการจัดทำจดหมายเหตุ รวบรวมและจัดระบบเอกสาร ภาพถ่าย ฯลฯ และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจการของสภาร่างรัฐธรรมนูญ คู่มือเกี่ยวกับกิจการทั้งปวงของสภาร่างรัฐธรรมนูญ และตรวจสอบงานการประชุม

⁵⁹ แคมสุข นุมนนท์. (2545). สภาร่างรัฐธรรมนูญ : เส้นทางปฏิรูปการเมืองไทย . หน้า 16.

ในการพิจารณาข่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมาธิการข่างรัฐธรรมนูญ ได้วางหลักเกณฑ์สำคัญเพื่อกำหนดกรอบรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็น 3 กรอบใหญ่ๆ คือ

กรอบที่ 1 ว่าด้วย สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรอบที่ 2 ว่าด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

กรอบที่ 3 ว่าด้วยสถาบันการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง

คณะกรรมาธิการข่างรัฐธรรมนูญ ยังได้เสนอแนะมาตรการใหม่ๆ ที่สมควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อแก้ปัญหาที่สั่งสมมานานและเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิรูปการเมืองรวม 54 มาตรการ⁶⁰

สำหรับมาตรการที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง และผู้สมัคร ส.ส. คณะกรรมาธิการข่างรัฐธรรมนูญ ได้เสนอมาตรการไม่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมืองอีกต่อไป แต่จะอุดหนุนพรรคและผู้สมัครในนามพรรค ซึ่งไม่เป็นการทำลายพรรคการเมือง แต่ไม่ปิดกั้นคนที่สมัครโดยไม่สังกัดพรรค ทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงพลังลงโทษพรรคที่มีอยู่โดยเลือกผู้สมัคร ส.ส. อิสระ หากพรรคที่มีอยู่ไม่ได้รับความศรัทธา⁶¹

แต่เมื่อมีการพิจารณาในการข่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง นั้น คณะกรรมาธิการข่างรัฐธรรมนูญกลับได้กำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว ผิดไปจากข้อเสนอแนะ 54 มาตรการที่ได้เสนอไว้แต่เริ่มแรก โดยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ดังนี้

1. มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
2. มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี บริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
3. เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว
4. ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ด้วย

ก. มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 1 ปี นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

⁶⁰ แหล่งเดิม. หน้า 25-38.

⁶¹ แหล่งเดิม. หน้า 34.

ข. เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งหรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

ค. เป็นบุคคลที่เกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

ง. เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ปีการศึกษา

จ. เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ปี

เมื่อคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ได้ดำเนินการยกร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ก็ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญได้ยกร่างไว้

2.5.1 การพิจารณาในชั้นคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ

ในการประชุม ของคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 15/2540 วันศุกร์ที่ 13 มิถุนายน 2540 เพื่อแปรญัตติเป็นการภายใน คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ มีความเห็น ในร่างรัฐธรรมนูญ ฯ มาตรา 106 (3) ซึ่งบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน พอสรุปได้ ดังนี้⁶²

นายวรพจน์ วงศ์สง่า ไม่เห็นด้วยกับการบังคับให้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพราะต้องการให้คนไทยทุกคนมีคุณสมบัติครบทุกคนไม่ว่าจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือไม่ก็สามารถที่จะสมัครรับเลือกตั้งได้ ทั้งนี้เพราะระบบพรรคการเมืองในปัจจุบันยังไม่เป็นพรรคมวลชนอย่างแท้จริงและการกำหนดดังกล่าว ทำให้คนดีไม่มีโอกาสเข้าสู่การเมืองเพราะถูกปิดกั้นจากการที่จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

ศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ ให้คงการบังคับให้สังกัดพรรคการเมืองไว้เพราะ

1. ผลจากการประชาพิจารณ์ประชาชนจำนวนไม่น้อยให้คงการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไว้

⁶² สถาบันพระปกเกล้า. (ม.ป.ป.). “รายงานการประชุม คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 15/2540 วันที่ 13 มิถุนายน 2540.” ฐานข้อมูลรายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. ซีดี-รอม.

2. การบังคับให้เป็นสมาชิกพรรคจะทำให้พรรคการเมืองดีขึ้น การปล่อยให้สมัครอิสระจะทำให้พรรคการเมืองเติบโตช้า เพราะคนดีๆ ก็จะไปสมัครอิสระกันมาก
3. การจัดตั้งพรรคกระทำได้ง่ายขึ้น ถ้าปล่อยให้สมัครอิสระกระบวนการให้จัดตั้งพรรคได้ง่ายจะไม่เกิดขึ้น

นายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ เห็นด้วยที่ให้ลงไว้ เพราะว่าในการที่ ส.ส. จะเข้ามาทำงานคนเดียวในสภาโดยอิสระ จะไม่มีนโยบายที่จะไปหาเสียงหรือพูดคุยกับประชาชนให้ทราบถึงแนวทางในการทำงาน

ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เห็นด้วยให้สังกัดพรรค เนื่องจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พบว่าประชาชนต้องการให้ ส.ส. สังกัดพรรคและเมื่อได้ทราบถึงพฤติกรรมของ ส.ส. ที่ไม่สังกัดพรรคในช่วงการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญปี 2521 ในระหว่างที่จับตาสถานการณ์ จึงเห็นด้วยกับการให้สังกัดพรรค

ในการพิจารณาครั้งนี้ นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา ได้เสนอประเด็นเรื่องการบังคับให้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวว่า “.....ในช่วงที่ผ่านมาเรามีปัญหาที่บอกว่าเมื่อตอนยุบสภาเลือกตั้งใหม่แต่ละครั้งมีการเปลี่ยนสังกัดที่เรียกกันว่าการกวาดต้อนชื่อผู้สมัครเด่นๆ จากพรรคอื่น บางที่ใช้คำว่ากวาดต้อนกันเข้าคอก มีการซื้อกันเยอะมาก ซึ่งไม่มีใครอยากเห็นอดีต ส.ส. ย้ายพรรคไปเรื่อยๆ ด้วยเหตุผลที่ไม่ใช่เหตุผลทางการเมืองที่น่าจะเป็นสิ่งที่ชอบธรรมแต่เป็นเหตุผลอย่างอื่นเหตุผลเกี่ยวกับเรื่องการสนับสนุนจากพรรคที่แต่ละพรรคยินดีจะเสนอให้.....”

นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา จึงขอแก้ไขคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ว่า จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน

จากข้อเสนอของนายพงศ์เทพ เทพกาญจนา ดังกล่าว ในที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญ ได้มีความเห็นที่แตกต่างกัน ดังนี้

นายเกษม ศิริสัมพันธ์ มีความเห็นสนับสนุนข้อเสนอของนายพงศ์เทพ โดยให้เหตุผลว่า เมื่อพิจารณาถึงความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้มีการสังกัดพรรคประกอบกับเงื่อนไขการจัดตั้งพรรคที่กระทำได้ง่ายจึงควรให้สังกัดพรรคและผู้สมัครรับเลือกตั้งควรมีความผูกพันกับพรรคการเมืองนั้นให้แน่นอนและมั่นคงไม่ใช่การสังกัดพรรคแบบฉวยโอกาสหรือปรวนแปรไป

ตามกระแสการเมืองซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เห็นกันอยู่ จึงเห็นด้วยที่จะให้สังกัดพรรคการเมืองเป็นเวลา 3 เดือน

นายเคโซ สวานานนท์ ไม่เห็นด้วยในเรื่องดังกล่าวเพราะเห็นว่าพรรคการเมืองทำให้เกิดธุรกิจการเมืองและเป็นการตัดสิทธิอันพึงได้ของผู้ที่สมัครรับเลือกตั้ง ดังเช่น การลาออกจากพรรคการเมืองแล้วมาทำหน้าที่สภาร่างรัฐธรรมนูญก็จะกลับไปสมัครรับเลือกตั้งไม่ได้เป็นการตัดสิทธิอันชอบธรรม

นายบุญเลิศ กษายุทธเดช เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว โดยในช่วงที่ออกไปปรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้นประชาชนเอือมระอาต่อการผันแปรพรรคการเมืองที่สังกัดของนักการเมือง เพราะการย้ายแต่ละครั้งจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนหรือไม่ประชาชนไม่อาจสัมผัสได้เพราะการย้ายพรรคยึดติดกับเหตุผลส่วนตัวเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก

ศาสตราจารย์ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ ไม่เห็นด้วยกับการบังคับให้เป็นสมาชิกพรรคการเมือง 90 วัน เพราะเป็นการกดขี่มากเกินไปเป็นการจำกัดสิทธิของผู้สมัครมากเกินไปซึ่งการย้ายพรรคบางครั้งก็ยังไม่มีความจำเป็นอยู่

นายสามารถ แก้วพิชัย เห็นว่าควรให้สังกัดพรรคเป็นเวลา 1 ปี เพราะต้องการให้ ส.ส. มีความผูกพันกับพรรคการเมืองนั้น

พันเอก(พิเศษ) อุดม ทวีวัฒน์ เห็นด้วยเนื่องจากผลของการทำประชาพิจารณ์ที่จังหวัดร้อยเอ็ดประชาชนต้องการให้ผู้สมัคร ส.ส. สังกัดการเมืองเป็นเวลา 1 ปี

ศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ ไม่เห็นด้วยกับการสังกัดพรรค 90 วัน เพราะเห็นว่าการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ แต่ยังเห็นด้วยกับการบังคับให้สังกัดพรรคการเมือง

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ได้มีการลงมติผลการลงมติปรากฏว่าเสียงข้างมากเห็นด้วยตามข้อเสนอของนายพงศ์เทพ เทพกาญจนา คือการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหนึ่งพรรคใดแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน โดยได้แก้ไขร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 เป็น ดังนี้

“มาตรา 106 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

- (1) มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

(4) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปี นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(ข) เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งหรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารสภาท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

(ค) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

(ง) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปีการศึกษา

(จ) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปี”

ในการพิจารณาระยะเวลาที่เหมาะสมในการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองก่อนการเลือกตั้งนั้น ได้มีผู้เสนอ ดังนี้

นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา ได้เสนอให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 90 วัน เพื่อป้องกันไม่ให้ ส.ส.ย้ายพรรค เพราะไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มีการยุบสภาหรือกรณีที่สภาอยู่ครบวาระแล้วมีการเลือกตั้งใหม่ ก็จะไม่สามารถย้ายไปสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคอื่นได้ ซึ่งนายเกษม ศิริสัมพันธ์ ได้ให้เหตุผลสนับสนุนว่าผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งควรจะมีคามผูกพันกับพรรคการเมืองนั้นให้แน่นอนและมั่นคง ไม่ใช่เป็นการสังกัดพรรคแบบฉวยโอกาส

ในส่วนของการกำหนดระยะเวลา 90 วัน นั้น ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้ชี้แจงในที่ประชุมว่า “อาจารย์พงศ์เทพ จะเอา 6 เดือน กรรมการบางท่านไปถึงขนาดจะเอา 1 ปี ท่านอาจารย์พงศ์เทพต้องการจะเอา 6 เดือนที่แรก ผมขอ 90 วัน ท่านกรรมการบางท่านจะเอาไปถึง 1 ปี ก็ดูจะเข้ยมโหดเกินไป” และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การกำหนดระยะเวลาที่ไม่ยาวนานเกินไปเป็นปี เป็นมาตรการที่อธิบายได้ว่าเข้าไปเพื่อให้ระบบการเมืองมีระเบียบวินัยมากขึ้น

นายสามารถ แก้วพิชัย ได้เสนอให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่ง พันเอก(พิเศษ) อุดม ทวีวัฒน์ ได้อธิบายสนับสนุนว่าผลของประชานิยมในจังหวัดร้อยเอ็ดต้องการให้สังกัดพรรคเป็นเวลา 1 ปี

ที่ประชุมได้มีการลงมติโดยมีผู้เห็นด้วย กับระยะเวลา 90 วัน 9 คน มีผู้เห็นด้วยกับระยะเวลา 1 ปี 2 คน และมีผู้งดออกเสียง 10 คน

2.5.2 การพิจารณาในสภาร่างรัฐธรรมนูญ

การพิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในการประชุม ครั้งที่ 19 วันอังคารที่ 15 กรกฎาคม 2540 ซึ่งเป็นการแปรญัตติเต็มคณะในวาระสอง ได้มีการพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญ มีความเห็นในเรื่องการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่า 90 วัน ตามมาตรา 106(3) แตกต่างกันไป ดังนี้⁶³

นายวรพจน์ วงศ์สว่าง ไม่เห็นด้วยกับการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่า 90 วัน จึงขอตัด (3) ของมาตรา 106 ออก เพราะเห็นว่าเป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน ซึ่งทำให้ผู้ที่ตั้งใจจะสมัครเข้ารับใช้บ้านเมืองในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่สามารถกระทำได้อีกหากไม่ไปขอเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเสียก่อน ซึ่งพรรคการเมืองไม่น่าจะมีสิทธิในการสกัดกั้นไม่ให้พลเมืองของประเทศเสนอตัวเข้าทำงานทางการเมือง อีกทั้งพรรคการเมืองที่มีอยู่ขณะนี้ก็ยังไม่เป็นพรรคมวลชน และถึงแม้จะมีการเขียนกฎหมายให้มีการตั้งพรรคการเมืองได้ง่ายก็ตามแต่ก็ยังมีปัญหาจากการที่ต้องสังกัดพรรคเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่า 90 วัน ซึ่งถือว่าเป็นกฏเหล็ก(Lock) ที่ทำให้ไม่อาจสมัครรับเลือกตั้งได้

พันเอกสมคิด ศรีสังคม ขอให้ตัดข้อความใน (3) ของมาตรา 106 ออกทั้งหมดเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องขัดกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมเป็นการผูกมัดครั้งสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งทำให้ระบอบประชาธิปไตยไม่พัฒนา การจำกัดให้สังกัดพรรคก็เพื่อป้องกันการขายตัวซึ่งเป็นการฝืนธรรมชาติของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นายถาวร จันทน์สม ขอให้ตัด (3) ของมาตรา 106 ออกทั้งหมดเพราะเห็นว่าการพัฒนาพรรคการเมืองนั้นน่าจะเป็นเหตุผลของการจัดการบุคลากร การจัดการการบริหารองค์กรที่เป็น

⁶³สถาบันพระปกเกล้า. (ม.ป.ป.). “รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 19/2540 วันที่ 15 กรกฎาคม 2540.” ฐานข้อมูลรายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. ซีดี-รอม.

พรรคการเมืองและข้อกำหนดใน (3) ยังเป็นการตัดสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ

พลเอกปัญญา สิงห์ศักดิ์ เห็นด้วยที่จะให้คง (3) ของมาตรา 106 ไว้ เพราะจะทำให้พรรคการเมืองเข้มแข็งและมั่นคงขึ้นปราศจากนักการเมืองที่เปลี่ยนพรรคบ่อยๆ ซึ่งเป็นการทำลายความมั่นคงของพรรค

นายเหลื่อม พันธุ์ฤกษ์ เห็นด้วยกับ (3) ของมาตรา 106 เพราะต้องการให้พรรคการเมืองเลือกคนดีเข้ามาแข่งขันกัน

นางพวงเล็ก บุญเชียง ไม่เห็นด้วยกับ (3) ของมาตรา 106 เพราะเห็นว่าเป็นการตัดสิทธิของประชาชน ถ้าหากมีการยุบสภาแล้วจะต้องมีการสมัครรับเลือกตั้งกันใหม่ภายใน 60 วัน ถ้าหากจะไประบุไว้ว่า 90 วัน คงจะมากเกินไปควรที่จะเป็นอิสระ ตราบใดที่ยังเห็นว่าการตั้งพรรคการเมืองเพียง 15 คนก็สามารถจัดตั้งพรรคการเมืองได้แล้วทำไมถึงต้องมาตัดสิทธิในส่วนนี้ หากบุคคลนั้นไม่มีความคิดเห็นที่สอดคล้องหรือเห็นอกเห็นใจกันต่อไปแล้วยังบังคับให้อยู่ต่อเสถียรภาพของพรรคนั้นก็ไม่มั่นคง

นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา ในฐานะกรรมการ ได้ชี้แจงเหตุผลในการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ตามมาตรา 103 (3) ต่อที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ว่า “เพื่อที่จะให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้นก่อนที่จะเข้าไปสังกัดพรรคการเมืองใดควรจะได้พิจารณาในเรื่องของอุดมการณ์พรรคการเมือง การทำงานของพรรคการเมืองที่ตนจะเข้าสังกัดนั้นว่าสามารถจะเข้าไปทำงานด้วยกันได้หรือไม่ ไม่ใช่เข้าไปสมัครเพียงแต่เพื่อให้มีพรรคสังกัดเพื่อไปสมัครรับเลือกตั้งหรือเพียงแต่คว้าโอกาสในการได้รับเลือกตั้งของตนนั้นจะมีเพิ่มขึ้นหรือไม่ ส่วนตรงนี้เราไม่อยากเห็น ส.ส. นั้นย้ายพรรคบ่อยๆ ย้ายพรรคทุกครั้งที่มีการยุบสภา ย้ายพรรคทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งทั่วไป ถ้าเป็นการทำเช่นนั้นส่วนใหญ่แล้วไม่ใช่เพราะทำงานร่วมกันไม่ได้ไม่ใช่หรือครับ แต่เพราะเขาใช้ปัจจัยอื่นในการตัดสินใจย้ายพรรค”

ที่ประชุมสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจึงได้มีการลงมติโดยเสียงส่วนใหญ่มีมติให้คง (3) ของมาตรา 106 ไว้ตามที่คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสนอมา คือ กำหนดให้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

ในวันที่ 15 สิงหาคม 2540 สภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้มีการประชุมเพื่อลงมติรับรองร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 โดยมีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ 92 เสียง ไม่ให้ความเห็นชอบไม่มี แต่มีผู้งดออกเสียง 4 เสียง และมี สภาร่างรัฐธรรมนูญไม่เข้าร่วมประชุม 3 คน

หลังจากสภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว นายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ จึงได้มอบร่างรัฐธรรมนูญให้กับประธานรัฐสภา (นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา) เพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา เมื่อผ่านการพิจารณาของรัฐสภา จึงได้นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และมีการประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยการประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในวันที่ 11 ตุลาคม 2540

เมื่อพิจารณาจากการประชุมทั้งของกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญและสมาชิก สภาร่างรัฐธรรมนูญพอจะสรุปได้ว่าเหตุผลของการกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน นั้น เพื่อต้องการให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งพิจารณาในเรื่องของอุดมการณ์ของพรรคการเมือง การทำงานของพรรคการเมืองที่ตนจะเข้าไปสังกัดว่าสามารถจะเข้าไปทำงานด้วยกันได้หรือไม่ เมื่อเข้าไปแล้วจะได้ไม่ต้องย้ายพรรค ซึ่งก็คือการป้องกันไม่ให้ ส.ส.ย้ายพรรคนั่นเอง ซึ่งวิธีการดังกล่าว ไม่มีการนำมาใช้ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่มีการบังคับให้ ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง⁶⁴

⁶⁴ อมร จันทรสุมบุรณ์ ก เล่มเดิม. หน้า 29.

บทที่ 3

หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิก พรรคการเมืองไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันและผลจากการบังคับใช้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัคร ส.ส. เกี่ยวกับการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ คือ นอกจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ดังเช่น รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517, ฉบับ พ.ศ. 2521 และฉบับ พ.ศ. 2534 แล้ว ยังมีการบังคับระยะเวลาในการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไว้ด้วยคือ การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 107

“มาตรา 107 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็น

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา

(4) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

(5) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

- (ข) เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น
- (ค) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง
- (ง) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็น เวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปีการศึกษา
- (จ) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปี

3.1 หลักเกณฑ์ตามมาตรา 107 (4)

หลักเกณฑ์ของการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามมาตรา 107 (4) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

3.1.1 ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

ผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง และผู้ที่จะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้จะต้องมีคุณสมบัติตาม พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 21 และข้อบังคับของพรรคการเมืองว่าด้วยการสมัครสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นๆ

3.1.1.1 คุณสมบัติตาม พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 21 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไว้ ดังนี้

“มาตรา 21 ผู้ซึ่งจะสมัครเป็นสมาชิกต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์ และไม่มีลักษณะที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 106 ได้กำหนดลักษณะของผู้ที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งไว้ ดังนี้

“มาตรา 106 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

- (1) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- (2) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
- (3) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

(4) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง”

ดังนั้นบุคคลที่มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์ และไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง จึงสามารถสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้ แต่การที่พรรคการเมืองใดจะรับเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองหรือไม่ยอมเป็นไปตามข้อบังคับของพรรคการเมืองนั้นๆ

3.1.1.2 คุณสมบัติตามข้อบังคับของพรรคการเมือง

พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 11 ได้กำหนดให้ข้อบังคับของพรรคการเมืองจะต้องมีหลักเกณฑ์การรับบุคคลเข้าเป็นสมาชิกและการให้ออกจากการเป็นสมาชิก พรรคการเมืองต่างๆ จึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับบุคคลเข้าเป็นสมาชิกของพรรค โดยแต่ละพรรคการเมืองอาจกำหนดหลักเกณฑ์ไว้แตกต่างกัน จึงขอนำเสนอเพื่อข้อมูลในการวิจัย จำนวน 3 พรรค คือ

(1) พรรคไทยรักไทย ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครไว้ในข้อบังคับพรรคข้อ 12 ดังนี้

- มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์ในวันสมัครเข้าเป็นสมาชิก
- มีความเลื่อมใสศรัทธาในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและอุดมการณ์ของพรรค

และได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่มีให้รับสมัครเข้าเป็นสมาชิกไว้ในข้อบังคับพรรค ข้อ 13 ดังนี้

- วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
- ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือ โดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย
- อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

(2) พรรคชาติไทย ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครสมาชิกพรรคไว้ในข้อบังคับพรรค ข้อ 4 ดังนี้

- มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์
- มีความปรารถนาที่จะร่วมกันในการสนับสนุนพรรคและปฏิบัติตามข้อบังคับของพรรค

- มีความตั้งใจจะรับใช้พรรคอย่างเต็มกำลังความสามารถ
- และได้กำหนดลักษณะต้องห้ามของสมาชิกพรรคไว้ตามข้อบังคับพรรค ข้อ 5 ดังนี้
 - วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
 - เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
 - ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดอาญาแผ่นดิน เว้นแต่คดีความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือเป็นความผิดลหุโทษ หรือความผิดอันยอมความกันได้
 - ดิฉยาเสพติดให้โทษ
 - เป็นบุคคลล้มละลายซึ่งศาลยังไม่สั่งให้ฟื้นคดี
 - เคยถูกไล่ออกหรือปลดออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจเพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
 - เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ
 - เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ

(3) พรรคประชาธิปัตย์ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครสมาชิกพรรคไว้ ในข้อบังคับพรรคข้อ 11 ดังนี้

- มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ยื่นใบสมัครเป็นสมาชิก
- ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
- ไม่เป็นบุคคลต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล หรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย
- ไม่เป็นบุคคลไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือบุคคลล้มละลาย
- ไม่เคยกระทำความผิดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก เว้นแต่ความผิดฐานลหุโทษ หรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดเกี่ยวกับเรื่องการเมือง แต่ถ้ามีเหตุจำเป็น เป็นกรณีพิเศษ คณะผู้บริหารพรรคอาจพิจารณารับผู้ขาดคุณสมบัติตามข้อนี้ให้เป็นสมาชิกสามัญ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรคก็ได้
- ไม่อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

จากที่ได้ยกตัวอย่างคุณสมบัติของผู้สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของพรรคการเมืองต่างๆ จำนวน 3 พรรค จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองต่างๆ ได้กำหนดคุณสมบัติของสมาชิกพรรคไว้มากกว่าที่ได้กำหนดไว้ตาม พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 21 ซึ่งบังคับไว้แต่เพียง เป็นผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์และไม่

มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ดังเช่น พรรคไทยรักไทย กำหนดว่า จะต้องมีความเลื่อมใสศรัทธาในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและอุดมการณ์ของพรรค ซึ่งเป็นการเน้นถึงคุณสมบัติของผู้สมัครเป็นสมาชิกพรรคว่า จะต้องเลื่อมใสศรัทธาในอุดมการณ์ของพรรคด้วย จึงจะสามารถสมัครเป็นสมาชิกของพรรคไทยรักไทยได้ ในขณะที่พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องดังกล่าว แต่พรรคชาติไทยกลับเน้นถึงความเต็มใจที่จะช่วยเหลือสนับสนุนพรรค รับใช้พรรคอย่างเต็มที่ และคุณสมบัติของตัวบุคคล เช่น ไม่เป็นผู้ติดยาเสพติด ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือเคยถูกไล่ออก ปลดออกจากราชการหรือหน่วยงานของรัฐเพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือเคยถูกริบทรัพย์สินเพราะร่ำรวยผิดปกติ ส่วนพรรคประชาธิปัตย์ กลับเปิดกว้างโดยกำหนดเพิ่มเติมจากข้อบังคับตาม พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ไว้แต่เพียง การไม่เป็นบุคคลไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือบุคคลล้มละลาย กับกรณีที่ไม่เป็นบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำคุก

ดังนั้น ผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งนอกจากจะต้องมีคุณสมบัติตาม พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 21 แล้ว ก็จะต้องตรวจสอบว่าตนเองมีคุณสมบัติครบถ้วนตามข้อบังคับของพรรคการเมืองนั้นๆ ด้วย

3.1.1.3 การรับสมัครสมาชิกของพรรคการเมือง

บุคคลที่ต้องการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามข้อบังคับของพรรคการเมืองที่ตนต้องการเป็นสมาชิก และยื่นใบสมัครพร้อมเอกสารตามข้อบังคับของพรรคนั้นๆ เมื่อพรรคการเมืองได้พิจารณาและรับเป็นสมาชิกพรรคแล้วจึงจะมีสถานะเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นๆ เพื่อจะเริ่มนับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามมาตรา 107 (4) ซึ่งพรรคการเมืองแต่ละพรรค จะมีข้อกำหนดหลักเกณฑ์การรับบุคคลเข้าเป็นสมาชิกไว้ในข้อบังคับของพรรคการเมืองและข้อบังคับของพรรคการเมืองแต่ละพรรค อาจกำหนดวันเริ่มต้นของการมีสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคไว้แตกต่างกัน ดังเช่น

(1) การรับสมัครสมาชิกของพรรคไทยรักไทย

สมาชิกของพรรคไทยรักไทยมี 2 ประเภท คือ สมาชิกกิตติมศักดิ์ และสมาชิกสามัญ

- สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ผู้มีอุปการคุณต่อพรรค หรือผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ ที่คณะกรรมการบริหารหรือคณะผู้บริหาร มีมติเชิญเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ ตามข้อบังคับพรรค
ข้อ 10

- สมาชิกสามัญ ได้แก่บุคคลที่สมัครเป็นสมาชิกและคณะกรรมการบริหารอนุมัติให้รับเข้าเป็นสมาชิก โดยผู้สมัครจะต้องยื่นใบสมัครตามแบบพิมพ์ของพรรคพร้อมหลักฐานต่างๆ ต่อนายทะเบียนพรรคหรือเลขาธิการสาขาพรรคพร้อมชำระค่าธรรมเนียมการสมัครและค่าบำรุงพรรคตามข้อบังคับพรรค ข้อ 11-15

(2) การรับสมัครสมาชิกของพรรคประชาธิปไตย

สมาชิกของพรรคประชาธิปไตย มี 3 ประเภท คือ

- สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ผู้มีอุปการคุณต่อพรรค หรือมีคุณวุฒิพิเศษ ซึ่งคณะกรรมการพรรคได้มีมติเชิญเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรค และประกาศชื่อไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานใหญ่ของพรรค ตามข้อบังคับพรรค ข้อ 10

- สมาชิกสามัญ ได้แก่บุคคลทั่วไปที่มีคุณสมบัติตามข้อกำหนดของข้อบังคับพรรค ข้อ 11

- สมาชิกสมทบ คือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีคุณสมบัติอื่นเช่นเดียวกับสมาชิกสามัญ เว้นแต่ยังมีอายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ตามข้อบังคับพรรคข้อ 12

การสมัครเป็นสมาชิกจะต้องยื่นใบสมัครตามแบบพิมพ์ของพรรคพร้อมเอกสารหลักฐานต่างๆ พรรคจะประกาศรายชื่อผู้สมัครไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานใหญ่ของพรรคเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 15 วัน หลังจากนั้นจึงนำเสนอคณะกรรมการพรรคพิจารณา มีมติให้รับเป็นสมาชิกหรือไม่ ตามข้อบังคับพรรค ข้อ 13

(3) การรับสมัครสมาชิกของพรรคชาติไทย

สมาชิกของพรรคชาติไทย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามข้อบังคับพรรคข้อ 6 คือ

- สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่บุคคลที่คณะกรรมการบริหารมีมติให้เชิญเข้าเป็นสมาชิก

- สมาชิกสามัญ ได้แก่บุคคลที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรค และคณะกรรมการบริหารมีมติรับเข้าเป็นสมาชิกพรรค

- สมาชิกวิสามัญ ได้แก่บุคคลที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรค และหัวหน้าพรรคอนุมัติให้รับเข้าเป็นสมาชิก

สำหรับบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ หัวหน้าพรรคอาจรับเข้าเป็นยุวมชิกพรรคชาติไทยได้

ตามข้อบังคับของพรรคข้อ 9 -10 เฉพาะสมาชิกสามัญเท่านั้นที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ได้

การสมัครเป็นสมาชิกพรรค จะต้องยื่นใบสมัครตามแบบพิมพ์ของพรรคต่อเลขาธิการพรรคหรือหรือประธานสาขาพรรค ซึ่งเลขาธิการพรรคหรือประธานสาขาพรรคจะนำเสนอคณะกรรมการบริหารพรรคหรือหัวหน้าพรรคแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาอนุมัติให้เป็นสมาชิกพรรค

จากข้อบังคับของพรรคการเมืองที่ได้ยกมาจำนวน 3 พรรค จะเห็นได้ว่าการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งนอกจากจะมีคุณสมบัติตาม พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และข้อบังคับของพรรคการเมืองแล้ว ยังจะต้องขึ้นอยู่กับพิจารณาของพรรคการเมืองนั้นๆ ด้วย

3.1.2 ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไว้ แต่ตาม พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 21 กำหนดให้ผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจะต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทย โดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ และไม่มีลักษณะที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ แต่บทบัญญัติทั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ต่างไม่มีการกำหนดห้ามไม่ให้บุคคลสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค และในคุณสมบัติของผู้สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ตามมาตรา 21 แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ก็ไม่ได้กำหนดไว้ว่าบุคคลที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดแล้วไม่สามารถสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้อีก บทบัญญัติดังกล่าวจึงสามารถพิจารณาได้ว่า บุคคลคนเดียวกันย่อมสามารถเป็นสมาชิกพรรคการเมืองพร้อมกันได้มากกว่า 1 พรรค หากพรรคการเมืองนั้นๆ รับเข้ามาเป็นสมาชิก ซึ่งในทางปฏิบัติก็มีบุคคลที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค อยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ดังเช่น นายปรเมศ โปธารากุล ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีคำวินิจฉัยว่า เป็นสมาชิกพรรคมหาชนและพรรคประชาธิปไตย ในช่วงเวลาเดียวกัน⁶⁵ จึงทำให้ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107(4)

แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับกรณีของผู้ที่ต้องการจะสมัครเป็น ส.ส. หากเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรคก็จะขาดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ตามมาตรา 107 (4) เพราะตามมาตราดังกล่าว ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 30 แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการ

⁶⁵ “กกด.ไม่พบทวนคำสั่ง ปารเมศ.” (2548,19 กุมภาพันธ์). ไทยรัฐ. สืบค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2548, จาก <http://www.thairath.co.th>.

เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 ซึ่งกำหนดให้ผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้ง ให้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองใดได้เพียงพรรคการเมืองเดียว

กรณีและผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. เป็นบุคคลที่มีชื่อเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค นั้น ในการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 คณะกรรมการการเลือกตั้งถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีคุณสมบัติตามมาตรา 107 (4) จำนวน 34 คน โดยแบ่งเป็นผู้สมัครจากระบบบัญชีรายชื่อ จำนวน 20 คน และผู้สมัครในระบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 14 คน⁶⁶

ในกรณีที่บุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่มีชื่อในประกาศรับสมัคร ส.ส. (ส.ส.24/ข) บุคคลดังกล่าวสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยสิทธิในการรับสมัครเลือกตั้งของตนได้ตามมาตรา 34 วรรคหนึ่ง แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541

ในกรณีของการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ซึ่งทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่มีคุณสมบัติตามมาตรา 107 (4) ศาลฎีกาได้มีคำสั่ง ให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว ตาม คำสั่งศาลฎีกาที่ 535/2548

คำสั่งศาลฎีกาที่ 535/2548 เป็นกรณีที่ ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 4 จังหวัดอุดรธานี ผู้ร้อง กับนายสุรเชษฐ์ อ่อนคำ ผู้คัดค้าน ซึ่งศาลฎีการับฟังข้อเท็จจริงว่าผู้คัดค้านเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในเขตเลือกตั้งที่ 4 จังหวัดอุดรธานี สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเดิมผู้คัดค้านเป็นสมาชิกพรรคชาติพัฒนา ต่อมาพรรคชาติพัฒนาได้ยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2547 ความเป็นสมาชิกพรรคชาติพัฒนาของผู้คัดค้านจึงสิ้นสุดลง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 22 (5) และผู้คัดค้านเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นพรรคการเมืองหลักตั้งแต่วันดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 73 วรรคสอง ประกอบมาตรา 72 วรรคหนึ่ง การที่ผู้คัดค้านยื่นหนังสือลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยไปยังที่ทำการพรรคชาติพัฒนา ในวันที่ 30 กันยายน 2547 จะถือว่าได้มีการส่งหนังสือลาออกไปยังพรรคไทยรักไทยแล้ว ไม่ได้ เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าพรรคไทยรักไทยได้รับหนังสือลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคในวันที่ 21 มกราคม 2548 ผู้คัดค้านจึงพ้นจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยในวันดังกล่าว ผู้คัดค้านจึงเป็นสมาชิกประชาธิปัตย์แต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันถึง

⁶⁶คณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2546). บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ไม่มีชื่อในประกาศรับสมัครฯ และบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ไม่มีชื่อในประกาศรับสมัครฯ สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2548, จาก http://www.ect.go.th/thai/news_2.html .

วันสมัครรับเลือกตั้ง ไม่ถึง 90 วัน จึงเป็นผู้ขาดคุณสมบัติมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 107 (4) จึงมีคำสั่งให้เพิกถอนการ สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้คัดค้าน

จากคำสั่งศาลฎีกา ที่ 535/2548 เป็นการวินิจฉัยที่อธิบายด้วยทฤษฎีหมายไว้อย่าง ชัดเจน ว่า การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแต่เพียงพรรคเดียวจริงๆ และเริ่มนับ ระยะเวลา 90 วัน เมื่อผู้สมัคร ส.ส. เป็นสมาชิกพรรคการเมืองแต่เพียงพรรคเดียวเท่านั้น การที่ ผู้สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งติดต่อกันจะนานเพียงใดก็ตาม หากยังเป็น สมาชิกพรรคการเมืองอื่นอยู่ด้วย การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียง พรรคเดียวไม่น้อยกว่า 90 วัน ตามมาตรา 107 (4) ก็จะไม่เริ่มนับ

ดังนั้นผู้ที่ประสงค์จะสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแต่ เพียงพรรคเดียว ในเวลาเดียวกันจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองพร้อมกันมากกว่า 1 พรรค ไม่ได้ เพราะจะทำให้ขาดคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 107 (4)

3.1.3 ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองติดต่อกันถึงวันสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน

การนับระยะเวลา 90 วัน จะเริ่มต้นนับตั้งแต่วันที่ผู้สมัคร ส.ส. มีสมาชิกภาพของการ เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว ซึ่งมีประเด็นที่จะต้องพิจารณา คือ

3.1.3.1 การเริ่มต้นของการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

การสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง มีกระบวนการ ขั้นตอนการพิจารณาที่แตกต่างกัน ตามข้อบังคับของพรรคการเมือง การเริ่มต้นของการมีสมาชิกภาพเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจะเริ่มต้น เมื่อใดไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ จึงต้องพิจารณาตามข้อบังคับของพรรคการเมืองนั้นๆ ซึ่งบางพรรค ก็ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับของพรรคอย่างชัดเจน แต่บางพรรคก็ไม่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิด ปัญหาในทางปฏิบัติได้

พรรคไทยรักไทย กำหนดให้สมาชิกภาพของสมาชิกกิตติมศักดิ์เริ่มตั้งแต่วันที่หัวหน้า พรรค ประกาศรายชื่อ ณ สำนักงานใหญ่และจัดแจ้งชื่อสมาชิกดังกล่าวลงในทะเบียน ตามข้อบังคับ พรรค ข้อ 10 ส่วนสมาชิกภาพของสมาชิกสามัญจะเริ่มตั้งแต่วันที่คณะกรรมการบริหารอนุมัติให้ รับเข้าเป็นสมาชิกพรรค ตามข้อบังคับพรรค ข้อ 15

ส่วนกรณีของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคชาติไทย ตามข้อบังคับพรรคไม่ได้กำหนดวันเริ่มต้นสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคไว้ ซึ่งจะต้องพิจารณาข้อกำหนดในการรับสมาชิกพรรคและวิธีปฏิบัติ ขั้นตอนการพิจารณาว่าเสร็จสิ้นในขั้นตอนไหน ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาข้อโต้แย้งได้ การที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวไว้ และความไม่ชัดเจนในข้อบังคับของพรรคการเมืองอาจนำไปสู่ปัญหา และข้อโต้แย้งในเรื่องของการนับระยะเวลาในการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 90 วัน ของผู้สมัคร ส.ส.ได้

3.1.3.2 การนับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองกรณีที่มีการรวมพรรค

ในกรณีที่มีการรวมพรรคการเมืองตาม มาตรา 70 พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 สมาชิกพรรคการเมืองที่รวมกันอาจเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่รวมกันเป็นพรรคการเมืองใหม่หรืออาจไปสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นก็ได้ ในกรณีที่มีการรวมพรรคการเมืองเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ ตามมาตรา 71 และ 72 หรือในกรณีที่มีการรวมพรรคการเมืองหนึ่งหรือหลายพรรคการเมืองเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่เป็นพรรคการเมืองหลัก สมาชิกของพรรคการเมืองที่ยุบไปรวมกับพรรคการเมืองอื่น ก็จะเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่เป็นพรรคการเมืองหลัก หรืออาจไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นก็ได้ ตามมาตรา 73 วรรคสอง ซึ่งให้นำมาตรา 72 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

การนับอายุของสมาชิกพรรคในการรวมพรรค ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดไว้ แต่อาจพิจารณา ได้ดังนี้

(1) กรณีที่มีการรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่

การรวมกันของพรรคการเมืองเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่จะต้องมีการจัดประชุมเพื่อกำหนดนโยบายพรรคการเมือง ข้อบังคับพรรคการเมือง และจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนของการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ กรณีดังกล่าว จึงเป็นการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ การนับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่จึงน่าจะเริ่มต้นใหม่นับแต่วันที่กระบวนการจัดตั้งพรรคการเมืองแล้วเสร็จ ไม่อาจนับระยะเวลาต่อเนื่องได้เพราะเป็นการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ ส่วนกรณีสมาชิกที่ไปสังกัดพรรคการเมืองอื่นก็เช่นกันจะต้องเริ่มนับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนับแต่วันที่พรรคการเมืองนั้นๆ รับเข้าเป็นสมาชิก ตามข้อกำหนดของพรรคการเมืองนั้น

(2) กรณีที่มีการรวมพรรคการเมืองเข้าไปเป็นพรรคการเมืองเดียวกับพรรคการเมืองอื่นที่เป็นพรรคการเมืองหลัก

สมาชิกของพรรคการเมืองที่ไปยุบรวมกับพรรคการเมืองอื่นที่เป็นพรรคการเมืองหลัก ก็จะเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่เป็นพรรคการเมืองหลักโดยปริยาย ตามมาตรา 72 และมาตรา 73 วรรคสอง แต่สมาชิกของพรรคการเมืองที่ถูกยุบก็ยังสามารถไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้

กรณีการรวมพรรคการเมืองเข้าไปเป็นพรรคการเมืองเดียวกับพรรคการเมืองอื่นที่เป็นพรรคการเมืองหลัก มีข้อเท็จจริง กรณีของการรวมพรรคมวลชนเข้ากับพรรคความหวังใหม่ โดยพรรคความหวังใหม่เป็นพรรคการเมืองหลัก กรณีของการรวมพรรคเสรีธรรม กับพรรคไทยรักไทย กรณีการรวมพรรคความหวังใหม่เข้ากับพรรคไทยรักไทย กรณีการรวมพรรคชาติพัฒนาเข้ากับพรรคไทยรักไทย ซึ่งทั้ง 3 กรณี ดังกล่าว พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองหลัก และการรวมพรรคทั้ง 4 กรณีดังกล่าว เป็นการรวมพรรคก่อนที่จะมีการสมัครรับเลือกตั้งมากกว่า 90 วัน จึงไม่มีปัญหาในการนับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งไม่น้อยกว่า 90 วัน แต่กรณีการรวมพรรคตันตระภูไทย กับ พรรคชาติไทย ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคตันตระภูไทย ในวันที่ 6 มกราคม 2548 เพื่อไปรวมกับพรรคชาติไทยซึ่งเป็นพรรคการเมืองหลัก สมาชิกของพรรคตันตระภูไทย จึงเป็นสมาชิกของพรรคชาติไทยโดยปริยาย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 73 วรรคสอง ประกอบมาตรา 72 วรรคหนึ่ง ซึ่งสมาชิกพรรคตันตระภูไทยคนหนึ่งคือนายชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ ประสงค์จะสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคชาติไทย จึงทำให้มีประเด็นปัญหาในการนับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคชาติไทยของนายชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ว่าจะเริ่มต้นเมื่อใด ซึ่งในเรื่องนี้ เมื่อมีการสมัคร ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ ปรากฏว่าคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับสมัครนายชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ เป็นผู้สมัคร ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคชาติไทย ซึ่งตีความได้โดยนัยว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งให้นับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคชาติไทยต่อเนื่องจากการเป็นสมาชิกพรรคตันตระภูไทย ดังนั้น นายชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ จึงเป็นสมาชิกพรรคชาติไทยนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน

แต่กรณีดังกล่าว ส.ส. พรรคไทยรักไทย ได้ร่วมลงชื่อยื่นคำร้องต่อประธานสภาฯ เพื่อส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยคุณสมบัติ ของนายชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ ตามมาตรา 107 (4) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ว่าด้วยเรื่องคุณสมบัติของ ส.ส. ที่จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งต่อเนื่องกันเป็นเวลา 90 วัน จนถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีคำวินิจฉัยเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2549 ว่านายชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ เป็นสมาชิกพรรคชาติไทย ไม่ครบกำหนด 90 วัน นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการชี้ปัญหาข้อ

กฎหมายว่าในกรณีดังกล่าวจะไม่ับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ต่อจากพรรคการเมืองเดิม

3.1.3.3 การนับระยะเวลาจนถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

วันรับสมัครรับเลือกตั้งจะเป็นวันใดนั้น ย่อมเป็นไปตามการกำหนดของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตามมาตรา 7 แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 กล่าวคือ เมื่อมีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องกำหนดวันสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตโดยให้เริ่มรับสมัครไม่เกินยี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้ง ส.ส. ใช้บังคับและจะต้องกำหนดวันรับสมัครไม่น้อยกว่าห้าวัน ส่วนกรณีของ ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อ ต้องกำหนดให้เป็นวันก่อนวันรับสมัครเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

ดังนั้น การนับระยะเวลา 90 วัน ระหว่างการสมัคร ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งกับการสมัคร ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ จึงต่างกัน เพราะ มาตรา 7 แห่ง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 กำหนดให้การรับสมัคร ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อต้องรับสมัครก่อน ส.ส.แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง การนับระยะเวลา 90 วัน ของผู้สมัคร ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อก็ต้องนับถึงวันที่พรรคการเมืองนำบัญชีรายชื่อผู้สมัครไปยื่น ส่วนกรณีของผู้สมัครรับเลือกตั้งในระบบเขต ก็ต้องนับถึงวันที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งไปยื่นใบสมัคร ซึ่งอาจเป็นวันแรกหรือวันสุดท้ายหรือวันใดๆ ก็ได้ในช่วงระยะเวลาที่กำหนดให้มีการสมัครรับเลือกตั้ง เพียงแต่ในวันที่ไปยื่นใบสมัคร จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ดังนั้น ผู้สมัคร ส.ส. ที่จะสมัครในระบบบัญชีรายชื่อ แต่เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบกำหนด 90 วัน ก็อาจเลียงมาสมัครในระบบแบ่งเขตเลือกตั้งได้เพราะมีช่วงการนับระยะเวลายาวกว่า

3.1.4 ผลของการขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107 (4)

ในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 กำหนดให้ผู้อำนวยความสะดวก การเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งตรวจสอบหลักฐานการสมัครและคุณสมบัติของผู้สมัครและสอบสวนว่า ผู้สมัครมีสิทธิที่จะสมัครรับเลือกตั้งหรือไม่ ถ้าผู้สมัครมีสิทธิที่จะสมัครรับเลือกตั้งได้ก็ให้ประกาศรับสมัครไว้โดยเปิดเผย ดังนั้น ในกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107(4) ก็จะไม่มีชื่อเป็นผู้สมัครในประกาศของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งนั้น

ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 มีผู้สมัครที่ไม่มีชื่อในประกาศสมัครเลือกตั้งจำนวน 77 คน โดยแบ่งเป็นในระบบบัญชีรายชื่อ จำนวน 42 คน และในระบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 35 คน ในจำนวนทั้งหมดนี้ เป็นผู้ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107(4) จำนวน 52 คน⁶⁷ รายละเอียดตามตารางที่ 3.1 และ 3.2

⁶⁷ แหล่งเดิม.

ตารางที่ 3.1 บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ
ที่ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง
ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548

ลำดับ	ชื่อ-สกุลผู้สมัคร	ชื่อพรรค	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
1	นายสุรัฐ ศิลปอนันต์	ชาติไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
2	นางพรรณณี อัครบาล	ชาติไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
3	นางนวลใจ โมหา	ชาติไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
4	พ.อ.จรงค์ศักดิ์ กล้ายอม	พัฒนาชาติไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
5	นายชัชวาล ชมศิริ	พัฒนาชาติไทย	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
6	นายสุรชาติ ชื่นโชคสันต์	ประชาธิปไตย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
7	นายสุชาติ อำนวยมงคลพร	ประชาธิปไตย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
8	นายพิภัส ชินตะวัน	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
9	นายวรชัย ทรงศรีวิทยา	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
10	นายชูจิต เขียวชาญวิระ	ประชาชนไทย	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
11	น.ส.ภัทริรา ณรงค์ธรรม	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
12	นางวิลาวัลย์ สุวาล้า	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
13	นายกิตติพงษ์ รัตนเสียร	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
14	นายประทีน กอนราชสี	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
15	นายเลิศศักดิ์ นวลจิตต์	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
16	นายคอลิก คะอูแม	ประชาชนไทย	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
17	นายอาทิตย์ จันทราช	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
18	นายอาวุธ จันทร์อ้วน	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
19	นายพลศักดิ์ สุตสนธิ์	คนขอปลดหนี้	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
20	นายสมพงษ์ คำวงษา	คนขอปลดหนี้	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
21	นางทองป้อ ลาปางคำ	คนขอปลดหนี้	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
22	นายชนะ รุ่งน้อย	คนขอปลดหนี้	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
23	นางวัชรภรณ์ ทองมาก	คนขอปลดหนี้	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
24	นางพวงเพชร ชมพูเขา	คนขอปลดหนี้	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
25	นางศุภลักษณ์ บรรจงกลาง	แผ่นดินไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
26	นางเทียนทอง ชิพทีม	แผ่นดินไทย	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
27	นายประยูร แซ่มชื่น	ความหวังใหม่	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
28	นายธีระวิทย์ วงศ์เพชร	ความหวังใหม่	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
29	นายมะเสาวดี ไสสากา	มหาชน	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
30	นายคะนิง สหัสธรรมา	มหาชน	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)
31	พ.อ.พรชัย ไชยชาญ	ประชากรไทย	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
32	น.ส.เย็นใจ อัครรัตนดิลก	ประชากรไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107 (4)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ-สกุลผู้สมัคร	ชื่อพรรค	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
33	นายยศ ศรีประพันธ์	ไทยช่วยไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
34	ท.พ.ญ.ทิพวรรณ สวนศิลป์พงศ์	ไทยช่วยไทย	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
35	นายบุญส่ง เชิดชู	ไทยช่วยไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
36	นายคมสัน คำแสน	ไทยช่วยไทย	กรณีเสียชีวิต ตาม ม. 68
37	นายจรัญ ทองประดับ	กสิกรไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
38	นายวัฒนา ล่วงลือ	รักถิ่นไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
39	นายอ้วน เจียรบุตร	พลังเกษตรกร	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
40	นายชชาติ อินทฤทธิ์	พลังเกษตรกร	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
41	นายด่วนอาแซ รงโชะ	พลังเกษตรกร	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
42	ว่าที่ ร.ต.ภาสกร อินแถลง	พลังเกษตรกร	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)

ที่มา : จากรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้ง w.w.w.ect.go.th

ตารางที่ 3.2 บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.แบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ไม่มีชื่อในประกาศการ
รับสมัคร(เลือกตั้งวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548)

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อพรรค	จังหวัด/เขต	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
1	นายชาติณรงค์ ธนวัฒน์ไครภพ	ความหวังใหม่	กรุงเทพฯ เขต 13	การศึกษาไม่จบปริญญาตรี ตาม ม.107(3)
2	นายวิรัช นารัต	ชาติไทย	กรุงเทพฯ เขต 23	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
3	นายสิทธิโรจน์ สุวรรณโพธิ์	ประชาธิปไตย	กาฬสินธุ์ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
4	นายชนะ ศุภอุตร	คนขอปลดหนี้	กาฬสินธุ์ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
5	น.ส.กนกวรรณ เบ้าจรรยา	ความหวังใหม่	ขอนแก่น เขต 5	ถูกฟ้องอาชญากรรมเลือกตั้ง ตาม ม.109(3),ม.106(4)
6	นายประวิทย์ สายโอกาส	ไทยช่วยไทย	ชุมพร เขต 1	เป็นบุคคลล้มละลาย ตาม ม.109(2)
7	ร.อ.พิชญ์ โพธาราญ	ชาติไทย	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
8	นายจักรวาล วรรณวงศ์	ประชาธิปไตย	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
9	นายอุดม สังธรรม	คนขอปลดหนี้	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
10	นายสวัสดิ์ วงศ์วิจิตรสุนทร	มหาชน	เชียงใหม่ เขต 3	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
11	นายธนวัฒน์ นละจิต	ความหวังใหม่	เชียงใหม่ เขต 3	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
12	นายณรงค์ นิยมไทย	ความหวังใหม่	เชียงใหม่ เขต 4	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
13	นายสมชาย ตั้งสัจยาบัน	ชาติไทย	เชียงใหม่ เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
14	นายสรเดช มานะมีเงินทอง	ความหวังใหม่	เชียงใหม่ เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
15	นายแก้วอุบล กองพุ่มน	ประชาธิปไตย	นครราชสีมา เขต 8	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
16	นายสำราญ หัตถผล	ชาติไทย	น่าน เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
17	นายเด่น สมานมิตร	แผ่นดินไทย	บุรีรัมย์ เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
18	นายธีรพงษ์ วังโน	ประชาธิปไตย	บุรีรัมย์ เขต 4	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
19	น.ส.แสงเดือน ศรีวิชัย	เผ่าไทย	พะเยา เขต 2	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
20	นายปรีชา ศรีน้ำเพชร	ชาติไทย	เพชรบุรี เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
21	นายวิชาวิช พลงเขียม	ความหวังใหม่	เลย เขต 4	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
22	นายโกวิท ศรีสลับ	ประชาธิปไตย	ศรีสะเกษ เขต 8	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
23	นายประกาศิต สุพรหมธรรุร	ชาติไทย	ศรีสะเกษ เขต 8	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อพรรค	จังหวัด/เขต	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
24	นายสมโภชน์ คาศรี	ประชาธิปัตย์	สุรินทร์ เขต 4	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
25	นายศิริเวช จินพละ	ประชาธิปัตย์	สุรินทร์ เขต 7	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
26	พ.ต.ท.สมใจ จันทรัมย์	ความหวังใหม่	สกลนคร เขต 4	ถูกไล่ออกหรือปลดออกจากราชการ ตาม ม.109(6)
27	นายปาวริช พงศ์ศรี	ชาติไทย	อุดรธานี เขต 2	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
28	นายจรัสพงษ์ ละม่อม	ประชาธิปัตย์	อุดรธานี เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
29	นางอรทัย รัศมี	ความหวังใหม่	อุบลราชธานี เขต 3	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
30	นายโกมินทร์ พิมพ์จันทร์	ชาติไทย	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
31	จ.ส.ต.พยุหศักดิ์ พันภัย	ความหวังใหม่	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
32	นายสุริยพันธ์ ภัคศิรินทร์	ความหวังใหม่	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
33	นายกฤษพล โกษณะสมบัติ	ประชาชนไทย	พิจิตร เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
34	นายณฤชชาติ บุญสุวรรณ	มหาชน	สงขลา เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
35	นายอุดม วัลย์	ประชาธิปัตย์	เชียงใหม่ เขต 3	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)

หมายเหตุ

ผู้สมัคร ลำดับที่ 2 , 8 , 9 , 10 , 13 , 20 , 31 , 34 , 35 ศาลฎีกาได้มีคำสั่ง ให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งรับสมัครบุคคลดังกล่าวและประกาศให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ที่มา : จากบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อที่ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้ง www.ect.go.th และจากคำสั่งศาลฎีกา

ตารางที่ 3.2 บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.แบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ไม่มีชื่อในประกาศการ
รับสมัคร(เลือกตั้งวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548)

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อพรรค	จังหวัด/เขต	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
1	นายชาติณรงค์ ธนวัฒน์ไครภพ	ความหวังใหม่	กรุงเทพฯ เขต 13	การศึกษาไม่จบปริญญาตรี ตาม ม.107(3)
2	นายวิรัช นารัต	ชาติไทย	กรุงเทพฯ เขต 23	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
3	นายสิทธิโรจน์ สุวรรณโพธิ์	ประชาธิปไตย	กาฬสินธุ์ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
4	นายชนะ ศุกอตุร	คนขอปลดหนี้	กาฬสินธุ์ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
5	น.ส.กนกวรรณ เบ้าจรรยา	ความหวังใหม่	ขอนแก่น เขต 5	ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ตาม ม.109(3),ม.106(4)
6	นายประวิทย์ สายโอกาส	ไทยช่วยไทย	ชุมพร เขต 1	เป็นบุคคลล้มละลาย ตาม ม.109(2)
7	ร.อ.พิชญ์ โพธาราญ	ชาติไทย	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
8	นายจักรวาล วรรณวงศ์	ประชาธิปไตย	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
9	นายอุดม สังธรรม	คนขอปลดหนี้	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
10	นายสวัสดิ์ วงศ์วิจินสุนทร	มหาชน	เชียงใหม่ เขต 3	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
11	นายธนวัฒน์ นละจิต	ความหวังใหม่	เชียงใหม่ เขต 3	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
12	นายณรงค์ นิยมไทย	ความหวังใหม่	เชียงใหม่ เขต 4	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
13	นายสมชาย ตั้งสัจยาบัน	ชาติไทย	เชียงใหม่ เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
14	นายสรเดช มานะมีเงินทอง	ความหวังใหม่	เชียงใหม่ เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
15	นายแก้วอุบล กองพุ่มน	ประชาธิปไตย	นครราชสีมา เขต 8	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
16	นายสำราญ หัตถผล	ชาติไทย	น่าน เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
17	นายเด่น สมานมิตร	แผ่นดินไทย	บุรีรัมย์ เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
18	นายธีรพงษ์ วังโน	ประชาธิปไตย	บุรีรัมย์ เขต 4	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
19	น.ส.แสงเดือน ศรีวิชัย	เผ่าไทย	พะเยา เขต 2	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
20	นายปรีชา ศรีน้ำเพชร	ชาติไทย	เพชรบุรี เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
21	นายวิชาวิชัย พลเยี่ยม	ความหวังใหม่	เลย เขต 4	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
22	นายโกวิท ศรีสลับ	ประชาธิปไตย	ศรีสะเกษ เขต 8	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
23	นายประกาศิต สุพรหมธรรุร	ชาติไทย	ศรีสะเกษ เขต 8	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อพรรค	จังหวัด/เขต	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
24	นายสมโภชน์ คาศรี	ประชาธิปัตย์	สุรินทร์ เขต 4	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
25	นายศิริเวช จินพละ	ประชาธิปัตย์	สุรินทร์ เขต 7	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
26	พ.ต.ท.สมใจ จันทรัมย์	ความหวังใหม่	สกลนคร เขต 4	ถูกไล่ออกหรือปลดออกจากราชการ ตาม ม.109(6)
27	นายปาวริช พงศ์ศรี	ชาติไทย	อุดรธานี เขต 2	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
28	นายจรสพงษ์ ละม่อม	ประชาธิปัตย์	อุดรธานี เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
29	นางอรทัย รัศมี	ความหวังใหม่	อุบลราชธานี เขต 3	เป็นผู้เสียสิทธิตาม ม.68 รธน. และ ม.23 ของ ป.ว่าด้วย ส.ส. ส.ว.
30	นายโกมินทร์ พิมพ์จันทร์	ชาติไทย	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
31	จ.ส.ต.พยุหศักดิ์ พันภัย	ความหวังใหม่	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
32	นายสุริยพันธ์ ภัคศิรินทร์	ความหวังใหม่	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
33	นายกฤษพล โกษณะสมบัติ	ประชาชนไทย	พิจิตร เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
34	นายณฤชชาติ บุญสุวรรณ	มหาชน	สงขลา เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
35	นายอุดม วัลย์	ประชาธิปัตย์	เชียงใหม่ เขต 3	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)

หมายเหตุ

ผู้สมัคร ลำดับที่ 2 , 8 , 9 , 10 , 13 , 20 , 31 , 34 , 35 ศาลฎีกาได้มีคำสั่ง ให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งรับสมัครบุคคลดังกล่าวและประกาศให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ที่มา : จากบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อที่ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้ง www.ect.go.th และจากคำสั่งศาลฎีกา

3.2 การลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

การลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง จะมีผลให้สมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองสิ้นสุดลง ตามบทบัญญัติมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541

“มาตรา 22 สมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลงเมื่อ

(1).....

(2) ลาออก

(3).....”

ซึ่งศาลฎีกา ได้อธิบายว่า การสิ้นสุดสมาชิกภาพโดยการลาออก หมายความว่า “การสิ้นสุดสมาชิกภาพมีผลเมื่อ ได้ยื่นหนังสือลาออก แต่การยื่นหนังสือลาออกต้องยื่นต่อผู้มีหน้าที่รับหนังสือ” ตามคำสั่งศาลฎีกาที่ 236/2548

คำสั่งศาลฎีกาที่ 236/2548 ผู้ร้องได้ยื่นหนังสือลาออกจากพรรคไทยรักไทย ฉบับ ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2547 ต่อเจ้าหน้าที่พรรคไทยรักไทย สาขานครสวรรค์ เจ้าหน้าที่ของพรรคได้รับหนังสือไว้เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2547 แต่ไม่ทราบว่าเจ้าหน้าที่ของพรรคไทยรักไทยได้ส่งหนังสือดังกล่าวไปสำนักงานใหญ่หรือไม่ ผู้ร้องได้ทำหนังสือยืนยันการลาออกโดยการทำหนังสือลาออกใหม่อีกฉบับหนึ่งลงวันที่ 2 ธันวาคม 2547 และได้ส่งโทรสารไปสำนักงานใหญ่ของพรรคไทยรักไทย โดยตรง และผู้ร้องได้รับหนังสือตอบรับการลาออกเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2547 ผู้ร้องจึงเป็นสมาชิกพรรคประชาชนไทยเพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันจนถึงวันเลือกตั้งไม่ถึง 90 วัน

การลาออกจากรัฐธรรมนูญพรรคการเมืองมีผลเมื่อใดนั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะมีความสัมพันธ์กับการนับระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว ตามมาตรา 107 (4) ซึ่งในกรณีที่ผู้สมัคร ส.ส. เป็นสมาชิกพรรคการเมืองในขณะเดียวกันมากกว่า 1 พรรค การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวก็จะยังไม่เริ่มขึ้น แต่การนับระยะเวลาดังกล่าวจะเริ่มนับเมื่อมีการลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจนเหลือเพียงพรรคเดียวในวันที่การลาออกมีผลบังคับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ไม่ได้มีบทบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าการลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจะมีผลเมื่อใดแต่จากการศึกษาคำสั่งศาลฎีกา สามารถวางหลักได้ว่าการลาออกมีผลเมื่อหนังสือลาออกได้ไปถึงพรรคการเมืองที่ตนขอลาออกโดยชอบแล้ว ดังเช่นที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคำสั่งศาลฎีกาหลายฉบับ ดังเช่น

คำสั่งศาลฎีกาที่ 230/2548 ระหว่าง นายปรีชา สีน้ำเพชร ผู้ร้อง กับผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยสรุปความได้ว่า ผู้ร้องได้ให้ตัวแทนนำหนังสือลาออกไปยื่นต่อพรรคไทยรักไทยเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2547 ซึ่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 22 บัญญัติว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลงเมื่อ ... (2) ลาออก จึงถือว่าการลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมีผลเมื่อสมาชิกยื่นหนังสือลาออกต่อพรรคการเมือง ดังนั้น ความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของผู้ร้องย่อมสิ้นสุดลงในวันที่ 5 ตุลาคม 2547

คำสั่งศาลฎีกาที่ 232/2548 ระหว่าง นายอุดม วรวัลย์ ผู้ร้อง กับผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่ ผู้คัดค้าน ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยสรุปความได้ว่า การลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยของผู้ร้องมีผลเมื่อหนังสือลาออกของผู้ร้องไปถึงพรรคไทยรักไทย

คำสั่งศาลฎีกาที่ 535/2548 ระหว่าง ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 4 จังหวัดอุดรธานี ผู้ร้อง กับ นายสุรเชษฐ์ อ่อนคำ ผู้คัดค้าน ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยสรุปความได้ว่า พรรคไทยรักไทยได้รับหนังสือลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยของผู้คัดค้านในวันที่ 21 มกราคม 2548 ผู้คัดค้านจึงพ้นสภาพการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยในวันดังกล่าว

จากคำสั่งศาลฎีกา ดังกล่าวข้างต้น การลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจะมีผลทันทีเมื่อหนังสือลาออกไปถึงพรรคการเมืองโดยชอบแล้ว โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาอนุมัติจากพรรคการเมืองแต่อย่างใดและพรรคการเมืองก็ไม่มีอำนาจยับยั้งการลาออกจากพรรคการเมืองได้ เพราะการลาออกจากพรรคการเมืองมีผลทันทีเมื่อหนังสือลาออกไปถึงพรรคการเมือง

3.3 การตรวจสอบระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

มาตรา 31 และ 32 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง โดยได้กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องยื่นใบสมัคร พร้อมหนังสือรับรองของหัวหน้าพรรคการเมืองว่าส่งสมาชิกผู้นั้นเข้าสมัครรับเลือกตั้งพร้อมหลักฐานการสมัครอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด โดยกำหนดให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งต้องตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัคร และสอบสวนว่าผู้สมัครมีสิทธิที่จะสมัครรับเลือกตั้งหรือไม่

ส่วน มาตรา 35-37 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.

แบบบัญชีรายชื่อ โดยพรรคการเมืองจะต้องเสนอบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ โดยบัญชีรายชื่อจะต้องประกอบด้วยรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่างๆ อย่างเป็นธรรม และจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหลักฐานโดยชัดแจ้งจากผู้สมัคร และบุคคลดังกล่าวต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่จะเสนอรายชื่อเพียงพรรคเดียว โดยจะต้องจัดเรียงลำดับของผู้สมัครตามลำดับหมายเลข ซึ่งเมื่อพรรคการเมืองได้ยื่นบัญชีรายชื่อผู้สมัครพร้อมหนังสือยินยอมของผู้สมัครพร้อมหลักฐานอื่นๆ ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องทำการตรวจสอบหลักฐานการสมัคร คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้สมัคร เพื่อที่จะประกาศรายชื่อพรรคการเมืองและรายชื่อผู้สมัครแบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นๆ ต่อไป

จากหลักเกณฑ์ตาม พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 ได้กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตจะต้องตรวจสอบเอกสารหลักฐาน และคุณสมบัติของผู้สมัคร ซึ่งในการตรวจสอบคุณสมบัติ ตามมาตรา 107(4) นั้น ในทางปฏิบัติ คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตซึ่งเป็นผู้ที่จะต้องพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ยังขาดข้อมูลที่ถูกต้อง แม่นยำ และเป็นปัจจุบัน เพราะข้อมูลการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของพรรคการเมืองต่างๆ ไม่ได้มีอยู่ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งอย่างครบถ้วน เนื่องจาก มาตรา 34 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ได้กำหนดแต่เพียงให้พรรคการเมืองจัดทำทะเบียนสมาชิกให้ตรงตามความเป็นจริงเก็บไว้ที่สำนักงานใหญ่ของพรรคการเมืองเพื่อพร้อมให้นายทะเบียนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายตรวจสอบได้ตลอดเวลา และให้หัวหน้าพรรคการเมืองแจ้งจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาพร้อมด้วยรายชื่อให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมกราคมของทุกปี ซึ่งหากการเลือกตั้งครั้งใดมีขึ้นในช่วงเดือนเมษายนเป็นต้นไปจนถึงช่วงปลายปี คณะกรรมการการเลือกตั้งก็ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกของพรรคการเมืองที่เป็นปัจจุบันที่สามารถตรวจสอบการเป็นสมาชิกว่าครบ 90 วัน หรือไม่

ในการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งกรณีการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งติดต่อกันถึงวันสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วันนั้น ในการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ไม่รับสมัครบุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ด้วยเหตุผลว่าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค และเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวติดต่อกันน้อยกว่า 90 วัน จำนวน 52 คน⁶⁸

⁶⁸ แหล่งเดิม.

ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคน ได้ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา ให้วินิจฉัยสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งศาลฎีกาได้มีคำสั่ง ให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งรับสมัครผู้ร้องและประกาศให้เป็น ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นจำนวนมาก ดังเช่น คำสั่งศาลฎีกาที่ 71/2548 ,คำสั่งศาลฎีกาที่ 230/2548, คำสั่งศาลฎีกาที่ 232/2548 และ คำสั่งศาลฎีกาที่ 534/2548 ซึ่งผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นผู้สมัครที่ขาดคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 107(4) เนื่องจากเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค และเมื่อลาออกจากพรรคการเมืองเดิมแล้วมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งไม่ครบ 90 วัน แต่เมื่อศาลฎีกาได้ออกนั่งพิจารณารับฟังพยานหลักฐานทั้งฝ่ายผู้ร้องและ ผู้คัดค้านแล้วศาลฎีกาเห็นว่าผู้ร้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 90 วัน จึงเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ตามมาตรา 107 (4)

จากตัวอย่างคำสั่งศาลฎีกาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการตรวจสอบการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของผู้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีข้อบกพร่องไม่สามารถตรวจสอบได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ เพราะเอกสารหลักฐานต่างๆ อยู่ในความครอบครองของพรรคการเมืองต้องเรียกพยานหลักฐานจากพรรคการเมืองมาตรวจสอบ การวินิจฉัยของผู้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง จึงมีข้อผิดพลาด เนื่องจากขาดพยานหลักฐานที่ถูกต้อง ที่เป็นปัจจุบัน อีกทั้งพรรคการเมืองก็อาจทำหลักฐานอันเป็นเท็จเพื่อให้บุคคลที่พรรคการเมืองส่งสมัครรับเลือกตั้งมีคุณสมบัติครบถ้วนได้โดยง่าย

3.4 ผลจากการบังคับใช้

หลังจากที่มีการเลือกตั้ง ส.ส. ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ซึ่งมีการนำหลักเกณฑ์เรื่องการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน มาบังคับใช้ได้ก่อให้เกิดผลต่อผู้สมัคร ส.ส. ดังนี้

- (1) ทำให้ ส.ส. ที่ต้องการย้ายพรรคต้องลาออกจากการเป็น ส.ส. ก่อนครบวาระ

ผลจากการนำมาตรา 107 (4) มาบังคับใช้ ทำให้ผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งนอกจากจะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแล้วยังจะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งติดต่อกันนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน ซึ่งผลจากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ ส.ส. ที่ต้องการย้ายพรรคลาออกจากพรรคการเมืองเดิม ไปสังกัดพรรคการเมืองใหม่ก่อนที่จะครบวาระของสภา

ผู้แทนราษฎรเป็นจำนวนมาก เพื่อจะได้มีเวลาในการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ครบ 90 วัน ก่อนวันสมัครเลือกตั้ง ส.ส. ซึ่งยังไม่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน ดังเช่น การย้ายพรรคของ ส.ส. ในจังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็น ส.ส.ที่อยู่ในสังกัดของนายสนธยา คุณปลื้ม และการย้ายพรรคของ ส.ส. จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งสังกัดกลุ่มของนายเนวิน ชิดชอบ โดยทั้งสองกลุ่มลาออกจากพรรคชาติไทย ไปสังกัดพรรคไทยรักไทย ในวันที่ 23 กรกฎาคม 2547 หรือการย้ายพรรคของ ส.ส. อื่นๆ เช่น นายทวี สุระบาล ส.ส. จากจังหวัดตรัง และนายไพฑูลย์ พิมพ์พิศิษฐ์ถาวร ส.ส. จากจังหวัดกาญจนบุรี พรรคประชาธิปไตย ไปสังกัดพรรคไทยรักไทย นางเรวดี รัศมีทัต จากพรรคราษฎรไปสังกัดพรรคไทยรักไทย หรือ นายสมเจตน์ ลิมปะพันธุ์ ส.ส. จากจังหวัดสุโขทัย นายวุฒิชัย สงวนวงศ์ชัย และนายศรคม ภูเขา ส.ส. จากจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็น ส.ส. จากพรรคชาติพัฒนา ไปสังกัดพรรคไทยรักไทย ซึ่ง ส.ส. ที่ย้ายพรรคส่วนใหญ่ จะย้ายพรรคในช่วงเดือน กรกฎาคม 2547 ถึงเดือน สิงหาคม 2547 โดยสรุปแล้วมี ส.ส.ย้ายพรรคไปลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่น จำนวน 46 คน โดยเป็น ส.ส. จากพรรคประชาธิปไตย จำนวน 22 คน จากพรรคชาติไทย จำนวน 15 คน จากพรรคไทยรักไทย จำนวน 4 คน จากพรรคชาติพัฒนา (ก่อนที่จะมีการรวมพรรคกับพรรคไทยรักไทย) จำนวน 4 คน และพรรคราษฎร จำนวน 1 คน โดย ส.ส. ที่ย้ายพรรคได้รับการเลือกตั้งกลับมาเป็น ส.ส. จำนวน 25 คน และไม่ได้รับการเลือกตั้งกลับมา จำนวน 21 คน รายละเอียดตามตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 รายชื่อ ส.ส.ปี 2544 ที่ลาออกไปสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่น ปี 2548

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	เดิมสังกัดพรรค	ย้ายไปสังกัดพรรค	สมัคร ส.ส.จังหวัด	ผลการเลือกตั้ง
1	นางกรรณา ชิดชอบ	ชาติไทย	ไทยรักไทย	บุรีรัมย์	สอบได้
2	พ.ต.อ.ทิน วงศ์ปลั่ง	ชาติไทย	ไทยรักไทย	ศรีสะเกษ	สอบตก
3	นายนิโรธ สุนทรเลขา	ชาติไทย	ไทยรักไทย	นครสวรรค์	สอบได้
4	นายประสิทธิ์ ตั้งศรีเกียรติกุล	ชาติไทย	ไทยรักไทย	บุรีรัมย์	สอบได้
5	นายภิญโญ นิโรจน์	ชาติไทย	ไทยรักไทย	บัญชีรายชื่อ	สอบได้
6	นายวิทยา คุณปลื้ม	ชาติไทย	ไทยรักไทย	ชลบุรี	สอบได้
7	นายวุฒิชัย กิตติธเนศวร	ชาติไทย	ไทยรักไทย	นครนายก	สอบได้
8	นายศักดิ์สยาม ชิดชอบ	ชาติไทย	ไทยรักไทย	บุรีรัมย์	สอบได้
9	นายสง่า ธนสงวนวงศ์	ชาติไทย	ไทยรักไทย	ชลบุรี	สอบได้
10	นายสมควร โอปอ้อม	ชาติไทย	ประชาธิปัตย์	นครสวรรค์	สอบตก
11	นายสิทธิชัย กิตติธเนศวร	ชาติไทย	ไทยรักไทย	นครนายก	สอบได้
12	นายสุรสิทธิ์ นิดูฉวีวรภักย์	ชาติไทย	ไทยรักไทย	ชลบุรี	สอบได้
13	นายโสภณ ชาร์มย์	ชาติไทย	ไทยรักไทย	บุรีรัมย์	สอบได้
14	นางสาวอรดี สุทศรี	ชาติไทย	ไทยรักไทย	กาฬสินธุ์	สอบได้
15	นายอิทธิพล คุณปลื้ม	ชาติไทย	ไทยรักไทย	ชลบุรี	สอบได้
16	นายธวัชชัย อนามพงษ์	ชาติพัฒนา	ชาติไทย	จันทบุรี	สอบตก
17	นายวุฒิชัย สงวนวงศ์ชัย	ชาติพัฒนา	ไทยรักไทย	ชัยภูมิ	สอบได้
18	นายศรคม ภาชา	ชาติพัฒนา	ไทยรักไทย	ชัยภูมิ	สอบได้
19	นายสมเจตน์ ลิ้มปะพันธุ์	ชาติพัฒนา	ไทยรักไทย	สุโขทัย	สอบได้
20	นายภูมินทร์ ลีธีระประเสริฐ	ไทยรักไทย	ชาติไทย	ศรีสะเกษ	สอบตก
21	นายชูศักดิ์ แอ็กทอง	ไทยรักไทย	ชาติไทย	สุรินทร์	สอบตก
22	นายพรศักดิ์ เปี่ยมกล้า	ไทยรักไทย	ชาติไทย	นครปฐม	สอบตก
23	นายอรรถพล มามะ	ไทยรักไทย	ชาติไทย	นราธิวาส	สอบตก
24	นายอรรถพล สรสุชาติ	ประชาธิปัตย์	มหาชน	บัญชีรายชื่อ	สอบตก
25	นายเอนก เหล่าธรรมทัศน์	ประชาธิปัตย์	มหาชน	บัญชีรายชื่อ	สอบตก
26	นายเกษม ปานอุดมลักษณ์	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	นครสวรรค์	สอบได้
27	นางคมคาย พลบุตร	ประชาธิปัตย์	ชาติไทย	จันทบุรี	สอบตก
28	พ.ต.ท.เจ๊ะอิสมาแอ เจ๊ะโมง	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	ปัตตานี	สอบตก

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	เดิมสังกัดพรรค	ย้ายไปสังกัดพรรค	สมัคร ส.ส.จังหวัด	ผลการเลือกตั้ง
29	นายฉลาด ขามช่วง	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	ร้อยเอ็ด	สอบได้
30	นายชัยวุฒิ ชนาคมานูสรณ์	ประชาธิปัตย์	ชาติไทย	สิงห์บุรี	สอบตก
31	นายทวี สุระบาล	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	บัญชีรายชื่อ	สอบได้
32	นายปณวัตร เลียงผ่องพันธุ์	ประชาธิปัตย์	ชาติไทย	บุรีรัมย์	สอบตก
33	นางประไพพรรณ เส็งประเสริฐ	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	บัญชีรายชื่อ	สอบได้
34	นายปัญญา จินาคำ	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	แม่ฮ่องสอน	สอบได้
35	นางพรพิชญ์ พัฒนกุลเลิศ	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	นราธิวาส	สอบตก
36	นายพิทักษ์ สันติวงศ์เดชา	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	พิษณุโลก	สอบตก
37	นายไพบูรณ์ พิมพ์พิไลธวาร	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	กาญจนบุรี	สอบได้
38	นายไพศาล จันทร์ทวาร	ประชาธิปัตย์	ชาติไทย	อำนาจเจริญ	สอบตก
39	นายเรวัต สิริบุญกุล	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	กาญจนบุรี	สอบได้
40	นายวัยโรจน์ พิพิธภักดี	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	ปัตตานี	สอบตก
41	นายศิริวัฒน์ ขจรประศาสน์	ประชาธิปัตย์	มหาชน	พิจิตร	สอบตก
42	นายสุชาติ แก้วนาโพธิ์	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	ชุมพร	สอบตก
43	นายเอกพจน์ ปานเยี่ยม	ประชาธิปัตย์	ชาติไทย	ปทุมธานี	สอบได้
44	นายสมมาตร เจื่อนา	ประชาธิปัตย์	ไทยรักไทย	ปัตตานี	สอบตก
45	นายจรัส พัวช่วย	ประชาธิปัตย์	ชาติไทย	เพชรบูรณ์	สอบตก
46	นางสาวเรวดี รัศมีทัต	ราษฎร	ไทยรักไทย	สมุทรปราการ	สอบได้

ที่มา : เปรียบเทียบจากรายชื่อ ส.ส. ปี 2544 กับบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ปี 2548
และบัญชีรายชื่อผู้ได้รับเลือกตั้ง ส.ส.ปี 2548

ผลจากการย้ายพรรคมีผลทำให้ ส.ส. ต้องขาดจากสมาชิกภาพความเป็น ส.ส. ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 118 (8) โดยจะขาดจากสมาชิกภาพ ส.ส. ในวันที่ลาออกจากพรรคการเมือง คือในช่วงเดือนกรกฎาคม ถึง สิงหาคม 2547 ทั้งๆ ที่ยังมีเวลา ในการปฏิบัติหน้าที่ ส.ส. อยู่ประมาณ 5 เดือน ทั้งนี้เนื่องจาก ส.ส. ดังกล่าวไม่มีความมั่นใจว่าจะมีการเลือกตั้งทั่วไปในวันไหน ทั้งๆ ที่ในขณะนั้นนายกรัฐมนตรียังสัมภาษณ์อยู่เสมอว่าจะไม่มีการยุบสภาแน่นอน แต่ ส.ส. กลุ่มดังกล่าวก็ต้องการสร้างความแน่นอนให้กับตัวเองในการมีคุณสมบัติตามมาตรา 107 (4) ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ ส.ส. ได้เริ่มลาออกจากพรรคการเมืองในเดือน กรกฎาคม 2547 เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวสภาผู้แทนราษฎรมีอายุเหลือไม่ถึง 180 วัน จึงไม่ต้องมีการเลือกตั้งใหม่ ตามมาตรา 119 (2) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถ้าหาก ส.ส. ลาออกจากความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งจะทำให้ขาดจากสมาชิกภาพความเป็น ส.ส. ในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรมีอายุมากกว่า 180 วัน ก็จะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งซ่อมแทนตำแหน่งที่ว่างลง ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการเลือกตั้งซ่อมและอาจทำให้ประชาชนไม่พอใจอีกทั้งในการเลือกตั้งซ่อม ส.ส. ที่ลาออกก็ไม่สามารถสมัครรับเลือกตั้งซ่อมในนามพรรคการเมืองใหม่ได้ เพราะขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107 (4) ดังนั้นระยะเวลาในช่วงที่สภาอายุไม่ถึง 180 วัน จึงเป็นช่วงเวลาที่ ส.ส. เห็นว่ามีความเหมาะสมที่สุดในการที่จะลาออกจากสมาชิกพรรคการเมืองเดิมไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ ทั้งๆ ที่ยังมีระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติในฐานะผู้แทนของปวงชนชาวไทยอีกประมาณ 5-6 เดือน แต่หากไม่มีบทบัญญัติที่บังคับให้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 90 วัน ตามมาตรา 107 (4) ส.ส. กลุ่มดังกล่าวก็คงจะปฏิบัติหน้าที่จนถึงวันสุดท้ายโดยไม่จำเป็นต้องลาออกก่อน

(2) ทำให้ผู้สมัคร ส.ส.บางคนต้องขาดคุณสมบัติ

ในการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ปรากฏว่ามีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อ ที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่ประกาศชื่อให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพราะขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107(4) จำนวน 33 คน และในระบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ไม่ประกาศชื่อให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพราะขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107(4) จำนวน 19 คน ซึ่งในจำนวนผู้ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งและผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ไม่ประกาศชื่อให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีกรณีที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค จำนวน 34 คน และเป็นสมาชิกพรรคการเมืองน้อยกว่า 90 วัน จำนวน 18 คน รายละเอียดตามตารางที่ 3.4 และ 3.5

ตารางที่ 3.4 บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ
ที่ขาดคุณสมบัติ ตามมาตรา 107 (4) ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548

ลำดับ	ชื่อ-สกุลผู้สมัคร	ชื่อพรรค	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
1	นางพรรณณี อัครบาล	ชาติไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
2	นางนวลใจ โมหา	ชาติไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
3	พ.อ.จรงค์ศักดิ์ คล้ายอม	พัฒนาชาติไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
4	นายสุรชาติ ชื่นโชคสันต์	ประชาธิปไตย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
5	นายสุชาติ อำนวยมงคลพร	ประชาธิปไตย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
6	นางวิลาวัณย์ สุวาล้า	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
7	นายอาทิตย์ จันทราช	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
8	นายอาวุธ จันทร์อ้วน	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
9	นายสมพงษ์ คำวงษา	คนขอปลดหนี้	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
10	นางทองบ่อ ลาปวงคำ	คนขอปลดหนี้	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
11	นายชนะ รุ่งน้อย	คนขอปลดหนี้	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
12	นางพวงเพชร ชมพูเขา	คนขอปลดหนี้	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
13	นายธีระวิทย์ วงศ์เพชร	ความหวังใหม่	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
14	นายมะเสาวดี ไสสาภา	มหาชน	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
15	นายคะนิง สหัสธรรมา	มหาชน	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
16	น.ส.เย็นใจ อัครรัตนดิถ	ประชากรไทย	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
17	นายอ้วน เขียวบุตร	พลังเกษตรกร	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
18	นายชูชาติ อินทฤทธิ์	พลังเกษตรกร	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
19	นายด่วนอาแซ รงโชะ	พลังเกษตรกร	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
20	ว่าที่ ร.ต.ภาสกร อินแถลง	พลังเกษตรกร	เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากกว่า 1 พรรค ตาม ม107 (4)
21	นายสุรัฐ ศิลปอนันต์	ชาติไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
22	นายพิภาส ชินตะวัน	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
23	นายวรชัย ทรงศรีวิทยา	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
24	น.ส.ภัททิรา ณรงค์ธรรม	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
25	นายกิตติพงษ์ รัตนเศียร	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
26	นายประทีน คอนราชสี	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
27	นายเลิศศักดิ์ นวลจิตต์	ประชาชนไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
28	นางศุภลักษณ์ บรรจงกลาง	แผ่นดินไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
29	นายประยูร เข้มชื่น	ความหวังใหม่	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ-สกุลผู้สมัคร	ชื่อพรรค	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
30	นายศ ศรีประพันธ์	ไทยช่วยไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
31	นายบุญส่ง เชิดชู	ไทยช่วยไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
32	นายจรัญ ทองประดับ	กสิกรไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)
33	นายวัฒนา ล่วงลือ	รักถิ่นไทย	เป็นสมาชิกพรรคน้อยกว่า 90 วัน ตาม ม.107 (4)

ที่มา : จากรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะ
ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้ง w.w.w.ect.go.th

ตารางที่ 3.5 บัญชีรายชื่อผู้สมัคร ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ที่ขาดคุณสมบัติ ตามมาตรา 107 (4) ในการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อพรรค	จังหวัด/เขต	ขาดคุณสมบัติ/ลักษณะต้องห้ามเนื่องจาก
1	ร.อ.พินูญ โปธาเจริญ	ชาติไทย	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
2	นายจักรวาล วรรณวงศ์	ประชาธิปัตย์	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
3	นายอุดม สังขธรรม	คนขอปลดหนี้	เชียงใหม่ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
4	นายสวัสดิ์ วงศ์จันทสุนทร	มหาชน	เชียงใหม่ เขต 3	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
5	นายณรงค์ นิยมไทย	ความหวังใหม่	เชียงใหม่ เขต 4	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
6	นายสมชาย ตั้งสัตยาบัน	ชาติไทย	เชียงใหม่ เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
7	นายสรเดช มานะมีเงินทอง	ความหวังใหม่	เชียงใหม่ เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
8	นายเด่น สมานมิตร	แผ่นดินไทย	บุรีรัมย์ เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
9	นายจรัสพงษ์ ละม่อม	ประชาธิปัตย์	อุดรธานี เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
10	นายโกมินทร์ พิมพ์จันทร์	ชาติไทย	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
11	จ.ส.ต.พยุงศักดิ์ พันภัย	ความหวังใหม่	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
12	นายสุริยพันธ์ ภักดีสัน	ความหวังใหม่	อุบลราชธานี เขต 7	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
13	นายอนุชาติ บุญสุวรรณ	มหาชน	สงขลา เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
14	นายอุดม วรรณีย์	ประชาธิปัตย์	เชียงใหม่ เขต 3	เป็นสมาชิกพรรคมากกว่า 1 พรรค ตาม ม.107(4)
15	นายสิโรจน์ สุวรรณโพธิ์	ประชาธิปัตย์	กาฬสินธุ์ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
16	นายชนะ สุกอุดร	คนขอปลดหนี้	กาฬสินธุ์ เขต 2	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
17	นายสำราญ ผักผล	ชาติไทย	น่าน เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
18	นายปรีชา ศรีน้ำเพชร	ชาติไทย	เพชรบุรี เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)
19	นายกฤษพล โกชนะสมบัติ	ประชาชนไทย	พิจิตร เขต 1	เป็นสมาชิกพรรคไม่ครบ 90 วัน ตาม ม.107(4)

ที่มา : จากบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อที่ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้ง www.ect.go.th และจากคำสั่งศาลฎีกา

3.5 การวินิจฉัยคุณสมบัติในการเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่มีชื่อเป็นผู้สมัครในประกาศของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเพื่อขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งมีคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. หรือไม่ และให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งปฏิบัติตามคำสั่งศาลต่อไป ตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 ซึ่งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 มีผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่มีชื่อเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งจำนวน 28 คดี⁶⁹

ในกรณีที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ได้ประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งแล้ว แต่มาตรวจพบภายหลังก่อนวันเลือกตั้ง ว่าบุคคลที่ได้ประกาศรายชื่อเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งแล้วเป็นบุคคลที่ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อพิจารณาวินิจฉัยให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งของผู้นั้น ตามมาตรา 34/1 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 ซึ่งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาเพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 6 คดี⁷⁰

การยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อให้วินิจฉัยสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 สามารถยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลฎีกาวินิจฉัยได้เฉพาะกรณีของผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเท่านั้น ผู้สมัครแบบบัญชีรายชื่อไม่สามารถยื่นคำร้องดังกล่าวได้ ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ตามคำสั่งศาลฎีกาที่ 461/2548 ระหว่าง นางทองบ่อ ลาปวงคำ ผู้ร้อง กับ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้คัดค้าน โดยศาลฎีกาได้ให้เหตุผล สรุปได้ว่า

“กระบวนการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งแตกต่างจากการสมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ ดังจะเห็นได้จากความในมาตรา 31 ถึงมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 แก้ไขเพิ่มเติม

⁶⁹ ศาลฎีกา. (2548). ศาลฎีกากับคดีเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2548 สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2548 จาก <http://www.supremecourt.or.th>.

⁷⁰ แหล่งเดิม.

โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543 สรุปสาระสำคัญได้ว่าการสมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ผู้สมัครจะต้องไปยื่นใบสมัครพร้อมหนังสือรับรองของหัวหน้าพรรคการเมืองต่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งนั้นด้วยตนเอง และตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว กำหนดให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งเป็นผู้ตรวจสอบหลักฐานการสมัคร คุณสมบัติของผู้สมัคร และสอบสวนว่าผู้สมัครมีสิทธิที่จะสมัครรับเลือกตั้งหรือไม่ให้เสร็จสิ้นภายในเจ็ดวันนับแต่วันปิดการรับสมัคร ถ้าผู้สมัครมีสิทธิที่จะสมัครรับเลือกตั้งได้ก็ให้ประกาศการรับสมัครไว้โดยเปิดเผย ในกรณีที่ผู้สมัครผู้ใดไม่มีชื่อเป็นผู้สมัครในประกาศ มาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวให้สิทธิผู้สมัครผู้นั้นยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง จึงเห็นว่าการสมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งผู้ตรวจสอบคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครคือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ซึ่งเป็นเพียงพนักงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งเท่านั้น มาตรา 34 ดังกล่าวจึงให้สิทธิแก่ผู้สมัครที่จะยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาขอให้วินิจฉัยทบทวนการใช้ดุลยพินิจของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งได้อีกครั้งหนึ่ง ส่วนการรับสมัครเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ พรรคการเมืองจะต้องเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อและให้หัวหน้าพรรคการเมืองหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากหัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้ยื่นบัญชีรายชื่อต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตามมาตรา 35 และมาตรา 36 แห่ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 การสมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ จึงเป็นเรื่องของหัวหน้าพรรคการเมืองกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง และมาตรา 37 ของกฎหมายดังกล่าว ยังบัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ตรวจสอบหลักฐานการสมัคร คุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามของผู้สมัคร จึงเป็นการตรวจสอบและวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 145 (3) และมาตรา 37 มิได้ให้นำมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวมาใช้โดยอนุโลม ดังนั้น เมื่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 มาตรา 34 บัญญัติให้เฉพาะผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเท่านั้นที่มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา พระราชบัญญัติดังกล่าวมิได้บัญญัติให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อมายื่นคำร้องต่อศาลฎีกาได้แต่อย่างใด ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจึงไม่สามารถยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาได้”

โดยสรุป การขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยคุณสมบัติในการเป็นผู้มีคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้ง สามารถทำได้เฉพาะกรณีของการสมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเท่านั้น ส่วนกรณีของการสมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อไม่สามารถกระทำได้

บทที่ 4

วิเคราะห์ผลจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิก พรรคการเมืองไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

4.1 การบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

จากการศึกษาในบทที่ 2 ทำให้ทราบว่าเจตนารมณ์ของการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 107 (4) คือการป้องกันการย้ายพรรคของ ส.ส. โดยมีการตั้งสมมติฐานว่า การให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองก่อนการสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น จะทำให้ผู้สมัคร ส.ส. ได้มีเวลาในการศึกษาถึงอุดมการณ์ นโยบาย และมีความผูกพันกับพรรคการเมืองอย่างมั่นคง ไม่ใช่สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพียงเพื่อให้มีคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้ง

หลักเกณฑ์การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ไม่ได้นำมาใช้บังคับในการเลือกตั้งในวันที่ 6 มกราคม 2544 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน ตามบทเฉพาะกาล มาตรา 325 เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สมัคร ส.ส. ได้มีโอกาสย้ายพรรคไปสังกัดพรรคที่ตนเองต้องการ ซึ่งเป็นการอนุญาตให้เปลี่ยนพรรคได้ครั้งเดียว⁷¹ การเลือกตั้งครั้งต่อไปจะได้ไม่มี ส.ส. ย้ายพรรคอีก

จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นปรากฏว่า ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ซึ่งจะต้องนำระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 107(4) มาบังคับใช้ ได้มี ส.ส. ซึ่งได้รับการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 และจะครบวาระในวันที่ 5 มกราคม 2548 ลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดิมไปสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองใหม่เป็นจำนวนมาก เพื่อให้มีเวลาในการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ครบเก้าสิบวันก่อนการเลือกสมัครรับเลือกตั้งครั้งใหม่

⁷¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). รัฐธรรมนูญน่ารู้. หน้า 122 .

โดยถือเอาช่วงเวลา ที่สภาผู้แทนราษฎรมีอายุไม่ถึง 180 วัน เป็นช่วงเวลาในการลาออกเพราะไม่ต้องเลือกตั้งใหม่ ซึ่งมี ส.ส. ที่ลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดิม แล้วไปสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่น จำนวน 46 คน ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 3

นอกจาก ส.ส. จะมีการย้ายพรรคการเมืองเป็นรายบุคคลแล้ว ยังปรากฏเหตุการณ์ย้ายพรรคการเมืองทั้งพรรค คือการยุบรวมพรรคไปรวมกับพรรคอื่น ถึง 5 พรรค คือ

- พรรคมวลชนยุบรวมกับพรรคความหวังใหม่ โดยพรรคความหวังใหม่เป็นพรรคการเมืองหลัก ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 6/2541

- พรรคเสรีธรรมยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย โดยพรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองหลัก ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 28/2544

- พรรคความหวังใหม่ยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย โดยพรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองหลัก ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 12/2545

- พรรคชาติพัฒนายุบรวมกับพรรคไทยรักไทย โดยพรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองหลัก ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 57/2547

- พรรคต้นตระกูลไทยยุบรวมกับพรรคชาติไทย โดยพรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองหลัก ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 3/2548

การย้ายพรรคการเมืองนอกจากจะเกิดจากความต้องการของ ส.ส. เองแล้ว พรรคการเมืองก็มีส่วนสำคัญยิ่งในการย้ายพรรคของ ส.ส. เพราะพรรคการเมืองทุกพรรคมีเป้าหมายที่สำคัญคือการชนะการเลือกตั้งเพื่อให้ได้เสียงส่วนใหญ่ในสภาซึ่งจะได้มีโอกาสจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศต่อไป พรรคการเมืองจึงต้องดำเนินการเพื่อให้ชนะการเลือกตั้งทุกวิถีทาง ซึ่ง จากสถิติ จะพบว่า ส.ส.เก่ามีโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้งในอัตราที่ค่อนข้างสูง ดังเช่น การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทย ได้เชิญ ส.ส. จากพรรคต่างๆ เข้ามาร่วมกับพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะการเชิญนักการเมืองกลุ่มวังน้ำเย็นเข้ามา⁷² ทำให้ ส.ส. ระบบเขต และ ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อของพรรคไทยรักไทย ที่ชนะการเลือกตั้งเป็น ส.ส. เก่าที่ย้ายมาจากพรรคการเมืองต่างๆ ที่ชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2539 จำนวนมากถึง 116 คน และพรรคประชาธิปัตย์ มี ส.ส.เก่าได้รับเลือกตั้งถึง 100 คน ส่วนพรรคการเมืองอื่นๆ ก็มีอดีต ส.ส. ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมาก⁷³ พรรคการเมืองต่างๆ จึงต้องดึง ส.ส. หรือ อดีต ส.ส. เข้ามาสังกัดพรรคของตนให้มากที่สุด และการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548

⁷² อุกฤษฏ์ ปีทมานันท์. (2547, กันยายน). “เงินและสาขาพรรค : อปลักษณะของพรรคการเมืองไทย.” มติชนสุดสัปดาห์, 24,1256. หน้า 19.

⁷³ อุกฤษฏ์ ปีทมานันท์. (2545). “โครงสร้างทางการเมืองไทย สถานภาพและปัญหา” ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคตการเมืองภาคประชาชน. หน้า 60.

พรรคการเมืองต่างๆ ได้พยายามรักษา ส.ส. ของตนไว้ และพยายามดึง ส.ส.จากพรรคอื่นเข้าไปสังกัดพรรคของตน โดยเฉพาะพรรคไทยรักไทย ที่มี ส.ส. ลาออกจากพรรคเดิมไปสังกัดมากที่สุด

จึงเห็นได้ว่าการย้ายพรรคของ ส.ส. เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในสังคมนการเมืองของไทยทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้จะมีการกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ก็ไม่อาจบังคับไม่ให้ ส.ส. ย้ายพรรคได้ การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าว จึงไม่สามารถป้องกันการย้ายพรรคของ ส.ส. ได้สมดังเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ดังปรากฏตามข้อเท็จจริงที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่การย้ายพรรคของ ส.ส. อาจลดน้อยลงได้ จากการพัฒนาความสัมพันธ์ของพรรคการเมืองกับสมาชิกพรรคการเมือง การให้โอกาสสมาชิกพรรคการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในพรรคการเมืองอย่างแท้จริงจนมีความรู้สึกผูกพันว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองที่จะต้องร่วมกันสร้างสรรค์ ไม่ใช่ผูกพันกันด้วยผลประโยชน์ส่วนตัว

4.2 ผลเสียจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 90 วัน

การบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อประชาชน พรรคการเมือง และระบบการเมืองของไทยหลายประการ กล่าวคือ

4.2.1 เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

ตามที่ได้ศึกษามาแล้วในบทที่ 2 ในเรื่องของสิทธิทางการเมือง ซึ่งรวมถึงสิทธิ ในการเลือกตั้งและสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างหนึ่งที่พัฒนามาจากสิทธิตามธรรมชาติ โดยถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประเภท status activus ซึ่งองค์การสหประชาชาติ ได้ให้การรับรองถึงการใช้สิทธิดังกล่าวไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ.2491 ข้อ 21 และในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ภาค 1 ข้อ 1 ว่าการใช้สิทธิในทางการเมืองจะต้องเป็นไปโดยเสรี และในหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งยึดหลักของสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค โดยเฉพาะการใช้สิทธิในการเลือกตั้งและการสมัครรับเลือกตั้งจะต้องมีความเสมอภาคกันและเป็นไปอย่างเสรีโดยจะต้องไม่มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ไว้ในมาตรา 107 โดยได้กำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับการเป็น

สมาชิกพรรคการเมืองไว้ (4) ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน และได้บัญญัติบทสนับสนุนกำหนดวิธีปฏิบัติให้สอดคล้องกับมาตรา 107 (4) ดังเช่น มาตรา 99 ที่กำหนดให้พรรคการเมืองเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อเพียงผู้เดียว และมาตรา 108 ที่กำหนดให้พรรคการเมืองส่งสมาชิกเข้าเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเพียงเขตละหนึ่งคน โดยมี พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 มาตรา 31 ที่กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตจะต้องยื่นหนังสือรับรองของหัวหน้าพรรคการเมืองว่าส่งสมาชิกผู้นั้นเข้าสมัครรับเลือกตั้ง

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 107 (4) มาตรา 99 มาตรา 108 และ พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 มาตรา 31 จะเห็นได้ว่าประชาชนจะสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ทั้งแบบบัญชีรายชื่อ และแบบแบ่งเขตเลือกตั้งได้ก็ต่อเมื่อได้สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน เพราะบทบัญญัติดังกล่าวไม่เปิดโอกาสให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อในการที่จะดำเนินการด้วยตนเอง เนื่องจากมาตรา 99 บังคับให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องเลือกจากบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้นเท่านั้น ผู้สมัคร ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อจึงต้องดำเนินการโดยผ่านทางพรรคการเมืองเท่านั้น เช่นเดียวกับการสมัคร ส.ส. ในแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ประชาชนก็ไม่สามารถใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ด้วยตนเองเช่นกัน แต่จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองและจะต้องได้รับความยินยอมจากพรรคการเมือง โดยผู้สมัครจะต้องมีหนังสือรับรองจากหัวหน้าพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกว่าส่งตนลงสมัคร ส.ส. ในเขตเลือกตั้งนั้นเท่านั้นจึงจะสมัครได้

จึงเห็นได้ว่า สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ทั้งในระบบบัญชีรายชื่อและในระบบแบ่งเขตเลือกตั้งซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพในทางการเมืองของประชาชนที่ควรใช้สิทธิได้โดยเสรีกลับถูกจำกัดโดยการบังคับให้ต้องสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ซึ่งหากไม่ดำเนินการให้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวก็จะไม่สามารถสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ได้

เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์การใช้สิทธิในทางการเมืองในบทที่ 2 ซึ่งถือว่าสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสิทธิในทางการเมือง และจัดเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงสิทธิเสรีภาพในทางการเมืองตามเอกสารสิทธิของสหประชาชาติ

คือ ปฎิญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ.2491 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ที่ได้บัญญัติรองรับสิทธิในทางการเมืองว่าพลเมืองจะต้องสามารถใช้สิทธิ ในทางการเมืองได้อย่างเสรี การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มี บทบัญญัติให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งเพียงพรรคเดียวนับ ถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 90 วัน ซึ่งทำให้ประชาชนที่ไม่ได้เป็น สมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งครบ 90 วัน หรือเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับ เลือกตั้งครบ 90 วันแล้ว แต่พรรคการเมืองไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้งไม่สามารถสมัครรับเลือกตั้งได้ เพราะอำนาจในการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นของพรรคการเมือง จึงเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้น พื้นฐานของประชาชน

บทบัญญัติที่เป็นการจำกัดสิทธิในทางการเมืองดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ การใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะพิจารณาจาก หลักเกณฑ์ที่ Austin Ranney ได้ วางไว้ว่า ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนย่อมมีสิทธิและมีโอกาส ในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเสนอตัวเข้าสมัครรับเลือกตั้งหรือใช้สิทธิในการเลือกตั้ง โดยเท่าเทียมกัน หรือที่ สุขุม นวลสกุล ได้นำเสนอหลักประชาธิปไตยว่า การปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย จะต้องยึดหลักการสำคัญในเรื่องความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพที่ทุกคนจะต้องมี โดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิ เสรีภาพ ในการพูด การพิมพ์ และการโฆษณา เสรีภาพในการ นับถือศาสนา เสรีภาพในการสมาคมหรือรวมกลุ่ม สิทธิในทรัพย์สิน โดยในส่วนของความเสมอภาค ทางการเมืองนั้น ประชาชนจะต้องมีเสรีภาพและความเสมอภาคในการสมัครเข้ารับเลือกตั้งเมื่อมี คุณวุฒิ วิทยวุฒิ ครบถ้วนตามที่กำหนด โดยการเลือกตั้งนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมี สิทธิเสนอตัวเข้ารับเลือกตั้งโดยเสรี

ดังนั้น การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 107 (4) กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งแต่เพียง พรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน จึงเป็นบทบัญญัติที่ขัดกับหลัก สิทธิมนุษยชนที่ยอมรับให้สิทธิในทางการเมืองเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนและขัด กับหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าไปมี ส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเสรี การจำกัดสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของประชาชนโดยการ ให้อำนาจแก่พรรคการเมืองในการคัดเลือกและส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แต่เพียงผู้เดียวโดยตัด สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของประชาชนด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง จึงเป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงอำนาจของรัฐในทางกฎหมายมหาชน รัฐย่อมมีอำนาจออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เพื่อประโยชน์สาธารณะแต่การออกกฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องพิจารณาถึงทฤษฎีพื้นฐาน 2 ทฤษฎีคือ⁷⁴

(1) ทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพอย่างสัมบูรณ์ (die absolute Wesensgehalttheorie) ซึ่งเห็นว่าไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใดไม่ว่าจะทำอะไรละเมิดสาระสำคัญแห่งสิทธิได้ เป็นการคุ้มครองขั้นต่ำสุดต่อแก่นของสิทธิอันถือว่าเป็นหัวใจของสิทธินั้นๆ ตามแนวความคิดนี้ได้แยกเขตแดนของสิทธิออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นส่วนที่รัฐอาจเข้าไปกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานได้ ส่วนที่ 2 คือส่วนที่เป็นแก่นของสิทธิหรือเป็นหัวใจของสิทธินั้นๆ รัฐไม่อาจล่วงล้ำเข้าไปได้ การคุ้มครองเช่นนี้ถือว่าเป็นการคุ้มครองอย่างสัมบูรณ์ ซึ่งโดยสรุปจากทฤษฎีนี้เห็นว่าไม่มีวัตถุในทางกฎหมายอื่นใดที่จะมีคุณค่าสูงกว่าสาระสำคัญแห่งสิทธิขั้นพื้นฐานจึงต้องมีการคุ้มครองอย่างสัมบูรณ์

(2) ทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างสัมพัทธ์ (die relative wesensgehalttheorie) เห็นว่าไม่ควรมีสิ่งใดที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างสัมบูรณ์ ในกรณีที่มีเหตุผลที่เหนือกว่าที่เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ภายใต้พฤติกรรมดังกล่าวจึงควรที่จะอนุญาตให้มีการกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานได้ โดยนำหลักความได้สัดส่วนมาพิจารณา

หลักความได้สัดส่วน ตามหลักกฎหมายมหาชนเยอรมัน ถือเป็นหลักกฎหมายมหาชนทั่วไปในทางกฎหมายที่มีพื้นฐานมาจากหลักความยุติธรรม⁷⁵ โดยมีสาระสำคัญว่ารัฐนั้นมีสิทธิที่จะจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้เท่าที่เป็นความจำเป็นเท่านั้น⁷⁶ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาที่ถือเป็นสาระสำคัญอยู่ 3 ประการคือ⁷⁷

(1) หลักความเหมาะสม คือมาตรการที่อาจทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ มาตรการอันใดอันหนึ่งจะเป็นมาตรการที่ไม่เหมาะสมหากมาตรการนั้นไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายได้

⁷⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2541, พฤษภาคม-สิงหาคม). “หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่.” วารสารกฎหมายปกครอง, 17,2. หน้า 49.

⁷⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2542, พฤษภาคม-สิงหาคม). “หลักความได้สัดส่วนตามหลักกฎหมายเยอรมันและฝรั่งเศส.” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, 1, 2. หน้า 40.

⁷⁶ แหล่งเดิม. หน้า 44.

⁷⁷ แหล่งเดิม. หน้า 46-54.

(2) หลักความจำเป็น คือมาตรการหรือวิธีการที่เหมาะสมที่ก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดเท่านั้นที่เป็นมาตรการที่จำเป็น ซึ่งอธิบายในเชิงปฏิเสธได้ว่า ความจำเป็นของมาตรการใด มาตรการหนึ่งนั้นไม่มีอยู่หากการบรรลุเป้าหมายเดียวกันนั้นหรือบรรลุเป้าหมายที่ดีกว่าสามารถจะกระทำได้โดยวิธีการหรือมาตรการอื่นที่แทรกแซงหรือก่อให้เกิดผลกระทบที่น้อยกว่า

(3) หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ มีหลักการว่ามาตรการอันใดอันหนึ่งจะต้องไม่อยู่นอกเหนือขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการดังกล่าวกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรืออาจกล่าวในเชิงบอกเล่าได้ว่ามาตรการอันใดอันหนึ่งจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างวิธีการกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งประโยชน์ที่ได้จากมาตรการดังกล่าวจะต้องมีน้ำหนักมากกว่าผลเสียที่เกิดขึ้นจากมาตรการดังกล่าว

สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. นั้นเป็นบันไดขั้นแรกที่จะก้าวไปสู่การมีบทบาทในฐานะผู้แทนและถือเป็นลักษณะและวิธีการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในสาระสำคัญ⁷⁸ หากมีการจำกัดสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งเสียแล้ว ก็ย่อมไม่มีโอกาสในการที่จะได้เป็น ส.ส. การจำกัดสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งจึงเป็นการจำกัดสิทธิในส่วนที่เป็นสาระสำคัญหรือแก่นของสิทธิในทางการเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพอย่างสมบูรณ์การจำกัดสิทธิในการเลือกตั้งจึงเป็นการจำกัดสิทธิในสาระสำคัญที่ถือเป็นแก่นของการใช้สิทธิในทางการเมืองจึงไม่สามารถกระทำได้ และเมื่อพิจารณาตามทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างสัมพัทธ์ ซึ่งถือว่ารัฐสามารถที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานในสาระสำคัญได้แต่จะต้องเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน ซึ่งเมื่อนำหลักเกณฑ์ตามมาตรา 107(4) มาพิจารณากับหลักความได้สัดส่วนจะพบว่า ในหลักการย่อยของหลักความได้สัดส่วนคือหลักความเหมาะสมที่มุ่งถึงความสำเร็จหรือการบรรลุเป้าหมายของมาตรการ จะพบว่าเจตนารมณ์หรือเป้าหมายของการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน คือการป้องกันไม่ให้ ส.ส. ย้ายพรรค นั้น ไม่สามารถบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้เพราะยังมีการย้ายพรรคเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มาตรการดังกล่าวจึงขัดกับหลักความเหมาะสมเพราะเป็นมาตรการที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้

⁷⁸ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์. (2547). “โครงสร้างและกลไกในรัฐธรรมนูญกับอำนาจของนายกทักษิณ.” *รัฐันทักษิณ 2*. หน้า 289.

ดังนั้น การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน เมื่อพิจารณาจากหลักของสิทธิมนุษยชน ซึ่งได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติว่าสิทธิในทางการเมืองพลเมืองจะต้องสามารถใช้สิทธิได้โดยเสรี หรือเมื่อพิจารณาจากหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือหลักว่าคนสัญชาติของรัฐทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐได้ หรือเมื่อพิจารณาจากทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพอย่างสัมบูรณ์ และทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างสัมพัทธ์ จะพบว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เพราะการตัดสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งไม่สามารถกระทำได้⁷⁹ เนื่องจากการจำกัดลักษณะและวิธีการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสาระสำคัญ⁸⁰

4.2.2 ทำให้เกิดผลกระทบต่อการใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.

จากการศึกษาในข้อ 2.1 พบว่าการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน แต่ในขณะที่เดียวกันบทบัญญัติดังกล่าวก็ยังมีผลกระทบต่อการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของบุคคลที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเช่นเดียวกัน

4.2.2.1 หลักเกณฑ์และวิธีการในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.

การสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. มีหลักเกณฑ์และวิธีการตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นกรอบหลักในการปฏิบัติ แต่ในขณะที่เดียวกันพรรคการเมืองเองก็มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งไว้ตามข้อบังคับของพรรคการเมือง ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

4.2.2.1.1 หลักเกณฑ์การส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 99 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อไว้ ดังนี้

“ มาตรา 99 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนน เลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น โดยให้เลือกบัญชีรายชื่อใดบัญชีรายชื่อหนึ่งเพียงบัญชีเดียวและให้ถือเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง

⁷⁹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. เล่มเดิม. หน้า 48 .

⁸⁰ วรเจตน์ ภาคีรัตน์. หน้าเดิม.

บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งตามพรรคหนึ่ง ให้พรรคการเมืองจัดทำขึ้นพรรคละหนึ่งบัญชี ไม่เกินบัญชีละหนึ่งร้อยคน และให้ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนวันเปิดสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

รายชื่อของบุคคลในบัญชีรายชื่อตามพรรคหนึ่งจะต้อง

- (1) ประกอบด้วยรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่างๆ อย่างเป็นธรรม
- (2) ไม่ซ้ำกับบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองอื่นจัดทำขึ้นและไม่ซ้ำกับรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามมาตรา 102 และ
- (3) จัดทำรายชื่อเรียงตามลำดับหมายเลข”

ตามมาตรา 99 เป็นการกำหนดให้พรรคการเมืองเท่านั้นที่สามารถส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อและส่งได้ไม่เกินพรรคละ 1 บัญชีรายชื่อ ซึ่งบัญชีรายชื่อจะต้องไม่ซ้ำกับบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองอื่นจัดทำขึ้น และไม่ซ้ำกับผู้สมัครแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อเป็นสิทธิของพรรคการเมืองแต่เพียงผู้เดียวประชาชนไม่มีสิทธิที่จะเสนอตัวเองเข้าสมัครรับเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อได้ถึงแม้ว่าจะมีบัญชีรายชื่อบุคคลที่จะสมัครรับเลือกตั้งอยู่ก็ตาม

สำหรับการส่งผู้สมัครแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 108 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ ไว้ดังนี้

“มาตรา 108 พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งใด จะส่งได้คนเดียวในเขตเลือกตั้งนั้น”

หลักเกณฑ์ตามมาตรา 108 ซึ่งกำหนดให้พรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เพียงเขตละ 1 คน ซึ่งถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ปกติที่ควรจะเป็นเช่นนั้น แต่ในทางปฏิบัติก่อให้เกิดปัญหากับผู้สมัคร ส.ส. ไม่น้อยเพราะพรรคการเมืองมักจะประกาศรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในช่วงใกล้เลือกตั้ง ทำให้ผู้ที่ต้องการสมัครรับเลือกตั้งแต่ไม่ได้รับการคัดเลือกจากพรรคการเมือง ไม่สามารถที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งได้อีกเพราะหากจะไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งก็จะขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107 (4)

4.2.2.1.2 หลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคการเมือง

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 ไม่ได้กำหนดถึงวิธีการคัดเลือก

ผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไว้โดยตรง มีเพียงแต่มาตรา 47 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดให้การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรรคการเมือง ต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของพรรคการเมืองก็น่าจะยึดถือหลักเกณฑ์ตามมาตรา 47 วรรคสอง แต่ บุญศรี มีวงศ์โหมย ได้ให้ความเห็นว่าหลักความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรคการเมืองที่กล่าวถึงนี้ก็ยังมิได้ครอบคลุม ไปถึงกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของความเป็นพรรคการเมืองซึ่งผูกขาดการส่งคนเข้าสมัครรับเลือกตั้ง นั่นคือ ขั้นตอนการพิจารณาว่าพรรคจะส่งบุคคลใดเข้าสมัครรับเลือกตั้งและขั้นตอนการจัดทำบัญชีรายชื่อของบุคคลที่พรรคจะส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อ⁸¹

เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคการเมืองไว้ การคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. จึงเป็นไปตามข้อกำหนดของพรรคการเมืองนั้นๆ แต่ส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในอำนาจการตัดสินใจของคณะกรรมการบริหารพรรคโดยไม่ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือกจากระดับล่างคือ สมาชิกพรรคในแต่ละเขตเลือกตั้งหรือสาขาพรรคแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากข้อกำหนดของพรรคการเมืองต่างๆ ซึ่งจะนำมาเสนอเพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัย จำนวน 3 พรรค คือ

(1) การคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส.ของพรรคไทยรักไทย

การคัดเลือกบุคคลเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของพรรคไทยรักไทย ตามข้อบังคับของพรรคไทยรักไทย พ.ศ.2541 (ฉบับแก้ไขเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 1 พ.ศ.2541) ข้อ 96 กำหนดให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการบริหาร โดยคณะกรรมการบริหารอาจแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยความสะดวกการเลือกตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ เสนอชื่อบุคคลที่จะส่งลงสมัครรับเลือกตั้ง ให้คณะกรรมการบริหารพิจารณาแต่อำนาจในการชี้ขาดว่าจะคัดเลือกบุคคลใดเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นอำนาจของคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการบริหารอาจคัดเลือกบุคคลอื่นที่นอกเหนือไปจากที่คณะกรรมการอำนวยความสะดวกเลือกตั้งเสนอชื่อมาก็ได้ ตามข้อ 97

(2) การคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคประชาธิปัตย์

การคัดเลือกบุคคลเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของพรรคประชาธิปัตย์ นั้น ตามข้อบังคับของพรรคประชาธิปัตย์ ข้อ 69 กำหนดให้คณะผู้บริหารพรรคเป็นผู้พิจารณาเสนอชื่อบุคคลต่อคณะกรรมการบริหารเพื่อคัดเลือกลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. โดยให้การตัดสินใจของคณะกรรมการบริหารพรรคที่คัดเลือกบุคคลใดลงสมัครรับเลือกตั้งให้ถือเป็นที่สุด ซึ่งสมาชิกต้อง

⁸¹ บุญศรี มีวงศ์โหมย ข เล่มเดิม. หน้า 5.

เคารพมติของคณะกรรมการบริหารพรรคเกี่ยวกับการคัดเลือกผู้ที่พรรคจะส่งลงสมัครรับเลือกตั้งตามข้อบังคับพรรคข้อ 71 และสมาชิกจะสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการบริหารพรรค ตามข้อบังคับพรรคข้อ 72

(3) การคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคชาติไทย

การคัดเลือกบุคคลเพื่อสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.ของพรรคชาติไทย ตามข้อบังคับของพรรคชาติไทย ข้อ 28 และข้อ 29 กำหนดให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการบริหาร โดยให้คณะกรรมการบริหารแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการเลือกตั้งเพื่อพิจารณาถ้อยแถลงคัดเลือกรับเลือกสมาชิกเพื่อสมัครรับเลือกตั้ง โดยคณะกรรมการอำนวยการเลือกตั้งจะต้องเสนอรายชื่อผู้ที่เหมาะสมต่อคณะกรรมการบริหารเพื่อพิจารณาชี้ขาด

จะเห็นได้ว่าหลักในการคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคการเมืองไทยโดยทั่วไปให้อำนาจเบ็ดเสร็จแก่คณะกรรมการบริหารพรรคตามข้อบังคับของพรรคการเมือง โดยไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคการเมืองต่างๆ ไปเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดเลือกและร่วมตัดสินใจแต่อย่างใดและในสภาพความเป็นจริงคณะกรรมการบริหารพรรค จะให้ความสำคัญกับโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้งเป็นพื้นฐานซึ่งคะแนนนิยมของผู้สมัคร ส.ส. จะเกิดขึ้นจากคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครแต่ละรายมากกว่าจะเกิดจากพรรคหรือกลไกของพรรค โดยที่พรรคการเมืองไม่ได้คำนึงถึงคุณสมบัติอื่นของผู้สมัคร เช่น ความรู้ความสามารถและที่สำคัญที่สุด คือ ไม่ได้คำนึงถึงความศรัทธาในอุดมการณ์ของพรรค⁸² ซึ่งจากการศึกษาของ กนก วงศ์ตระหง่าน พบว่าพรรคการเมืองส่วนใหญ่จะคัดเลือกผู้สมัครด้วยหลักเกณฑ์ 3 ด้าน คือ

1. โอกาสที่จะชนะการเลือกตั้งโดยพิจารณาจากชื่อเสียงและฐานเสียงเป็นสำคัญ
2. การเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นโดยพิจารณาจากความประพฤติและอาชีพ
3. ความพร้อมที่จะช่วยเหลือตัวเองในการเลือกตั้ง โดยพิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเงิน⁸³

4.2.2.1.3 วิธีการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.

(1) การสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ

⁸² กนก วงศ์ตระหง่าน ข (2530) การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร. หน้า 102-103.

⁸³ กนก วงศ์ตระหง่าน ก เล่มเดิม. หน้า 180-183.

มาตรา 35-37 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ โดยกำหนดให้พรรคการเมืองจะต้องเสนอบัญชีรายชื่อเพื่อสมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ โดยบัญชีรายชื่อจะต้องประกอบด้วยรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่างๆ อย่างเป็นธรรม และจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหลักฐานโดยชัดแจ้งจากบุคคลนั้น และบุคคลดังกล่าวต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่จะเสนอรายชื่อเพียงพรรคเดียว และจะต้องจัดเรียงลำดับของผู้สมัครตามลำดับหมายเลข ซึ่งเมื่อพรรคการเมืองได้ยื่นบัญชีรายชื่อผู้สมัครพร้อมหนังสือยินยอมของผู้สมัครและหลักฐานอื่นๆ ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องทำการตรวจสอบหลักฐานการสมัคร คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้สมัคร เพื่อที่จะประกาศรายชื่อพรรคการเมืองและรายชื่อผู้สมัครแบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นๆ ต่อไป

(2) การสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

มาตรา 31 และ 32 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง โดยได้กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องยื่นใบสมัคร พร้อมหนังสือรับรองของหัวหน้าพรรคการเมืองว่าส่งสมาชิกผู้นั้นเข้าสมัครรับเลือกตั้งพร้อมหลักฐานการสมัครอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด โดยกำหนดให้ผู้ดำเนินการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งต้องตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัคร และสอบสวนว่าผู้สมัครมีสิทธิที่จะสมัครรับเลือกตั้งหรือไม่

4.2.2.2 ผลกระทบต่อการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของบุคคลที่เป็น ส.ส. อยู่ก่อนแล้ว

บทบัญญัติในการบังคับให้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น เป็นบทบัญญัติที่ทำให้เกิดข้อจำกัดในการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของบุคคลที่เป็น ส.ส. อยู่ก่อนแล้ว เนื่องจาก บุคคลซึ่งเป็น ส.ส. อยู่แล้วไม่อาจสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่นได้เว้นแต่จะลาออกจากการเป็น ส.ส. ก่อนครบกำหนดวาระและสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นก่อนวันสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วันเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหมดอายุลง รัฐธรรมนูญฯ กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายในกำหนด 45 วัน นับแต่วันที่สภาผู้แทนราษฎรหมดวาระลง ซึ่งหาก ส.ส. อยู่จนครบวาระก็ไม่สามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองใหม่ได้ครบ 90 วัน ก็จะทำให้ขาดคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. หรือในกรณีที่มีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งจะต้องมีการเลือกตั้งใหม่ภายในกำหนด 60 วันนับแต่วันยุบสภา ส.ส. ก็ไม่อาจย้าย

พรรคได้เพราะหากย้ายพรรคไปก็จะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ไม่ครบ 90 วัน เช่นเดียวกับกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหมดอายุลง

ภายใต้บทบังคับของรัฐธรรมนูญผู้ที่เป็น ส.ส. อยู่ก่อนแล้ว มีโอกาสที่จะย้ายไปสมัคร ส.ส. ในนามของพรรคการเมืองอื่นได้กรณีเดียวคือการลาออกจากพรรคการเมืองก่อนการสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน เพื่อไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ ซึ่งหากลาออกในขณะที่สภาผู้แทนราษฎรมีอายุเกินกว่า 180 วัน ก็จะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่เป็นการเลือกตั้งซ่อม ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก และ ส.ส. ที่ลาออกไป ก็จะไม่สามารถสมัครรับเลือกตั้งซ่อมได้ เพราะขาดคุณสมบัติการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง 90 วัน ซึ่งจะทำให้ในเขตพื้นที่นั้นมีบุคคลอื่นเป็น ส.ส. จึงยอมเป็นการเสี่ยงต่อการได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาใหม่ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปแต่หากลาออกในขณะที่ สภาผู้แทนราษฎรมีอายุไม่ถึง 180 วัน ก็ไม่ต้องทำการเลือกตั้งซ่อม แต่จะทำให้ ส.ส. ในสภามีจำนวนน้อยลงเกิดช่องว่างเป็นสุญญากาศทางการเมืองทำให้ ขาด ส.ส. ที่จะปฏิบัติหน้าที่นิติบัญญัติในช่วงระยะเวลาดังกล่าว⁸⁴ และหากมีการลาออกกันมากก็อาจทำให้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่บางอย่างได้ เช่นกรณีของพรรคฝ่ายค้านอาจมีเสียงไม่เพียงพอที่จะดำเนินการในบางเรื่อง เช่น การยื่นถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการระดับสูง ดังเช่น ที่พรรคประชาธิปัตย์ ประสพอยู่ในช่วงก่อนการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 เนื่องจากมี ส.ส. ลาออกไปหลายคน อีกทั้งการที่ ส.ส. จะลาออกจากพรรคการเมืองเดิมไปสังกัดพรรคการเมืองใหม่ เพื่อจะสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองใหม่ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ก็มีความยุ่งยากในการกำหนดเวลาในการลาออกที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่อสภา และตนเองได้ประโยชน์ที่สุดเพราะกรณีที่มีการยุบสภา ส.ส. ก็จะไม่ทราบล่วงหน้าว่าจะมีการยุบสภาเมื่อไหร่จึงไม่สามารถกำหนดวันที่จะลาออกล่วงหน้าหรือกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหมดวาระลงการจะลาออกก่อนก็ไม่แน่นอนว่าจะมีการเลือกตั้งในวันไหนจนกว่าจะมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้ง หรือหากลาออกจากสมาชิกพรรคการเมืองเดิมก่อนสภามหาพรรคฯ ถ้าหากการลาออกดังกล่าวทำให้เกิดความเสียหายทางการเมืองแก่พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล นายกรัฐมนตรีก็อาจตัดสินใจยุบสภาเสียก็ได้ซึ่งจะทำให้ ส.ส. ดังกล่าวไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเพราะยังเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ไม่ครบ 90 วัน ดังเช่นที่นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้ให้สัมภาษณ์แก่นักข่าวว่า

⁸⁴ ดวงรัตน์ เล้าหัดทองพยูริ. (2547). “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 : การกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ตนสังกัด ไม่น้อยกว่า 90 วัน นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง.” รัฐสภาสาร, 52, 10. หน้า 65.

“อยากฝากถึงผู้ที่ย้ายพรรคจะต้องระมัดระวังเรื่อง 90 วัน คนที่ย้ายไปอยู่กับนายฯ อาจไม่เป็นไร แต่คนที่ย้ายออกจากพรรคไทยรักไทยจะไม่มีหลักประกัน เพราะไม่รู้ว่านายจะยุบสภาวันไหน”⁸⁵

แต่ในขณะเดียวกัน ส.ส. ที่ไม่ต้องการย้ายพรรคแต่ต้องการสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองเดิมก็ไม่มีหลักประกันว่า ส.ส. ผู้นั้นจะได้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. เพราะอำนาจในการตัดสินใจส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของพรรคการเมืองขึ้นอยู่กับมติของคณะกรรมการบริหารพรรค สมาชิกพรรคไม่มีบทบาทในการเสนอรายชื่อ และไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแต่อย่างใด ซึ่งหากพรรคการเมืองตัดสินใจที่จะไม่ส่งบุคคลใดลงสมัครรับเลือกตั้งในช่วงระยะเวลา 90 วัน ก่อนวันรับสมัครเลือกตั้ง ส.ส. ผู้นั้นก็จะไม่สามารถสมัครรับเลือกตั้งได้

ด้วยหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ตามมาตรา 107 (4) ประกอบกับการกำหนดระยะเวลาในการเลือกตั้งใหม่ภายใน 45 วันในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหมดวาระ และภายใน 60 วัน ในกรณีที่มีการยุบสภา ทำให้เป็นอุปสรรคในการย้ายพรรคของ ส.ส. และทำให้ ส.ส. ไม่มีหลักประกันความแน่นอนในการที่จะได้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งต่อไปแม้จะเป็นการสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคการเมืองเดิมก็ตาม

4.2.2.3 ผลกระทบต่อการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของประชาชนทั่วไป

บทบัญญัติ มาตรา 107 (4) นอกจากจะมีผลกระทบต่อการใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของบุคคลที่เป็น ส.ส. อยู่ก่อนแล้ว ประชาชนทั่วไป ที่ต้องการสมัครรับเลือกตั้งก็ต้องได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้เป็น ส.ส. ก็จะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน เช่นเดียวกับ ส.ส. ทั้งๆ ที่สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนย่อมมีสิทธิเสนอตัวเข้ารับการเลือกตั้งโดยเสรี การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง จึงเป็นการไม่เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ แต่ไม่มีความศรัทธาในพรรคการเมืองที่มีอยู่หรือไม่ต้องการให้มีการครอบงำการปฏิบัติหน้าที่จากพรรคการเมือง ไม่สามารถเสนอตัวเข้าสมัครรับเลือกตั้งได้ ซึ่งในข้อนี้อาจมีข้อโต้แย้งว่าตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 กำหนดให้การจัดตั้งพรรคการเมืองสามารถกระทำได้ง่าย แต่ใน

⁸⁵ “ระวังยุบสภาก่อน 90 วัน.” (2547,11 กรกฎาคม). ไทยรัฐ. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2547, จาก

ข้อเท็จจริงแล้วการจัดตั้งพรรคการเมืองสามารถกระทำได้ง่ายในขั้นตอนแรกคือการมีสมาชิกเพียง 15 คน แต่ในขั้นตอนถัดไป ก็คือการจัดหาสมาชิกให้ครบ 5,000 คน และมีสาขาของพรรคการเมือง ทุกภาคอย่างน้อยภาคละ 1 สาขา รวมถึงการดำเนินการต่างๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ นับเป็น ขั้นตอนที่ย่างยากพอสมควร ซึ่งจะเห็นได้จากกรณีที่ มีพรรคการเมืองถูกยุบพรรคเพราะไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดของกฎหมายไปเป็นจำนวนมาก โดยในระหว่างปี พ.ศ.2541 ถึงปี พ.ศ.2546 ศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองไปแล้วจำนวน 55 พรรค⁸⁶ ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ที่เห็นว่า พรรคการเมืองจะประสบความสำเร็จได้ก็แต่โดยการสนับสนุนจากกลุ่มทุนเป็นสำคัญ พรรคการเมืองที่ไม่มีกลุ่มทุนหนุนหลังย่อมไม่อาจประสบความสำเร็จบนเวทีการเมืองไทยได้⁸⁷ ดังนั้นข้อกำหนดดังกล่าวจึงเป็นปัญหา อุปสรรค สำหรับผู้มีความรู้ความสามารถที่จะเสนอตัวเข้ารับสมัครเลือกตั้ง

ถึงแม้ว่าประชาชนจะยอมเข้าสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองก็ตาม แต่สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของประชาชนก็ยังตกอยู่กับการตัดสินใจของพรรคการเมืองเช่นเดียวกับผู้ที่เป็น ส.ส.อยู่ก่อน เพราะหากถึงเวลาสมัครรับเลือกตั้งแล้วพรรคการเมืองไม่ส่งผู้นั้นสมัครรับเลือกตั้ง บุคคลผู้นั้นก็ย่อมหมดสิทธิที่จะใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งเพราะไม่สามารถสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้ครบ 90 วัน หรือในกรณีที่มีการยุบสภาประชาชนที่ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไว้ก่อน หรือเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่ครบ 90 วันนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งก็ย่อมหมดโอกาสที่จะสมัครรับเลือกตั้งเช่นกัน

บทบัญญัติในมาตรา 107 (4) มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันไม่ให้ ส.ส.ย้ายพรรค โดยในการประชุมของ สภาาร่างรัฐธรรมนูญ ไม่มีการพูดถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนที่ไม่ได้เป็น ส.ส. ในกรณีนี้เลย แต่บทบัญญัตินี้กลับมีผลกระทบต่อการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของประชาชนโดยทั่วไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4.2.2.4 ผลกระทบต่อบุคคลที่พรรคการเมืองไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้ง

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. เป็นอำนาจโดยเด็ดขาดของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือผู้มีอำนาจอิทธิพลในพรรคการเมือง สมาชิกพรรคการเมืองมีโอกาสน้อยมากที่จะมีสิทธิมีเสียงในการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง และจากการสังเกต

⁸⁶ ปัญญา อุดชาชน. (2547,ตุลาคม). “ศาลรัฐธรรมนูญกับการยุบพรรคการเมือง.” รัฐสภาสาร. 52,10. หน้า 50-51.

⁸⁷ วรเจตน์ ภาคีรัตน์. เล่มเดิม. หน้า 289.

การณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 พรรคการเมืองจะประกาศรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับวันสมัครรับเลือกตั้ง ด้วยเหตุผลบางประการ เช่น ยังไม่อาจตกลงกันได้ว่าจะส่งผู้ใดลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือเพื่อความได้เปรียบทางการเมือง หรือเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ที่พรรคไม่ส่งลงสมัครลาออกไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่น ซึ่งผลดังกล่าวย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อสมาชิกของพรรคที่ประสงค์จะสมัครรับเลือกตั้ง เพราะไม่สามารถไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นให้มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกได้ครบ 90 วัน ดังเช่นกรณีของ พ.ต.ท.สมศักดิ์ สุวรรณวงศ์ ซึ่งได้รับการวางตัวให้เป็นผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคมหาชนในเขตเลือกตั้งที่ 3 จังหวัดฉะเชิงเทรา โดย พ.ต.ท.สมศักดิ์ ได้ลาออกจากราชการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2547 และทำงานการเมืองมาตลอด แต่เมื่อถึงวันที่ 5 มกราคม 2548 กลับได้รับแจ้งจากพรรคมหาชนว่าจะไม่ส่งตนลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งทำให้ พ.ต.ท.สมศักดิ์ หหมดโอกาสที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนั้น⁸⁸ เนื่องจากพรรคได้แจ้งว่าจะไม่ส่งสมัครรับเลือกตั้งในระยะเวลากระชั้นชิด ทำให้ไม่สามารถสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้ทันก่อนการสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน

ในกรณีที่เกี่ยวข้องกันคือกรณีของพรรคคนตระกูลไทย ซึ่งได้ร่วมกับพรรคชาติไทยในระยะเวลา 90 วัน ก่อนวันสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ทำให้สมาชิกพรรคคนตระกูลไทยที่ประสงค์จะลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคคนตระกูลไทย ไม่สามารถสมัครรับเลือกตั้งได้เพราะไม่สามารถไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้ทันภายในกำหนด 90 วัน นับถึงวันสมัครรับเลือก

ดังนั้น บทบัญญัติ ตามมาตรา 107(4) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน จึงส่งผลกระทบทำให้ประชาชนที่ต้องการจะสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ในนามพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่พรรคการเมืองนั้นไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้งโดยแจ้งให้ทราบภายในระยะเวลา 90 วันก่อนการสมัครรับเลือกตั้ง จะทำให้ไม่สามารถไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้ครบ 90 วันก่อนวันสมัครรับเลือกตั้ง

4.2.3 ทำให้ ส.ส.ขาดความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่

รัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดบทบาทของประชาชนในการใช้อำนาจอธิปไตยไว้ใน 3 รูปแบบ คือ หลักการประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ซึ่งเป็นกร

⁸⁸ “มหาชนมาแปลก-ค่าพรรคตัวเอง.” (2548,11 มกราคม). มติชน. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2548, จาก <http://www.matichon.co.th/matichon>.

มอบอำนาจหน้าที่บางส่วนของคนให้ผู้แทนทางการเมืองใช้อำนาจแทน หลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participate Democracy) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมในทุกระดับ ทั้งระดับบริหาร นิติบัญญัติหรือการกำหนดนโยบาย และ ประชาธิปไตยแบบทางตรง (Direct Democracy) ซึ่งเป็นกรให้อำนาจประชาชนสามารถเข้าถึงอำนาจทางการเมืองได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านตัวแทนทางเดียวเหมือนในอดีต⁸⁹

การใช้อำนาจธิปไตยของประชาชนในรูปแบบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และ ประชาธิปไตยแบบทางตรง ในขณะที่เป็นเพียงหลักการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญที่ยังไม่มีความชัดเจนในทางปฏิบัติ ยังต้องมีการออกกฎหมายรองรับเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติจริงและการใช้อำนาจดังกล่าวก็ไม่ใช่อำนาจที่แท้จริงของประชาชน เพราะเป็นเพียงอำนาจในการริเริ่มแต่อำนาจในการตัดสินใจที่แท้จริงกลับไปอยู่กับองค์กรอื่นๆ ตามกฎหมายและประชาชนเองก็ยังไม่ให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าวน้อย แต่ในส่วนของประชาธิปไตยแบบตัวแทน ซึ่งดำเนินการโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ส.ส. เพื่อเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชนนั้น ส.ส.จะต้องมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปเพื่อประโยชน์โดยรวมของประชาชน ไม่ตกอยู่ในอาณัติของผู้ใด

4.2.3.1 อำนาจหน้าที่ของ ส.ส.

การปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา ส.ส. มีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญหลายประการ คือ

4.2.3.1.1 อำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของ ส.ส. ไว้หลายประการ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

(1) หน้าที่ในทางนิติบัญญัติ คือหน้าที่ในการเสนอร่างกฎหมาย และหน้าที่ในการพิจารณาร่างกฎหมาย ซึ่งถือเป็นหน้าที่สำคัญของ ส.ส. ที่จะต้องพิจารณาถึงผลประโยชน์และความต้องการของประชาชน ดังเช่น

- การเสนอและการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 169 มาตรา 174-176

⁸⁹ สุริยะใส กตะศิลา. (2545). “การเมืองแบบใหม่การเมืองภาคประชาชน.” ความทรงจำเดือน พฤษภาคม กับอนาคตการเมืองภาคประชาชน. หน้า 31-32.

- พิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดิน ตาม
มาตรา 179-180

- ยื่นเสนอและพิจารณาผู้คดีแก้ไขรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 313

- การเข้าชื่อกันเพื่อเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ
หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 226

(2) หน้าที่ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน การตรวจสอบ ดูแล
และควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร เป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทาง
อำนาจระหว่าง ฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นการตรวจสอบและคานการใช้อำนาจ
ของฝ่ายบริหารตาม หลักการ ของระบบรัฐสภา ซึ่งสามารถกระทำได้โดย

- การตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องงานเกี่ยวกับหน้าที่ ตามมาตรา 183 ,
184

- การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี ตามมาตรา
185

- การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล ตามมาตรา 186

- การตั้งคณะกรรมการวิสามัญ ขึ้นมาสอดส่องดูแลการทำงานของ
รัฐบาล และการควบคุมการใช้เงินหรือการอนุมัติงบประมาณ ตามมาตรา 189

(3) หน้าที่ในการให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่างๆ ได้แก่การอนุมัติพระ
ราชกำหนด การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การสืบราชสันตติวงศ์
และการให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม ตลอดจนการเลือกผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรี

(4) อำนาจหน้าที่ในการเสนอถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือ
ข้าราชการระดับสูง

- การเข้าชื่อกันเพื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาว่ากรรมการการเลือกตั้งคน
ใดคนหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 137 หรือกระทำการอันต้องห้ามตาม
มาตรา 139 เพื่อให้ประธานรัฐสภาส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่ากรรมการการ
เลือกตั้งผู้นั้นพ้นตำแหน่งหรือไม่ ตามมาตรา 142

- การเข้าชื่อกัน เพื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติผู้ใดกระทำการขาดความเที่ยงธรรม จงใจฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายหรือมีพฤติกรรมที่เป็นการเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่งอย่างร้ายแรงและขอให้วุฒิสภามีมติให้พ้นจากตำแหน่ง ตามมาตรา 299

- การเข้าชื่อเพื่อร้องขอต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ใดร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ โดยให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ตามมาตรา 300

- การเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการระดับสูง ว่าผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ออกจากตำแหน่ง ตามมาตรา 304

4.2.3.1.2 อำนาจหน้าที่โดยทั่วไปตามธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติ นอกจากอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจและการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนของปวงชนชาวไทยแล้ว ส.ส. ก็ยังมีหน้าที่ที่เกิดจากธรรมเนียมและประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังเช่น⁹⁰

- การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อเป็นแหล่งสะท้อนถึงความทุกข์ยากของประชาชนเพื่อนำเสนอให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องทราบ

- การติดตามข่าวสารเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชนทั่วประเทศ และการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

- การเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านความประพฤติ ค่านิยม และการปฏิบัติตน เพื่อให้เกิดความรักศรัทธา อันดีงามต่อประชาชน

การปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. ในฐานะของผู้แทนปวงชนชาวไทย ถือเป็นปฏิบัติหน้าที่แทนปวงชนชาวไทยทั้งประเทศ จึงเป็นอำนาจหน้าที่ที่จะต้องมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่โดยยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก การตัดสินใจในทางการเมืองเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่

⁹⁰มานิตย์ จุมปา. (2541). “อำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่.” รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่. หน้า 156.

ดังกล่าวจะต้องเป็นไปโดยอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของพรรคการเมือง และไม่ตกอยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติใดๆ

4.2.3.2 หลักความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส.

เมื่อหลักการของประชาธิปไตยแบบตัวแทน จะต้องมีการเลือกตั้ง ส.ส. เพื่อเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐสภา การที่ ส.ส. ผู้นั้นจะกระทำการได้ตามอำเภอใจหรือจะต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำของประชาชนหรือองค์การอื่นใด สามารถพิจารณาได้ จากทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 แนวความคิด คือ

4.2.3.2.1 ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ซึ่งเป็นแนวความคิดของ Jean Jacques Rousseau ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีสัญญาประชาคม โดยถือว่าอำนาจอธิปไตยมีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกรูป ทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยเท่าเทียมกัน โดยในแต่ละสังคมนายกรจะสมัครใจสละสภาพตามธรรมชาติอันเสรีของตนเพื่อมาทำสัญญาประชาคม ราษฎรทุกคนจึงมีส่วนเป็นเจ้าของอธิปไตย ราษฎรแต่ละคนจึงมีส่วนในการมอบอำนาจในลักษณะที่ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้เลือกผู้แทนขึ้น การมอบอำนาจให้ผู้แทนนั้นจะเป็นการมอบอำนาจในลักษณะที่ ผู้แทนต้องอยู่ภายใต้อาณัติของราษฎรผู้เลือกตั้ง⁹¹ ผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งจึงเป็นผู้แทนของประชาชนในเขตเลือกตั้งเท่านั้น การปฏิบัติหน้าที่จึงต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำของราษฎรในเขตเลือกตั้งนั้นๆ

4.2.3.2.2 ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ เป็นแนวความคิดของ Sieyes ที่ปฏิเสธทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน แต่เห็นว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ แทนที่จะเป็นของปวงชน⁹² ด้วยเหตุผลที่ว่า ชาติเป็นสภาพความเป็นจริงที่อยู่เหนือราษฎรที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งๆ เท่านั้น ชาติเป็นนิติบุคคลที่มีชีวิตจิตใจ ดำรงอยู่คงทนกว่าราษฎรในแต่ละยุคสมัย เป็นความต่อเนื่องของราษฎรในสังคมนั้นๆ ซึ่งชาติเป็นสิ่งที่เหนือกว่าราษฎร เพราะเป็นผลสังเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ ทางความเป็นปึกแผ่นของราษฎรทุกยุคทุกสมัย จากแนวความคิดดังกล่าว ส่งผลให้ผู้แทนแต่ละคนไม่ได้เป็นผู้แทนของราษฎรในแต่ละเขตเลือกตั้งที่เลือกตนเท่านั้น ผู้แทนทั้งหมดถือเป็นผู้แทนของชาติและไม่อยู่ภายใต้อาณัติของราษฎรผู้เลือกตั้ง⁹³ การกระทำของ

⁹¹ โภคิน พละกุล. (2529). ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย. หน้า 11.

⁹² มนตรี รูปสุวรรณ. (2547). กฎหมายรัฐธรรมนูญ. หน้า 133.

⁹³ โภคิน พละกุล. เล่มเดิม. หน้า 12-13.

ผู้แทนเช่นการออกกฎหมายก็ถือว่าเป็นของชาติ ผู้แทนราษฎรไม่อยู่ภายใต้อำណัติของประชาชนหรือพรรคการเมืองใด⁹⁴

เมื่อนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาเปรียบเทียบกับทฤษฎีทั้ง 2 ทฤษฎี ดังกล่าวจะพบว่า ในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นผู้แทนของ ส.ส. นั้น จะยึดหลักทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 149 ดังนี้

“มาตรา 149 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย”

ตามทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติดังกล่าว ผู้สมัคร ส.ส. เมื่อได้รับการเลือกตั้งเป็น ส.ส. แล้ว จะมีฐานะเป็นผู้แทนของชาติ ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชนในเขตเลือกตั้งเท่านั้น โดยหลักทฤษฎีดังกล่าว ส.ส. จึงต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก โดยไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของประชาชนในเขตเลือกตั้ง หรือพรรคการเมือง

นอกจากนั้น ในมาตรา 156 วรรคท้าย ซึ่งได้กำหนดให้การออกเสียงลงคะแนนหรือให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่งใดให้กระทำเป็นการลับ เว้นแต่ที่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้ และสมาชิกย่อมมีอิสระและไม่ถูกผูกพันโดยมติของพรรคการเมืองหรืออาศัยอื่นใดเป็นการยืนยันถึงความเป็นอิสระของ ส.ส. ในการปฏิบัติหน้าที่ในการเลือกหรือให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่งใดๆ ซึ่งรวมถึงการนำไปใช้กับมาตรา 202 วรรคท้าย กรณีการลงมติเห็นชอบในการแต่งตั้งบุคคลให้เป็นนายกรัฐมนตรี โดยอาศัยการตีความรัฐธรรมนูญที่ต้องคำนึงถึงเอกภาพของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ⁹⁵ หลักการของมาตรา 156 วรรคท้ายของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ให้อำนาจความเป็นอิสระในการตัดสินใจของ ส.ส. เฉพาะในกรณีการออกเสียงลงคะแนนหรือให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่งใดๆ เท่านั้น

แต่สำหรับการตัดสินใจในเรื่องอื่นๆ นอกจากมาตรา 156 วรรคท้ายและมาตรา 202 วรรคท้ายแล้ว ไม่ได้มีการบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง แต่หากยึดถือตามหลักทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ ส.ส. ก็จะต้องมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำណัติของประชาชนผู้เลือกตั้งหรือพรรคการเมือง ซึ่งรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 47 วรรคสาม และวรรคสี่ ได้กำหนดทางออกไว้ในกรณีที่ ส.ส. ถูกพรรคการเมืองเข้าแทรกแซงความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ โดยกำหนดให้ ส.ส. สามารถยื่นอุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้เพิกถอนมติของพรรค

⁹⁴ จิตติพร ขำน้ำคู้. เล่มเดิม. หน้า 20.

⁹⁵ บุญศรี มีวงศ์โหมย ข เล่มเดิม. หน้า 8-9.

การเมือง ที่เป็นการขัดต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. ตามรัฐธรรมนูญนี้หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สำหรับประเทศสหพันธ์เยอรมนี ได้กำหนดหลักเกณฑ์การมีอิสระในการตัดสินใจของ ส.ส. ไว้ในกฎหมายพื้นฐานของเยอรมันมาตรา 38 อนุมาตราแรก ประโยคที่สองบัญญัติให้ “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์เยอรมันเป็นผู้แทนของประชาชนชาวเยอรมันทั้งหมด และในฐานะเช่นนี้ เขาเหล่านั้นไม่ต้องผูกพันใดๆ ต่ออาณัติหรือคำสั่งใดๆ และให้เชื่อฟังโมฆกรรมประจำใจของตนแต่เพียงประการเดียวเท่านั้น” หลักการนี้ได้รับการขนานนามว่าหลักการมอบอำนาจของประชาชนให้ ผู้แทนราษฎรมีอิสระในการตัดสินใจ (Freis Mandat) ซึ่งเป็นหลักของความเป็นอิสระของ ส.ส.ที่จะขาดเสียมิได้สำหรับระบบรัฐสภาในปัจจุบัน⁹⁶

สำหรับบทบัญญัติตามมาตรา 107 (4) ที่กำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น เป็นบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ เพราะบทบัญญัติดังกล่าวทำให้พรรคการเมืองเข้ามามีอำนาจครอบงำการปฏิบัติหน้าที่โดยอิสระของ ส.ส. ในทางอ้อมได้อย่างจริงจังและมีผลในทางปฏิบัติ กล่าวคือ หาก ส.ส. คนใดไม่เชื่อฟังพรรคหรือปฏิบัติตนเป็นปฏิปักษ์ต่อพรรคก็อาจถูกขับออกจากพรรคได้ ซึ่งจะทำให้หมดสมาชิกภาพการเป็น ส.ส. โดยปริยาย และ ส.ส. ผู้นั้นก็ไม่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งซ่อมได้เพราะไม่สามารถไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้ครบ 90 วันก่อนการสมัครรับเลือกตั้งซ่อม หรือในกรณีที่พรรคการเมืองไม่ขับออกจากพรรค พรรคการเมืองก็อาจไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ซึ่งหากผู้นั้นทราบว่าพรรคจะไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้งในระยะเวลา 90 วัน ก่อนการสมัครรับเลือกตั้งก็จะไม่สามารถไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้ครบ 90 วัน ก่อนวันสมัครรับเลือกตั้งเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในมาตรา 107 (4) ทำให้ ส.ส. ขาดความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่เพราะอาจถูกครอบงำจากพรรคการเมืองได้ ซึ่งหากฝ่าฝืนก็อาจจะทำให้สูญเสียอนาคตในทางการเมืองได้เพราะอาจไม่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งต่อไปได้ ทำให้ ส.ส. ส่วนหนึ่งต้องจำยอมอยู่ภายใต้การครอบงำของพรรคการเมืองโดยยอมเสียอิสระในการปฏิบัติหน้าที่เพื่ออนาคตในทางการเมือง ดังที่ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติรองรับการตัดสินใจทางการเมืองของ ส.ส.⁹⁷ และเรื่องดังกล่าวก็ได้สะท้อนความเป็นจริงออกมาจากการอภิปรายในการประชุมรัฐสภา เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2548 เพื่อพิจารณาร่าง

⁹⁶ แหล่งเดิม. หน้า 6-7.

⁹⁷ วรเจตน์ ภาคีรัตน์. เล่มเดิม. หน้า 288 .

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.....ซึ่งนายเสนาะ เทียนทอง ส.ส.บัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทย ได้ชี้ให้เห็นผลของการกำหนดให้ ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวอาจทำให้มีการบิดเบือนการใช้อำนาจให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนและคณะบางคนใช้อำนาจไม่ดีทำให้ ส.ส. ทำอะไรไม่ได้ พูดอะไรไม่ได้ ออกความคิดเห็นอะไรก็ไม่ได้ เดือนอะไรก็ไม่ได้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้บอกว่าจะบับของประชาชน แต่กลับเอาอำนาจธิปไตยของประชาชนชาวไทย มาอยู่ในคุก⁹⁸ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการถูกรอบังในการแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. จากพรรคการเมือง อันเป็นผลมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 107 (4) ที่กำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน

จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้นำหลักทฤษฎีว่าด้วยอำนาจธิปไตยเป็นของชาติมาเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของ ส.ส. ซึ่งย่อมมีผลทำให้ ส.ส. เป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทยทั่วประเทศ จึงมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจนิติบัญญัติของบุคคลใดรวมถึงพรรคการเมือง แต่จากการศึกษาทั้งในทางทฤษฎี หลักกฎหมายและผลที่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ พบว่า บทบัญญัติในมาตรา 107 (4) มีผลทำให้พรรคการเมืองเข้ามามีอำนาจครอบงำการตัดสินใจของ ส.ส. ตามเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

4.2.4 ผลกระทบต่อพรรคการเมือง

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 47 กำหนดให้การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรรคการเมือง ต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ต้องการให้การดำเนินกิจการต่างๆ ของพรรคการเมืองสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย คือการเปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคมีสิทธิมีเสียง มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของพรรค กรรมการบริหารพรรคต้องบริหารกิจการของพรรคโดยความเห็นชอบของสมาชิกพรรค แต่ในทางปฏิบัติ ข้อกำหนดดังกล่าวไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง อำนาจของพรรคการเมืองยังคงอยู่กับหัวหน้าพรรค หรือคณะกรรมการบริหารพรรค หรือบุคคลที่มีอำนาจมีอิทธิพลภายในพรรค โดยเฉพาะบุคคลที่มีอำนาจทางการเงิน ประกอบกับพรรคการเมือง

⁹⁸สุวพงศ์ จันฝังเพชร. (บรรณาธิการ). (2548, 9 มิถุนายน). “เสนาะ เทียนทองแหกหมัดไทยรักไทย ก่อกบฏกลางสภา.” มติชน. หน้า 11.

ส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลัก จึงทำให้เกิดคณาธิปไตยภายในพรรคการเมือง คืออำนาจของพรรคการเมืองตกอยู่กับผู้นำพรรค ดังเช่นที่ แก้วสรร อติโพธิ ได้กล่าวอภิปราย ในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 19 เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2540⁹⁹ ว่าอำนาจธิปไตยไม่ได้อยู่กับปวงชนแต่ตกอยู่กับคณาธิปไตยในพรรคการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Robert Michels ที่ว่า ลักษณะของผู้นำในพรรคการเมืองไม่สอดคล้องกับลักษณะประชาธิปไตยของพรรค เนื่องจากเงื่อนไขของการจัดองค์การภายในพรรค โดยธรรมชาติของตัวเองเป็นตัวกำหนดให้พรรคการเมืองมีลักษณะคณาธิปไตยและการเป็นคณาธิปไตยของพรรคการเมืองเกิดจากคุณสมบัติที่เหนือกว่าของคนกลุ่มน้อยซึ่งเป็นผู้นำของพรรค¹⁰⁰

นอกจากการจัดองค์การภายในพรรคการเมือง จะมีลักษณะเป็นคณาธิปไตยโดยธรรมชาติแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังเป็นบทบัญญัติที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดคณาธิปไตยในพรรคการเมืองยิ่งขึ้น กล่าวคือ การบังคับให้ ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมืองหากลาออกจากพรรคการเมืองจะขาดสมาชิกภาพความเป็น ส.ส. การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน จะทำให้หัวหน้าพรรคมีอำนาจควบคุม ส.ส. ได้อย่างเบ็ดเสร็จ ดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ที่สมาชิกพรรคการเมืองมีบทบาทน้อยมาก อำนาจในพรรคการเมืองตกอยู่กับหัวหน้าพรรคหรือผู้มีอำนาจในพรรคโดยสิ้นเชิง ส.ส. ไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งเมื่อมีปัญหาอะไรที่ต้องแสดงความคิดเห็น ส.ส. มักจะไม่กล้าแสดงความคิดเห็น แต่มักจะมอบการตัดสินใจให้เป็นอำนาจของ หัวหน้าพรรค บทบัญญัติดังกล่าวจึงนำไปสู่การเป็นเผด็จการในพรรคการเมือง ไม่ทำให้เกิดการพัฒนาของพรรคการเมืองอย่างแท้จริง เพราะพรรคการเมืองจะพัฒนาไปได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อสมาชิกของพรรคการเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งจะก่อให้เกิดความรักความผูกพันต่อพรรคการเมือง มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองพร้อมที่จะทำงานเพื่อความสำเร็จของพรรคการเมือง ไม่ใช่การใช้กฎหมายมาบังคับให้สมาชิกพรรคการเมืองต้องอยู่กับพรรคการเมืองตลอดไป

⁹⁹สถาบันพระปกเกล้า. (ม.ป.ป.). “รายงานการประชุม คณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 15/2540 วันที่ 13 มิถุนายน 2540.” ฐานข้อมูลรายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสว.) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. ซีดี-รอม.

¹⁰⁰ Robert Michels. (1962). Political Parties : A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Political Parties. New York : The Free Press pp. 364-365. อ้างใน กนก วงศ์ตระหง่าน กเล่มเดิม. หน้า 12.

4.2.5 ผลกระทบต่อสภาผู้แทนราษฎร

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 118 (8) ซึ่งกำหนดให้การลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองต้องหมดสมาชิกภาพความเป็น ส.ส. และมาตรา 107 (4) ซึ่งกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน จึงทำให้ ส.ส. ที่ต้องการจะย้ายไปสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ในนามพรรคการเมืองอื่น ต้องลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองก่อนที่สภาผู้แทนราษฎรจะหมดวาระเพื่อที่จะไปสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่น ให้มีเวลาในการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นครบ 90 วัน ก่อนที่จะมีการสมัครรับเลือกตั้งใหม่ ซึ่งช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการย้ายพรรคการเมืองคือช่วงระยะเวลาที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรเหลือเวลาไม่ถึง 180 วัน เพราะไม่ต้องมีการเลือกตั้งซ่อม ดังเช่นปรากฏการณ์ ที่ก่อนการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 มี ส.ส. ลาออกจากพรรคการเมืองเดิมไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ในช่วงเดือน กรกฎาคม 2547 ถึงเดือน ตุลาคม 2547 จำนวน 46 คน ซึ่งผลจากการลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ดังกล่าวทำให้ ส.ส. ที่ลาออกจากพรรคการเมืองดังกล่าวต้องหมดสมาชิกภาพการเป็น ส.ส. ทั้งๆ ที่ยังมีเวลาที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของปวงชนอีกเกือบ 6 เดือน หรือประมาณ 1 ใน 8 ของระยะเวลาทั้งหมด และสมัยประชุมสภาก็ยังคงมีอยู่ ทำให้สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งประกอบด้วย ส.ส. ในระบบเขตเลือกตั้งจากทุกจังหวัดทั่วประเทศ และ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ มีตัวแทนของประชาชนไม่ครบทุกเขตเลือกตั้ง ขาดตัวแทนของประชาชนที่จะเข้าไปทำหน้าที่ในสภา ความคงอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร จึงขาดความชอบธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะขาดตัวแทนที่ชอบด้วยกฎหมายของประชาชน และทำให้สภาเกิดความอ่อนแอหลายครั้งที่การประชุมสภามี ส.ส. ไม่เข้าร่วมประชุมจำนวนมาก ทำให้สภาไม่ครบองค์ประชุม ดังเช่นการประชุมในวันที่ 26 มกราคม 2547 มี ส.ส. เข้าร่วมประชุมเพียง 88 คน ไม่ครบองค์ประชุม นายสุวโรช พะลัง ส.ส. จังหวัด ชุมพร จึงเรียกร้องหาความชอบธรรมโดยการขอให้ยุบสภา¹⁰¹ เพื่อคืนอำนาจให้กับประชาชน

ผลจากข้อกำหนดดังกล่าวมีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสภา เพราะในช่วงเวลา ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งใหม่ จะมี ส.ส. ที่ต้องการย้ายพรรคจะต้องลาออกไปก่อนที่สภาจะหมดวาระ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งหากไม่มีข้อกำหนด

¹⁰¹ สภาไม่ครบองค์ ฝ่ายค้าน ยุบสภา. (2547, 27 สิงหาคม). มติชน. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2547, จาก <http://www.matichon.co.th/matichon>.

ดังกล่าว ส.ส. ก็จะยังคงปฏิบัติหน้าที่จนถึงวันสุดท้ายของสภาโดยไม่จำเป็นต้องลาออกก่อนที่สภาจะหมดวาระ

4.3 ผลดีของการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส.ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่น้อยกว่า 90 วัน

การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น มีผลดีต่อระบบการเมืองของไทยอยู่หลายประการ ดังเช่น

4.3.1 ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความผูกพันกับพรรคการเมืองมากขึ้น

การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น ทำให้สมาชิกพรรคการเมืองที่ต้องการจะสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. จะต้องสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเสียก่อนที่จะมีการสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน ซึ่งจะทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้พิจารณาศึกษาถึงอุดมการณ์หรือนโยบายของพรรคการเมืองที่ตนจะเข้าสมัครเป็นสมาชิกและลงสมัครรับเลือกตั้ง ในนามของพรรคการเมืองนั้น มิใช่การเข้าสังกัดเพื่อประโยชน์หรือเพื่อโอกาสในการเลือกตั้ง เท่านั้น¹⁰² ซึ่งจะทำให้พรรคการเมืองได้ผู้ที่มีอุดมการณ์ร่วมกันมารวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองที่มีความเป็นพรรคการเมืองอย่างแท้จริง¹⁰³ ซึ่งผิดกับแต่ก่อน ที่มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.บางคนที่มาสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองก่อนวันสมัครรับเลือกตั้งเพียงไม่กี่วัน โดยที่ไม่ได้มีการศึกษาถึงอุดมการณ์ นโยบาย ประเพณี วัฒนธรรม ของพรรคการเมือง และไม่มี ความผูกพันกับพรรคการเมืองนั้นๆ เลย แต่สมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองเพียงเพื่อให้มีสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แต่อย่างไรก็ตามระยะเวลา 90 วัน ก็ไม่สามารถที่จะหวังผลให้สมาชิกเกิดความผูกพันกับพรรคการเมืองได้มากนัก หากสมาชิกเพียงแต่สมัครเป็นสมาชิก แต่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของพรรคการเมืองและพรรคการเมืองเองก็ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญในส่วนนี้ เพราะสมาชิกถึงแม้จะเป็นสมาชิกมาเป็นระยะเวลานานก็ไม่ได้มีการพัฒนาความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองให้แน่นแฟ้นขึ้นแต่อย่างใด กิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นเพียงกิจกรรมของกลุ่มบุคคลส่วนน้อยในพรรคการเมือง ระยะเวลา 90 วันจึงไม่อาจหวังผลอะไรได้มากนัก

¹⁰² มานิตย์ จุมปา. (2546). ประเด็นในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ (บางประเด็น). สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2547, จาก [http:// www. pub-law.net](http://www.pub-law.net).

¹⁰³ ตวงรัตน์ เล้าหัดพงษ์ภูริ. เล่มเดิม. หน้า 65.

4.3.2 ทำให้พรรคการเมืองมีเวลาในการพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.

การที่บุคคลผู้ประสงค์จะสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองก่อนวันสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน ทำให้พรรคการเมือง มีเวลาในการพิจารณาศึกษา เกี่ยวกับความเหมาะสมของสมาชิกในการที่จะคัดเลือกบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้ง และพรรคการเมืองจะได้กำหนดตัวบุคคลที่จะส่งลงสมัครรับเลือกตั้งได้ชัดเจนกว่า เพราะอย่างน้อยก็จะต้องเป็นบุคคลที่เป็นสมาชิกพรรคอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งแต่เดิมพรรคอาจไม่สามารถกำหนดตัวบุคคลได้แน่นอนเพราะยังไม่ทราบว่าจะมีบุคคลที่มีความเหมาะสมจะมาขอสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคหรือไม่ และบุคคลที่พรรคคัดเลือกไว้แล้วก็อาจลาออกไปสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่นได้

4.3.3 ทำให้พรรคการเมืองมีอำนาจในการควบคุมบทบาทของสมาชิกพรรคมากขึ้น

โดยปกติสมาชิกของพรรคการเมืองจะต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับของพรรคการเมือง ซึ่งเป็นกรอบในการควบคุมสมาชิกพรรคการเมือง แต่การควบคุมด้วยระเบียบข้อบังคับของพรรคก็จะมีข้อจำกัดในการออกระเบียบควบคุม หากมีความเข้มงวดจนเกินไปก็อาจไม่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และข้อบังคับของพรรคการเมืองก็มีขั้นตอนในการลงโทษสมาชิกที่ฝ่าฝืนข้อบังคับที่ยุ่งยาก แต่บทบัญญัติตามมาตรา 107(4) สามารถทำให้พรรคการเมืองสามารถที่จะลงโทษสมาชิกพรรคได้โดยการไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งหากเป็นการ ตัดสินใจในช่วงระยะเวลา 90 วัน ก่อนการสมัครรับเลือกตั้งจะทำให้สมาชิกผู้นั้นไม่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งนั้นได้เลย บทบัญญัติดังกล่าวทำให้สมาชิกพรรคการเมืองอยู่ในระเบียบวินัยมากขึ้น และพรรคการเมืองมีอำนาจในการควบคุมสมาชิกได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งหากไม่มีข้อกำหนดดังกล่าวจะทำให้หัวหน้าพรรคการเมืองไม่อาจควบคุมพรรคการเมืองได้¹⁰⁴

4.3.4 เป็นการส่งเสริมให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งขึ้น

จากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ไม่น้อยกว่า 90 วัน อาจทำให้ผู้สมัคร ส.ส. ได้มีเวลาศึกษาถึงอุดมการณ์ นโยบาย มีโอกาสร่วมทำงานกับพรรค ทำให้เกิดความผูกพันกับพรรคการเมือง การทำให้พรรคการเมืองมีเวลาในการศึกษาพิจารณาผู้ที่พรรคจะส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. และการที่พรรคการเมืองมีอำนาจในการควบคุมสมาชิกพรรคได้เพิ่มขึ้น มีวิธีการที่ถือเป็นการลงโทษที่นอกเหนือจากข้อบังคับพรรค ตามที่ได้กล่าวมาในข้อ 2.1-2.3 ย่อมทำให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งขึ้นโดยปริยาย แต่การสร้าง ความเข้มแข็งให้แก่พรรคการเมือง

¹⁰⁴ มานิตย์ จุมปา. (2546). ประเด็นในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ (บางประเด็น). สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม

โดยการให้อำนาจพรรคการเมืองในการควบคุมสมาชิกพรรคนั้นเป็นเรื่องที่ประจบประแจงมาก เพราะสมาชิกที่ถูกกดดันบังคับอาจจะคือแพ่ง ทำทนายอำนาจพรรคการเมืองได้เสมอ ต่างจากการสร้างความเข้มแข็งให้แก่พรรคการเมืองโดยการสร้างให้พรรคการเมืองเป็นพรรคมวลชนที่สมาชิกพรรคมีความรักความผูกพัน รู้สึกหวงแหน และมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง

นอกจากผลดีของการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วันที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ตวงรัตน์ เลขาธิการพรรคกิจรัก ได้ศึกษาในเรื่องดังกล่าวพบว่า การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ยังมีผลดีอีกหลายประการคือ¹⁰⁵

(1) ทำให้การย้ายพรรคของ ส.ส. ที่จะไปเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองอื่นเป็นไปได้ยากขึ้นเพราะต้องคำนึงถึงระยะเวลาในการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนไปสมัครด้วยว่าจะมีระยะเวลาครบ 90 วันนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือไม่

(2) ทำให้ ส.ส. มีความผูกพันกับพรรคการเมืองมากขึ้น เพราะระยะเวลา 90 วัน ก่อนการสมัครรับเลือกตั้งจะทำให้สมาชิกมีเวลาในการศึกษาทำความเข้าใจในอุดมการณ์และนโยบายของพรรคสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนได้

(3) ทำให้ประชาชนมีความศรัทธาต่อสถาบันสภาผู้แทนราษฎรมากขึ้น เพราะเมื่อการย้ายพรรคทำได้ยากขึ้นการย้ายพรรคก็จะลดลง ข้าราชการเรื่องการย้ายพรรคเพราะการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ก็จะลดลง

(4) ประชาชนไม่เกิดความสับสนในการออกเสียงเลือกตั้ง เพราะการย้ายพรรคทำได้ยากขึ้น ทำให้ประชาชนไม่สับสนว่า ส.ส. ที่ตนต้องการจะเลือกยังคงสมัครรับเลือกตั้งในพรรคเดิมอยู่อีกหรือไม่ เพราะ ส.ส. ที่ย้ายพรรคมีน้อยลง

(5) ทำให้การเมืองในช่วงเลือกตั้งไม่สับสน เพราะการย้ายพรรคเป็นไปได้ยากขึ้น ผิดกับแต่ก่อนที่มีการย้ายพรรคกันจนถึงวันปิดรับสมัครเลือกตั้ง ซึ่งทำให้ประชาชนเกิดความสับสนและมีความรู้สึกว่าการย้ายพรรคของ ส.ส. ทำให้เกิดการสับสนทางการเมือง

¹⁰⁵ ตวงรัตน์ เลขาธิการพรรคกิจรัก. เล่มเดิม. หน้า 64-66.

4.4 เปรียบเทียบผลดีและผลเสีย

จากการศึกษาในข้างต้น การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น มีทั้งข้อดีและข้อเสียอยู่หลายประการ ซึ่งการนำมาเปรียบเทียบจะทำให้สามารถชั่งน้ำหนักตัดสินใจได้ว่าควรจะดำเนินการต่อไปกับข้อกำหนดดังกล่าวอย่างไร

การกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ทำให้ผู้สมัคร ส.ส. มีความผูกพันกับพรรคการเมืองมากขึ้น ทำให้พรรคการเมืองมีเวลาในการพิจารณาคัดเลือกตัวผู้สมัคร ส.ส. ทำให้พรรคการเมืองมีอำนาจในการควบคุมบทบาทของสมาชิกที่ต้องการจะสมัคร ส.ส. ได้อย่างเบ็ดเสร็จนอกเหนือจากข้อบังคับของพรรค และเป็นการส่งเสริมให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง ซึ่งข้อดีดังกล่าวนี้ โดยส่วนใหญ่จะส่งผลดีต่อพรรคการเมืองหรือระบบการเมืองเพียงเล็กน้อยหรือเกือบจะไม่มีผลที่แตกต่างกันเลยกับการไม่มีข้อกำหนดดังกล่าว เช่น การทำให้ผู้สมัคร ส.ส. มีความผูกพันกับพรรคการเมืองมากขึ้น ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วระยะเวลา 3 เดือน เป็นระยะเวลาที่ถือว่ายังน้อยมากสำหรับการศึกษาทำความเข้าใจกับอุดมการณ์และนโยบายของพรรคการเมือง โดยเฉพาะการที่พรรคการเมืองไทยไม่มีอุดมการณ์ที่ชัดเจน นโยบายก็เปลี่ยนแปลงไปตลอด และบุคคลที่เข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีความพึงพอใจต่ออุดมการณ์หรือนโยบายของพรรคแต่อย่างใด แต่เข้าไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพราะมองเห็นโอกาสที่จะได้รับการเลือกตั้งเป็นสำคัญ และพรรคการเมืองไทยไม่มีอุดมการณ์ที่ชัดเจน ระยะเวลาของการเป็นสมาชิกก่อนการสมัครรับเลือกตั้ง 90 วัน จึงไม่ทำให้ผู้สมัคร ส.ส. มีความผูกพันต่อพรรคเพิ่มมากขึ้นจากแต่ก่อนมากนัก หรือการที่ทำให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งขึ้นนั้น ก็จะเป็นความเข้มแข็งที่เกิดจากการใช้อำนาจมาบังคับ ไม่ใช่ความเข้มแข็งที่เกิดจากความผูกพัน ความจงรักภักดี ต่อพรรค เป็นความเข้มแข็งที่เกิดแต่เพียงเปลือกนอกแต่ภายในพรรคกลับมีความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาให้เห็นอยู่เสมอ ดังเช่นกรณีของ ส.ส.กลุ่มวังน้ำเย็น ในพรรคไทยรักไทย ซึ่งนำโดยนายเสนาะ เทียนทอง ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งภายในพรรคไทยรักไทย และพร้อมที่จะลาออกจากพรรคในเวลาที่เหมาะสม หรือผลดีตามที่ ดวงรัตน์ เลขาธิการพรรคภูมิใจไทย ได้ทำการศึกษาไว้ คือ การทำให้ประชาชนมีความศรัทธาต่อพรรคการเมืองมากขึ้น ประชาชนไม่สับสนในการออกเสียงเลือกตั้ง และทำให้การเมืองในช่วงการเลือกตั้งไม่สับสน นั้น ล้วนแต่อยู่บนข้อสมมติฐานว่าข้อกำหนดดังกล่าวจะทำให้ ส.ส. ไม่ย้ายพรรคหรือย้ายพรรคน้อยมาก จนทำให้ไม่มีข่าวคราวเรื่องการย้ายพรรคเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ และทำให้ไม่เกิดความสับสนว่าผู้สมัคร ส.ส. คนใดอยู่พรรคไหน แต่จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นปรากฏว่ายังมี ส.ส. ย้ายพรรคอยู่เป็นจำนวนมากถึง 46 คน ซึ่ง หากรวมถึงการย้ายพรรคที่เกิด

จากการรวมพรรคก็จะทำให้มี ส.ส. ที่ย้ายพรรคมีจำนวนมาก ซึ่งอาจน้อยกว่าการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านๆ มาไม่มากนัก หรืออาจมากกว่าการเลือกตั้งในบางครั้ง และข่าวคราวการย้ายพรรคเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ไม่ว่าในเรื่องการเงินหรือผลประโยชน์ทางด้าน การเมืองก็ยังคงปรากฏอยู่ไม่น้อยกว่าการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านๆ มา และความสับสนของประชาชนในการเลือกตั้งว่าผู้สมัครคนใดสมัครในนามพรรคใดนั้น ก็น่าจะเกิดขึ้นน้อยมากเพราะผู้สมัครจะมีการหาเสียงแนะนำตัวเองอย่างทั่วถึง แต่สิ่งที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อพรรคการเมืองอย่างประจักษ์คือ การที่ทำให้พรรคการเมืองมีเวลาในการพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. และการทำให้พรรคการเมืองมีอำนาจในการควบคุม ส.ส. ได้อย่างเบ็ดเสร็จ เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องเข้ามาอยู่ในอาณาเขตของพรรคการเมืองโดยที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้พรรคจึงมีเวลาในการคัดเลือกผู้สมัคร และมีความแน่นอนว่าผู้สมัครคนดังกล่าวจะไม่ลาออกไปสมัครในนามพรรคการเมืองอื่น

แต่ผลเสียที่เกิดขึ้นคือ ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในทางการเมืองคือสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ต้องตกไปอยู่ในอำนาจของพรรคการเมืองอย่างสิ้นเชิง ประชาชนไม่สามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้ด้วยตนเองซึ่งเป็นผลกระทบที่ถือว่าเป็นการละเมิดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนและเป็นการละเมิดสิทธิในส่วนที่เป็นแกนของสิทธิซึ่งไม่อาจกระทำได้ และยังเป็น การขัดต่อหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ประชาชนจะต้องมีอิสระในการเสนอตัวเข้าสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน ในส่วนของผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ในทางการเมืองของ ส.ส. ที่ต้องไปตกอยู่ภายใต้อาณาเขตของพรรคการเมืองก็ถือเป็นเรื่องสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยผู้แทน ซึ่ง ส.ส. จะต้องเข้าไปมีบทบาทในสภาเป็นปากเสียงแทนประชาชนที่จะต้องแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองโดยอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้อาณาเขตของพรรคการเมืองหรือบุคคลใด หรือผลกระทบต่อการพัฒนาของพรรคการเมือง รวมตลอดถึงผลกระทบต่อสภา ซึ่งผลกระทบดังกล่าวข้างต้นล้วนแต่เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะเป็นผลกระทบต่อแกนของสิทธิเสรีภาพและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นั้น นอกจากจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ตามวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญแล้วยังก่อให้เกิดผลเสียต่อประชาชน พรรคการเมือง และระบบการเมืองมากกว่าผลดี

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีบทบัญญัติให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ตามมาตรา 107 (4) เพื่อให้ ส.ส. มีความผูกพันกับพรรคการเมืองซึ่งจะป้องกันไม่ให้ ส.ส. ย้ายพรรค แต่ในทางกลับกันมาตรการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในการเมืองของประชาชน และผลกระทบต่อระบบการเมืองของไทย จึงได้ทำการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ผลที่เกิดขึ้นจริงจากการนำไปใช้ และ ข้อดี ข้อเสีย รวมถึงผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อ ประชาชน ส.ส. พรรคการเมือง และสภาผู้แทนราษฎร

ในการวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจาก ตำรา หนังสือ บทความ ดัชนี ทฤษฎี ทฤษฎี สิ่งพิมพ์ สื่ออื่นๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง และจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมการเมืองของไทย โดยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ว่า มาตรการทางกฎหมายที่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน เป็นมาตรการทางกฎหมายที่ไม่สามารถป้องกันการย้ายพรรคของ ส.ส. ได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ แต่เป็นมาตรการทางกฎหมายที่เป็นการจำกัดการใช้สิทธิทางการเมือง ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย และทำให้พรรคการเมืองมีอิทธิพลครอบงำการตัดสินใจที่เป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส.

จากการศึกษาพบว่า นับจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ.2475 ยังไม่มีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เพิ่งจะมีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเมื่อมีการ

ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 เนื่องจากเห็นว่าการไม่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. และ ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง จะทำให้มี ส.ส. อิสระซึ่งไม่อยู่ในการควบคุมของใคร เข้ามาต่อรองแสวงหาผลประโยชน์จนทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพทางการเมือง แต่เมื่อมีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. และ ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเหตุการณ์ทางการเมืองก็ไม่ต่างไปจากเดิม ส.ส. ที่สังกัดพรรคการเมือง ก็ยังคงมีการรวมกลุ่มกันเรียกร้องหาผลประโยชน์ และตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง พรรคร่วมรัฐบาลก็ยังถือโอกาสที่พรรคแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ไม่มีเสียงข้างมากเด็ดขาดเรียกร้องผลประโยชน์และตำแหน่งทางการเมือง จนทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ จึงมีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองจนนำไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 211 เพื่อให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ทำการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับ ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญเห็นว่าการเลือกตั้งใหม่แต่ละครั้งจะมี ส.ส. ย้ายพรรคเป็นจำนวนมาก ทำให้ประชาชนเกิดความสับสนและเอือมระอาต่อการย้ายพรรคของ ส.ส. จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดิวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน เพื่อป้องกันไม่ให้ ส.ส. ย้ายพรรค

หลักเกณฑ์การกำหนดให้ ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดิวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 107(4) และยังสามารถกำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 107 (4) ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คือ การกำหนดหลักเกณฑ์ของการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัคร ส.ส. ที่กำหนดให้พรรคการเมืองเป็นผู้จัดทำเพียงบัญชีเดียว โดยต้องคำนึงถึงสัดส่วนของผู้สมัครจากภูมิภาคต่างๆ อย่างเป็นธรรม ตามมาตรา 99 การกำหนดให้พรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในระบบเขตเลือกตั้งได้เพียงเขตละ 1 คน ตามมาตรา 108 และใน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541 ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ ผู้สมัคร ส.ส.แบบแบ่งเขตเลือกตั้งจะต้องมีหนังสือรับรองจากหัวหน้าพรรคการเมืองว่าเป็นบุคคลที่พรรคการเมืองนั้นๆ ส่งลงสมัครรับเลือกตั้ง ตามมาตรา 31 รวมทั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ไว้ในมาตรา 21 โดยจะต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์ และไม่มีลักษณะที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

ผลการศึกษาจากปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริง ในการนำบทบัญญัติที่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน มาใช้บังคับในการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 พบว่า มี ส.ส. ที่ได้รับการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 ซึ่งจะครบวาระในวันที่ 5 มกราคม 2548 ได้ลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดิมมาสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ในช่วงระยะเวลาระหว่าง เดือนกรกฎาคม 2547 ถึง เดือนตุลาคม 2547 จำนวน 46 คน ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นว่า การกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวติดต่อกันถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ไม่สามารถบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้ และเมื่อนำหลักเกณฑ์ทางด้านสิทธิมนุษยชนในเรื่องของสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งได้รับการรับรองไว้ใน ปญญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ก็จะพบว่า การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลา ติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน เป็นจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน และขัดกับหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและเมื่อศึกษาถึงผลกระทบในทางการเมืองก็พบว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้มีผลกระทบต่อการใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. เพราะทำให้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ของประชาชนต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของพรรคการเมือง ทำให้ ส.ส. ขาดความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่เพราะต้องคำนึงถึงการสมัครรับเลือกตั้งในครั้งต่อไปที่จะเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ต้องเลือกตั้งซ่อมเพราะถูกขับออกจากพรรคหรือการเลือกตั้งทั่วไปทำให้เกิดความขัดแย้งในพรรคการเมืองซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพรรคการเมือง และยังทำให้เกิดผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรในช่วงเวลาที่ใกล้การเลือกตั้งทั่วไปเนื่องจากจะมี ส.ส. ลาออกเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวติดต่อกันถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ก็ยังมีผลคืออยู่หลายประการ เช่น ทำให้ผู้สมัคร ส.ส. มีความผูกพันกับพรรคการเมืองมากกว่าการไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมาก่อน ทำให้พรรคการเมือง มีเวลาในการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ทำให้พรรคการเมืองมีอำนาจในการควบคุม ส.ส. ได้มากขึ้น และทำให้การย้ายพรรคทำได้ยากขึ้น

เมื่อได้พิจารณาเปรียบเทียบถึงข้อดีและข้อเสียแล้วพบว่า ในส่วนที่เป็นข้อดีนั้นเป็นส่วนของประเด็นย่อยๆ มีผลไม่ชัดเจน ส่วนข้อเสียนั้นเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่อาจก้าวล่วงได้เพราะเป็น

ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในระบบประชาธิปไตย ผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. และระบบการเมือง จึงเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวมีผลเสียมากกว่าผลดี

5.2 ข้อเสนอแนะ

การบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ไม่สามารถป้องกันการย้ายพรรคได้ อีกทั้งยังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ทำให้ ส.ส. ขาดความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้เกิดปัญหาในการสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งการที่จะแก้ปัญหาเรื่องการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการสมัครรับเลือกตั้งให้เป็นสิทธิของประชาชน โดยแท้ไม่ต้องติดอยู่กับการตัดสินใจของพรรคการเมืองนั้นสามารถทำได้โดยการยกเลิกการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง แต่จะนำหลักเกณฑ์การยกเลิกการบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ไม่ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น จะต้องคำนึงถึงความพร้อมในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะความเข้มแข็งของพรรคการเมือง และความรู้ความเข้าใจของประชาชนในระบบการเมืองการปกครอง และอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งหากขาดความพร้อมในเรื่องดังกล่าวแล้วก็จะนำไปสู่ การมีรัฐบาลที่อ่อนแอ สภาเกิดความวุ่นวาย ไม่สามารถควบคุมกันได้ แต่หากพรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในทางการเมือง และมีอุดมการณ์ประชาธิปไตย การไม่บังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองย่อมมีความสอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชน และหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบบประชาธิปไตยมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการที่ประเทศต่างๆ ที่ปกครองในระบบประชาธิปไตยไม่มีการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

แต่ในสภาพสังคมการเมืองของไทย ถึงแม้พรรคการเมืองจะมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองในระดับหนึ่ง และประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจในทางการเมือง มีการเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองสูงขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอถึงขนาดที่จะยกเลิกการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การพัฒนาพรรคการเมืองยังคงจำเป็นต้องใช้มาตรการทางกฎหมายเข้ามามีส่วนช่วยในระดับหนึ่งที่ไม่เป็นการจำกัดสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งของประชาชนอย่างสิ้นเชิง เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงขอเสนอแนะวิธีการในการสมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้

1. การกำหนดให้สมาชิกพรรคการเมืองมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. กล่าวคือ เมื่อมีการสมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมืองต้องจัดให้มีการสมัครเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งของสมาชิกพรรค และจัดให้มีการหยั่งเสียงโดยการลงคะแนนของสมาชิกพรรคในเขตเลือกตั้งนั้น

ผู้ที่ได้รับชัยชนะในการหยั่งเสียงจะได้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตการเลือกตั้งนั้น ซึ่งผู้ที่ไม่ได้รับการคัดเลือกก็ต้องยอมรับเพราะเป็นการคัดเลือกจากสมาชิกพรรคการเมืองตามวิถีทางประชาธิปไตยแล้ว โดยวิธีการดังกล่าวพรรคการเมืองอาจต้องจัดตั้งสาขาพรรคทุกเขตเลือกตั้งเพื่อดำเนินการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือหากไม่สามารถจัดตั้งสาขาพรรคทุกเขตเลือกตั้งได้ก็อาจดำเนินการโดยสาขาพรรคที่อยู่ใกล้เคียงหรืออาจส่งบุคลากรจากส่วนกลางไปดำเนินการก็ได้ ผู้ที่ประสงค์จะสมัครรับเลือกตั้งก็ต้องชวนชวนหาบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกพรรคและแข่งขันกันในการทำงานเพื่อจะได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกพรรคให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะทำให้สมาชิกของพรรคการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองและจะทำให้พรรคการเมืองเป็นพรรคมวลชนอย่างแท้จริง และยังคงหลักการของการบังคับให้ผู้สมัครต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 90 วันไว้ แต่วิธีการดังกล่าวเห็นว่ายังเป็นปัญหาในทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย เพราะพรรคการเมืองไทย ยังมีศูนย์รวมอยู่ที่ส่วนกลาง มีการกระจายอำนาจไปยังสาขาค่อนข้างน้อย และสาขาพรรคก็ยังมีอยู่น้อยไม่กระจายไปทุกเขตเลือกตั้ง และยังสามารถต่อต้านจากพรรคการเมืองในการแก้ไขกฎหมายเพื่อรองรับวิธีการดังกล่าว เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าพรรคการเมืองส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดไม่ได้เป็นพรรคมวลชนแต่เป็นพรรคการเมืองของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่จะไม่ยอมสูญเสียอำนาจที่สำคัญไป

2. การกำหนดให้ระยะเวลา 90 วัน ไม่มีผลบังคับกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ที่เป็น ส.ส. อยู่ก่อนแล้ว เนื่องจากผู้ที่เป็น ส.ส. อยู่ก่อนแล้วย่อมมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองระบบพรรคการเมืองได้ดีในระดับหนึ่งแล้ว และคนที่จะไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นก็ถูกจำกัดโดยกฎหมายเว้นแต่จะยอมสูญเสียสมาชิกภาพการเป็น ส.ส. ผิดจากประชาชนที่ไม่ได้เป็น ส.ส. จะลาออกจากสมาชิกพรรคการเมืองเดิมไปเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่เมื่อใดก็ได้ จึงควรหาทางออกให้แก่ผู้ที่เป็น ส.ส. โดยการยกเว้นไม่ต้องตกอยู่ในเงื้อมมือของระยะเวลา 90 วัน แต่วิธีการดังกล่าวก็อาจมีข้อโต้แย้งในเรื่องในเรื่องของความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายเพราะประชาชนที่ไม่ได้เป็น ส.ส. อยู่ก่อนจะถูกบังคับจากกฎหมายที่แตกต่างจากผู้ที่เป็น ส.ส. อยู่ก่อน

3. การยกเลิกการกำหนดระยะเวลา 90 วันแต่ยังคงให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งอยู่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวยังเป็นการให้ความสำคัญกับพรรคการเมืองเพื่อสนับสนุนให้พรรคการเมืองมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง ทำให้พรรคการเมืองสามารถควบคุม ส.ส. ได้ในระดับหนึ่ง แต่จะเป็นการแก้ไขปัญหาระบบการจำกัดสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งได้เพราะหากพรรคการเมืองไม่ส่งสมาชิกพรรคคนใดสมัครรับเลือกตั้ง

สมาชิกพรรคผู้นั้นก็สามารถลาออกไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นหรือไปจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่เพื่อส่งตนลงสมัครรับเลือกตั้งได้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะทำให้เกิดความเสมอภาคแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคน

วิธีการดังกล่าว ทั้ง 3 วิธี เป็นข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ในส่วนของผู้วิจัยเห็นว่าในสภาพสังคมการเมืองของประเทศไทยในปัจจุบัน เห็นควรนำวิธีการที่ 3 มาใช้ เพราะเป็นการแก้ปัญหาในการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการสมัครรับเลือกตั้งของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง และด้วยการพัฒนาของพรรคการเมืองในระดับที่เป็นอยู่ ประกอบกับความรู้ความเข้าใจ ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้น การให้ความสำคัญต่อพรรคการเมืองในการเลือกตั้งมากกว่าตัวบุคคล เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้สามารถนำวิธีการที่ 3 มาใช้ได้ โดยไม่กลับไปสู่วังวนในอดีตที่ผ่านมา แต่หากเมื่อถึงเวลาที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่สามารถจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองได้อย่างทั่วถึง การดำเนินการของสาขาพรรคการเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการนำวิธีการที่ 1 มาใช้น่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุด และเมื่อถึงเวลาที่พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง พัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริงก็ควรยกเลิกการบังคับให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ได้โดยเสรี

DPUC
บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กนก วงศ์ตระหง่าน. (2526). **พรรคการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2530). **การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระมล ทองธรรมชาติ และ เขาวนระ ไตรมาส. (2545). **วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงธนพัฒนา.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2547). **หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนและสันติภาพ. (ม.ป.ป.). **เอกสารสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป .
- จักร พันธุ์เพชร. (2545). **การเมืองและการปกครองไทย : มิติทางประวัติศาสตร์และสถาบันการเมือง**. กรุงเทพฯ : มายด์ พับลิชซิ่ง.
- แถมสุข นุมนนท์. (2545). **สภาร่างรัฐธรรมนูญ : เส้นทางการปฏิรูปการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : ธรรมดาเพรส.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). **รัฐธรรมนูญน่ารู้**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2542). **การเลือกตั้งและพรรคการเมือง : บทเรียนจากเยอรมัน**. กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร.
- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. (2524). **พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรีดี พนมยงค์. (2535). “รัฐธรรมนูญฉบับบั้งกะหล่ำ.” ใน วาณี พนมยงค์ –สายประดิษฐ์. (บรรณาธิการ). **แนวความคิดประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

- พฤทธิสถาน ชุมพล. (2544). **ประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในอังกฤษ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกคิน พละกุล. (2529). **ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์พลชัย.
- มนตรี รูปสุวรรณ. (2547). **กฎหมายรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- มานิตย์ จุมปา. (2541). **รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2547). “โครงสร้างและกลไกในรัฐธรรมนูญกับอำนาจของนายกทักษิณ.” ใน **เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (บรรณาธิการ) รัฐธรรมนูญ 2**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน.
- วรพจน์ วิสสุตพิชญ์. (2543). **สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุขุม นวลสกุล. (2544). **การเมืองและการปกครองไทย (พิมพ์ครั้งที่ 15)**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น. (2524). **ประชาธิปไตย แนวความคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีระ โลจายะ. (2532). **กฎหมายสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สนธิ เตชานันท์. (2529). **ระบบการเมืองการปกครองของอังกฤษ**. กรุงเทพฯ : โอเดียน สโตร์.
- สีดา สอนศรี และคณะ. (2547). **การเลือกตั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบุญ สุกสำราญ. (2527). **การเมืองการปกครองสหราชอาณาจักร**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2545). **การเมืองอเมริกา (พิมพ์ครั้งที่ 4)**. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- สุริยะใส กตะศิลา. (2545). “การเมืองแบบใหม่การเมืองภาคประชาชน.” ใน **บุญแทน ต้นสุเทพ วีรวงศ์. (บรรณาธิการ). ความทรงจำเดือนพฤษภา กับอนาคตการเมืองภาคประชาชน**. กรุงเทพฯ : แพลนปรินติ้ง.
- อมร จันทรสมบุญ. (2547). “การเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 2 เรื่องปฏิรูปการเมือง นักนิติศาสตร์หลงทางหรือ” ใน **บรรเจิด สิงคนดี. (บรรณาธิการ). ปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 2 พรรคทางเลือกที่สาม เพื่อการปฏิรูปการเมืองครั้งใหม่ตามแนวความคิดของ ศ.ดร.อมร จันทรสมบุญ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.

อมร รักษาสัตย์. (2541). **รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์**. กรุงเทพฯ : ด้านสหวิชาการพิมพ์.
 อัจฉรา ฉายากุล และคณะ. (2546). **พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของไทย**.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

อวยชัย ชบา. (2531). **สถาบันและกระบวนการทางการเมือง** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : ป.
 สัมพันธ์พาณิชย์.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2545). “โครงสร้างทางการเมืองไทย สถานภาพและปัญหา.” ใน
 บุญแทน ต้นสุเทพวิรวงศ์. (บรรณาธิการ). **ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคต
 การเมืองภาคประชาชน**. กรุงเทพฯ : แปลนปลิ้นดิ่ง.

ฮันดิงตัน, พี. แซมมวล. (2527). **พรรคกับเสถียรภาพทางการเมือง**. แปลจาก Political Order in
 Changing Societies. แปลโดย ปรัชญา เวสารัชช. กรุงเทพฯ : บทพิชการพิมพ์.

บทความ

กมลชัย รัตนสกาวงศ์. (2541, พฤษภาคม). “รัฐธรรมนูญประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน : 4
 ประเด็น.” วารสารกฎหมาย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 18, 2. หน้า 159.

ดวงรัตน์ เลาหัดถพงษ์ภูริ. (2547, ตุลาคม). “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
 : การกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเป็นสมาชิกพรรค
 การเมืองที่ตนสังกัดไม่น้อยกว่า 90 วัน นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง.” รัฐสภาสาร,
 52,10. หน้า 64-66.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2542, พฤษภาคม-สิงหาคม). “หลักความได้สัดส่วนตามหลักกฎหมายเยอรมัน
 และฝรั่งเศส.” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, 1,2. หน้า 40.

_____. (2541, สิงหาคม). “หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่.” วารสาร
 กฎหมายปกครอง, 17,2. หน้า 31-32 และ 49.

บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2530, กันยายน). “กฎหมายเลือกตั้งเยอรมัน.” วารสารนิติศาสตร์, 17, 3.
 หน้า 7,22-24.

_____. (2543, กันยายน-ธันวาคม). “เสรีภาพในการตัดสินใจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับ
 พรรคการเมืองไทย.” วารสารรัฐธรรมนูญ, 2, 6. หน้า 5-9.

ปัญญา อุดชาชน. (2547, ตุลาคม). “ศาลรัฐธรรมนูญกับการยุบพรรคการเมือง.” รัฐสภาสาร,
 52,10. หน้า 50-51.

- สุวพงศ์ จันฝังเพ็ชร. (บรรณาธิการ). (2548, 9 มิถุนายน). “เสนาะ เทียนทองแหกมดีไทยรักไทย
 ก่อกบฏกลางสภา.” **มติชน**, 28,9952. หน้า 11
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2547, กันยายน). “เงินและสาขาพรรค : อปัลักษณ์ของพรรคการเมืองไทย.”
มติชนสุดสัปดาห์, 24 , 1256. หน้า 19.

วิทยานิพนธ์

- ฐิติพร ขำน้ำคู้. (2540). **หลักประชาธิปไตยโดยทางผู้แทนกับระบบพรรคการเมืองไทย.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิเวศน์ หาญสมุทร. (2539). **พัฒนาการทางการเมืองกับการเลือกตั้ง : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง
 การเลือกตั้งแบบสังกัดพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งแบบอิสระ.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม หมี่เทศ. (2542). **การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับมติพรรคการเมือง.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจ
 บัณฑิตย.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- “กกด. ไม่ทบทวนคำสั่ง ปารเมศ.” (2548,19 กุมภาพันธ์). **ไทยรัฐ**. สืบค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2548,
 จาก <http://www.thairath.co.th>.
- คณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2546). **บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ไม่มี
 มีชื่อในประกาศรับสมัครฯ และบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขต
 เลือกตั้งที่ไม่มีชื่อในประกาศรับสมัครฯ.** สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2548, จาก
http://www.ect.go.th/thai/news_2.html .
- คณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2548). **ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 30 มีนาคม
 2548.** สืบค้นเมื่อ 11 มีนาคม 2548, จาก <http://w.w.w.ect.go.th>.
- “มหาชนมาแปลกค่าพรรคตัวเอง.” (2548, 11 มกราคม). **มติชน**. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2548,
 จาก <http://matichon.co.th/matichon>.

มานิตย์ จุมปา. (2546). ประเด็นในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ(บางประเด็น). สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2547, จาก [http// w.w.w. pub- law.net](http://w.w.w.pub-law.net).

“ระวิงยุบสภาก่อน 90 วัน.” (2547,11 กรกฎาคม). ไทยรัฐ. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2547, จาก <http://www.thairat.co.th>.

ศาลฎีกา. (2548). ศาลฎีกากับคดีเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2548 . สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2548, จาก [http//w.w.w.supremcort.or.th](http://w.w.w.supremcort.or.th).

สถาบันพระปกเกล้า. (ม.ป.ป.). รายงานการประชุม คณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 15/2540 วันที่ 13 มิถุนายน 2540 และรายงานการประชุมสภากร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 19/2540 วันที่ 15 กรกฎาคม 2548, สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2547, จาก **ฐานข้อมูลรายงานการประชุมสภากร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540.**

“สภาไม่ครบองค์ ฝ่ายค้าน ยุบสภา.” (2547, 27 สิงหาคม). มติชน. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2547, จาก <http://www.matichon.co.th/matichon>.

อมร จันทรมบูรณ์. (2546). การปฏิรูปการเมืองไทย ว่าจะไปถึงจุดหมาย. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2547, จาก [http// w.w.w. pub- law.net](http://w.w.w.pub-law.net).

อมร จันทรมบูรณ์. (2546) ความผิดพลาดในการออกแบบ (Design) ระบบสถาบันการเมืองใน รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540). เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่อง “ การปฏิรูปการเมืองไทยจะไปถึงจุดหมาย ?” สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2547, จาก [http//w.w.w.pub-law.net](http://w.w.w.pub-law.net).

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Austin Ranney. (1966). **The Governing of Men.** New York : Holt, Rhart and Winston , inc.

William Goodman. (1956). **The Two-Party System in the United states.** New York : D. Van Nostrand Company , INC Princeton , New Jersey.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ทิพย์มล ไพชำนาญ

ประวัติการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปีการศึกษา 2528เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติ
บัณฑิตยสภา ปีการศึกษา 2529

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

นายตรวจศุลกากร 6 ว สำนักสืบสวนและปราบปราม
กรมศุลกากร